

5 november.

Debatter m. m.

Onsdagen den 5 november.

Sid.

Svar på interpellationer av dels herr Wistrand ang. regeringens syn
på de aktuella politiska problemen, dels ock herr Ohlson ang. re-
geringens ekonomiska och sociala politik..... 3

Onsdagen den 5 november förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 10 förmiddagen

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet SKÖLD, som tillkännagivit att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara dels herr Wistrands interpellation angående regeringens syn på de aktuella politiska problemen, dels ock herr Ohlons interpellation angående regeringens ekonomiska och sociala politik, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Wistrand frågat mig, om jag ville ge kammaren en sammanfattande redogörelse för regeringens syn på de problem, som utvecklingen aktualiserat för vårt lands vidkommande.

Herr Ohlon har likaledes med kammarens tillstånd frågat mig, om jag ville lämna en redogörelse dels för den principiella grundvalen för och den praktiska utformningen av den ekonomiska och sociala politik, som regeringen avser att föra för att uppnå skydd för penningvärdet och sysselsättningen och rimliga skatter samt för att främja en fortgående produktionsstegring, som möjliggör höjd levnadsstandard och förbättringar på det sociala området, t. ex. i fråga om folkpensioner, sjukvård, allmän pensionsförsäkring och bostäder, med bevarande av näringsfrihet och rättvisa i näringspolitiken olika näringsgrenar emellan, dels även en redogörelse för regeringens inställning till strävandena att genom konstitutionella reformer skapa goda förutsättningar för en fortsatt demokratisk utveckling och ett ökat deltagande från medborgarnas sida i samhällets angelägenheter.

Då båda interpellationerna syftar till att få till stånd en allmän politisk debatt, har jag tillåtit mig att besvara in-

terpellationerna med ett gemensamt svar, även om jag är medveten om de skillnader, som föreligger i interpellationernas motiveringar.

I detta svar har jag icke för avsikt att gå in på de utrikespolitiska spörsmålerna. Det torde vara lämpligt att vid en senare tidpunkt taga upp dessa frågor till särskild debatt.

Inte heller finner jag anledning att närmare gå in på herr Ohlons resonemang om demokratiens arbetsreformer. Regeringen har vid debatterna i våras om valsystemet framlagt sina synpunkter på dessa frågor. Höstens andrakammarval visar att regeringspartiernas talesmän i våras bedömde situationen riktigt. Hade högers och folkpartiets förslag till valmetod tillämpats, skulle socialdemokraterna fått ett mandat mer än de nu fick. Högers och folkpartiets valpropaganda kring valreformen med dess beskyllningar mot regeringspartierna för fiffel och ohederlighet har genom valutslaget fått en effektiv belysning. Frågan om valsystemet får ju tagas upp till prövning före andrakammarvalet 1956, och man får uttala den förhoppningen, att debatten kring dessa ting skall föras i en sakligare anda än den, som präglade högers och folkpartiets uppträdande under valrörelsen. Spörsmålet om folkomröstningsinstitutets ställning i vårt offentliga liv kan lämpligen behandlas i samband med folkomröstnings- och valsätsutredningens förslag i ämnet.

I båda interpellationerna tages upp vissa för vår ekonomiska politik grundläggande frågor såsom kredit- och penningpolitiken, penningvärdet och skatterna. Jag föreställer mig att det är dessa centrala delar av de båda interpellationerna, som bör bli föremål för dagens överläggningar.

Herr Ohlon hade lagt upp motivering- en till sin interpellation så, att det förefaller som om han hade tänkt att få

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

till stånd en debatt, som i första hand skulle gälla de motsättningar av ideologisk natur, som kan finnas mellan de olika partierna.

Förvisso har en sådan diskussion sitt värde. Många skulle säkerligen vara intresserade av att få en redogörelse för folkpartiets samhällssyn, som tycks vara så elastisk, att den kan tjäna som grundval för skiftande och inbördes oförenliga ståndpunktstaganden.

Herr Ohlon har nu närmast intresserat sig för den socialistiska samhälls-åskådningen. Som utgångspunkt för sina diskussioner kring detta ämne tar herr Ohlon de små förskjutningar, som ägt rum av den svenska socialdemokratiens andel av vår väljarkår. Det kan ju knappast vara en rimlig utgångspunkt. En prövning av våra samhällsåskådningar bör väl göras mot bakgrunden av en analys av de utvecklingstendenser, som dominerar vårt samtida ekonomiska och politiska liv.

Socialdemokratien har aldrig varit och är icke heller i dag doktrinär till sin åskådning. Den söker lösa föreliggande praktiska arbetsuppgifter på ett sätt, som gagnar folkflertalet. Denna odogmatiska inställning har gjort socialdemokratien samarbetsvillig under hela dess parlamentariska historia. Den nuvarande koalitionsregeringen fortsätter en under hela partiets tillvaro dokumenterad tradition hos socialdemokratien att söka skapa största möjliga parlamentariska underlag, gärna genom samverkan med andra partier, för att lösa de dagsaktuella arbetsuppgifterna.

När regeringen tillkom för något mer än ett år sedan, angavs i regeringsdeklarationen, vilka dessa arbetsuppgifter var. Det framhölls att överläggningar mellan socialdemokraterna och bondeförbundet visat, att i väsentliga punkter en samstämmig uppfattning rådde om den politik, som synes nödvändig att föra. Det framhölls vidare, att samverkan självfallet icke innebar någon ändring i någotdera partiets inställning till grundläggande samhällsfrågor i sådana avseenden där principiella skiljaktigheter föreligger.

Valet har medfört att regeringspartierna fått vidkännas vissa förluster. Så har varit fallet med alla regeringspartier runt om i världen under nuvarande svåra internationella förhållanden, givetvis med undantag av de folkdemokratiska regeringarna, där innehavet av regeringsmakten synes vara en ovillkorlig förutsättning för ett gott valresultat. Att uppfatta motgångarna som en allvarlig rubbning av regeringsunderlaget är utslutet. Bakom regeringen står 2 145 000 väljare. Oppositionen till höger om regeringen räknar 1 458 000 väljare.

De skäl, som föranledde samgåendet mellan bondeförbundet och socialdemokraterna 1951, har icke förlorat i styrka. Alltjämt är det ekonomiska läget ovisst. Alltjämt finnes risker för en inflationsartad utveckling, dubbelt bekymmersam i ett läge, då den utländska konkurrensen skärps.

Härtill kommer att medborgarnas krav på stöd och skydd från samhällets sida stegrats i en långt snabbare takt än vad samhällets resurser stiger. Herr Ohlon har i sin interpellation erinrat om flera av de önskemål, som föreligger. Jag nämner återställandet av de sociala förmånnernas realvärde, standardhöjning för folkpensionärerna, sjuk- och olycksfallsförsäkring, utbyggandet av en allmän pensionsförsäkring för hela vårt folk, en ökning av bostadsbyggandet »som under senare år varit uppenbart otillräckligt», ett utbyggande av undervisningsväsendet beträffande både lokaler och lärarpersonal, ett tillgodoseende av sjukvårdens behov av arbetskraft och lokaler.

Redan dessa axplock ur herr Ohlons interpellation visar vilka väldiga anspråk på våra samhälleliga resurser, som folkpartiet är berett att på medborgarnas vägnar ställa. I och för sig finns ingenting att erinra emot dessa krav, men skillnaden mellan regeringspartiernas och folkpartiets inställning är den, att vi sätter dessa krav i relation till samhällets resurser, under det att folkpartiet anser sig kunna bedöma de ökade socialutgifterna isolerat både från samhällets bärkraft och skattetrycket. Här har vi den grundläggande skillnaden.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

De av oss alla önskade framstegen vinnes icke utan en fast ekonomisk politik, som ger oss möjligheter att bevara den fulla sysselsättningen och bibehålla prisstabilitet. Vid valet av medel för denna ekonomiska politik har regeringen ingen doktrinär inställning.

Den anser att lämpligheten får i varje läge avgöra om detaljregleringar, finanspolitiska åtgärder, kreditöverenskomelser eller kreditregleringar, rörlig eller bunden ränta skall komma till användning. Intet av regeringspartierna betraktar detaljregleringar som principiellt önskvärda. För vår del håller vi sålunda före, att en diskussion om den ekonomiska politikens medel bör hänföra sig till det föreliggande läget och den närmast liggande framtiden. Efter denna mening har svaret på interpellationen i denna del fått sin avfattning.

Det ekonomiska läget har på det hela taget inte förändrats, sedan vårriksdagen åtskildes. Konjunkturdämpningen består alltjämt. Samhällsekonomisk jämvikt och stabilitet föreligger just nu. Såsom redan vid årsskiftet förutsades, har nedtoningen av konjunkturen fört med sig vissa störningar i det ekonomiska livet. Den totala produktionen ökar nu långsammare än förut under efterkrigstiden. Utrikeshandels volym har krympt. Den privata konsumtionsökningen är mindre än den samtidiga reallöneökningen. Detta tyder på att den i fjol iakttagna återhämtningen av det personliga sparandet fortsätter. Samtidigt har nedpressningen av vinstkonjunkturen och företagssparandet lett till en reducering av de privata investeringarna.

Den bild av konjunkturläget som här tecknats vore emellertid ofullständig, om jag icke tillfogade, att nedgången i de enskilda investeringarna och stagnationen eller minskningen av konsumtionen i huvudsak framträtt inom vissa begränsade områden och därför icke utesluter, att man inom andra områden har att räkna med motsatta tendenser och, allmänt sett, icke kan förbise en fortsatt risk för en inflationsdrivande expansion. Det motsägelsefulla i detta läge måste återpeglas i politikens avvägning.

Anpassningen till det nya läget har glädjande nog kunnat försiggå utan någon märkbarare försämring av sysselsättningsläget. Arbetsmarknadsorganen har tillfredsställande löst uppgiften att genomföra den nödvändiga överföringen av arbetskraft från näringsgrenar med vikande konjunktur till andra områden. Även om lokala svårigheter uppstått på sina håll, har för landet i genomsnitt arbetslösheten därför endast stigit obetydligt. Riksmedeltalet för arbetslösheten inom fackförbunden ligger för närvarande på en nivå, som till och med är lägre än efterkrigsårens med undantag för 1951. Detta utesluter inte möjligheten att någon dold arbetslöshet kunnat uppkomma. Den fulla sysselsättningen har alltså i stort sett kunnat upprätthållas.

En förutsättning för att sysselsättningen på detta sätt kunnat upprätthållas har givetvis varit nya investeringar av tillräcklig omfattning för att uppväga nedgången inom de berörda privata områdena. Det har förelegat enighet, åtminstone i den politiska diskussionen, om önskvärdheten av en utvidgning av bostadsbyggandet och av offentliga investeringar särskilt inom vägväsendet. En sådan utvidgning har befrämjats. Det torde t. ex. icke vara uteslutet att antalet färdigställda bostadslägenheter i år kommer att med mer än 5 000 överstiga det vid årets början beräknade. Väginvesteringarna beräknas för detta kalenderår ha lett till en statlig medelsförbrukning av 261 miljoner kronor mot 136 i fjol. Vidare har de statliga affärsverkens investeringar stigit starkt. Vid en mindre återhållsam kreditpolitik än den som förts hade mera investeringar otvivelaktigt kommit till stånd inom enskild företagsamhet, än vad som nu skett. Den strama kreditpolitiken har varit nödvändig för att skapa utrymme för de önskade offentliga investeringarna genom att förebygga att det utrymme, som uppkommit genom den partiella konjunkturdämpningen, skulle tagas i anspråk av annan, mindre angelägen investeringsverksamhet. Om både den ena och den andra arten av investeringar fått genomföras, hade detta medfört inflationsrisker. Att

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

på det selektiva sätt, som skett, släppa fram investeringar, för vilka utrymme funnits, med hänsyn till deras angelägenhetsgrad hade icke låtit sig göra med blott kreditpolitiska medel av traditionell typ, exempelvis en räntestegring.

Nedgången i den enskilda investeringsverksamheten har naturligtvis minskat anspråken på kapitalmarknaden och i samma mån varit ägnad att lätta denna. Tendenserna i denna riktning har emellertid uppvägts genom att en fortsatt överbalansering av statsbudgeten, valutatillflödets upphörande samt en nedgång i företagssparandet till följd av priset minskat likviditeten. Tillgången på medel för utlåning har därför förblivit knapp, samtidigt som bankernas överenskommelser med riksbanken om större kassareserver än tidigare skapat en tendens i samma riktning. Ett vidmakthållande av denna knapphet är, såsom torde framgå av vad jag nyss sagt, tills vidare nödvändigt. Bättre tillgång på pengar skulle nämligen främja en ökning av annan investeringsverksamhet, så att man icke utan risk för rubbning av balansen inom samhällsekonomin skulle kunna upprätthålla bostadsbyggandet vid dess nuvarande omfattning, vägförbättringar, nya skolbyggnader etc. Det är ej möjligt att på en gång kräva väsentligt ökade offentliga investeringar och starkt vidgat utrymme för näringsföretagens rationalisering. Man har här att bestämma sig för var tyngdpunkten bör läggas.

Enligt regeringens mening är det därför erforderligt att behålla de hittills använda medlen för upprätthållande av samhällsekonomisk balans. Som jag redan framhållit, hyser regeringen icke någon önskan att behålla detaljregleringar längre än som är nödvändigt. Utvecklingen bör därför följas med uppmärksamhet, så att jämkningar i uppmjukande eller skärpande riktning kan vidtagas allteftersom förhållandena förändras inom olika områden, men i dagens konjunkturläge bör byggnadsreglering, finans- och kreditpolitiken äga bestånd enligt hittills tillämpade principer.

Den stabilitet i priserna, som alltmer

gör sig gällande och som troligen kommer att innefatta även inkomstutvecklingen, medför med nödvändighet att statens inkomster upphör att stiga, såvida skatthöjning ej företages. Däremot kommer utgiftsökningar att ännu under någon tid bli ofrånkomliga. Härigenom får finanspolitiken en minskad betydelse för sparandet. Det blir därför nödvändigt att leda över ännu mera av det övriga sparandet till de offentliga investeringarna, såsom vägar, kraftverk, sjukhus, skolor och bostäder. Gällande kreditöverenskommelse mellan riksbanken och kreditinstituten torde i detta syfte behöva utvidgas. Skulle det inte vara möjligt att uppnå önskemålet genom avtal, bör en kompletterande lagstiftning vidtagas redan vid denna höstriktsdag.

Det skall inte förnekas, att det finns ett alternativ till den här antydda ekonomiska politiken, nämligen en räntestegring. Men starka skäl tala emot ett dylikt steg i nuvarande läge. Dels skulle det vara förenat med betydande svårigheter att utan hittills använda anordningar genomföra ett företräde vid kreditgivning för de offentliga investeringar, som enligt allmän mening bör komma tillstånd. Dels skulle räntehöjningen enligt vad synes vara samstämmande mening hos vederbörande myndigheter, enskilda kreditinstitut och teoretisk sakkunskap behöva omfatta minst en procent för att bli av betydelse. En räntehöjning av denna storlek medför en tendens till kraftiga kostnadsstegringar. Den skulle skapa berättigad farhåga för stegring av levnadskostnaderna och därmed äventyra den ekonomiska stabilitet, som nu vunnits.

Även om man ser frågan om den ekonomiska politiken mera ur den närmaste framtidens än ur dagens situation, torde bedömningen bli densamma. Den produktionsbegränsning, som inom textil- och beklädnadsindustrien inträdde mot slutet av fjolåret, synes nu ha förbytts i en viss uppgång. En vändning i uppåtgående riktning kan också skönjas för sågverkens del. Även i fråga om massa och papper gör sig en gynnsammare bedömning av exportutsikterna gällande.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Malmbrytningen samt järn- och stålindustriens kännetecknas av stigande tendenser. Inom vissa delar av verkstadsindustrien och för den kemiska industrien börjar den utländska konkurrensen att bli allt besvärligare. Detta sammanhänger givetvis delvis med de båda senaste årens kostnadsstegringar. Ännu större inverkan på vårt lands konkurrensförmåga torde Tysklands och Japans allt starkare framträdande på världsmarknaden få. Dessa länder har från en låg kostnadsnivå nu upparbetat en produktion, som närmar sig förkrigsläget. Det förefaller emellertid, som om avsättningsmöjligheterna på världsmarknaderna nu är i färd med att förbättras. I Förenta staterna synes de vikande tendenserna nu ha uttömt sina krafter och ersatts med en stigande efterfrågan. Dess bättre torde läget i USA eller på övriga marknader inte inrymma förutsättningar för någon allvarligare inflationsfara. För det närmaste året ser det därför ut, som om möjligheter skulle föreligga för oss att upprätthålla full sysselsättning utan mera omfattande krisåtgärder. Ekonomisk stabilitet bör kunna skapas, om blott investeringarna hålles inom ramen för våra resurser. Vill vi främja bostadsbyggande, vägförbättringar, skolbyggen o. s. v. måste andra investeringar hållas tillbaka. Denna bedömning synes behålla sin giltighet även för den närmaste framtiden.

Beträffande återställandet av de sociala förmånernas realvärde kan hänvisas till den redogörelse som lämnades i andra kammaren den 19 mars innevarande år, då socialministern besvarade fru Västbergs fråga rörande detta spörsmål. Någon plan för realvärdets återställande torde icke vara erforderlig, eftersom detta problem genom beslut vid innevarande års riksdag delvis redan har lösts och i övrigt i huvudsak kommer att lösas genom de förslag som är att motse till 1953 års riksdag. Ett undantag utgör dock de allmänna barnbidragen, som med hänsyn till övriga behov av sociala förbättringar icke kommer att aktualiseras av regeringen vid 1953 års riksdag.

Det är ju en allmän mening, att folkpensionärernas inkomstförhållanden utan dröjsmål skall förbättras. Förslag till en sådan höjning av folkpensionerna som ger pensionärerna en rimlig andel i den allmänna standardstegringen torde komma att föreligga vid den tidpunkt då 1953 års riksdag samlas. Det är vidare avsikten att förelägga 1953 års riksdag förslag om obligatorisk sjukförsäkring. I samband härmed kommer en proposition angående ny yrkesskadeförsäkringslag. Frågan om subventioner och bidrag inom bostadspolitiken är för närvarande föremål för prövning inom bostadsutredningen. Förslag föranledda av utredningens arbete kommer att föreläggas 1953 års riksdag. Formerna för en allmän pensionsförsäkring är föremål för förnyad översyn.

De förslag till reformer, som regeringen sålunda kommer att förelägga nästa års riksdag, ställer stora anspråk på statskassan. Jag har tidigare fäst uppmärksamheten på att utsikterna nu närmast peka på stagnerade statsinkomster, medan statsutgifterna fortsätter att stiga. Budgetöverskotten krymper ihop av sig själv. Redan nu ser det ut, som om det beräknade budgetöverskottet för löpande budgetår minskat med en tredjedel. Utan att på något sätt vilja föregripa nästa års remissdebatt kan man nu förmoda, att något överskott att tala om inte kommer att föreligga för nästa budgetår. Det blir därför här som på övriga punkter. Man får välja. Stora sociala reformer låter sig icke förena med någon större skattesänkning. Vill man det ena, får man avstå från det andra.

Jag har besvarat interpellationerna genom att framlägga regeringens syn på dagens ekonomiska och politiska problem. Därutöver torde ett par av herr Ohlons nio punkter böra föranleda ytterligare några reflexioner.

I sin interpellation under punkt fyra antyder herr Ohlon, att jordbrukarna — särskilt de större — har en gynnad ställning i jämförelse med andra näringsutövare. Om detta skulle vara fallet, måste det givetvis bero därpå, att man för det svenska jordbruket genomfört en sär-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

skild reglering. Är det herr Ohlons mening att förorda att jordbruksregleringen upphäves eller att andra näringsgrenar underkastas motsvarande åtgärd från statens sida? Om herr Ohlon emellertid anser att jordbruksregleringen i princip bör vara kvar, är det självklart att inom denna bör rättvisa skipas mellan olika slag av jordbrukare. Detta har regeringen hittills eftersträvat och kommer att göra så även i fortsättningen.

Under punkt fem har herr Ohlon framhållit vikten av att staten stöder rationaliseringssträvanden på olika områden. Detta är även enligt regeringens mening en betydelsefull uppgift. Samarbetsorganet för produktion och export, vilket sedan några år tillbaka regelbundet sammankommer, har varit just ett organ för överläggningar om de hinder av olika slag, som kunna hämma utvecklingen. Vad gäller byggnadsverksamheten har ett särskilt forum skapats i byggnationaliseringsrådet. Jag vill vidare erinra om beslutet i årets riksdag att inrätta en särskild lånefond för underlättande av maskinanskaffning för rationalisering av byggnadsverksamheten. Även på övriga områden pågår en intensiv rationaliseringsverksamhet, men att sammanföra ledningen av denna på skilda områden pågående strävan till ett gemensamt statligt organ förefaller knappast ändamålsenligt.

De interpellationer, som jag här haft att besvara, har angivits innehålla alternativ till regeringens politik. Denna karaktäristik är icke riktig. Ett alternativ till regeringspolitiken måste vara sådant, att det kan bilda ett underlag för en ny politik. Det får inte innehålla oförenliga mot varandra stridande uppfattningar. Så länge oppositionen fortsätter med sin löftespolitik, lär den sakna förmåga att framlägga ett genomtänkt alternativ. Det är inte möjligt att skapa en enhetlig politik, när man samtidigt väcker medborgarnas förhoppningar om stora kostnadskrävande reformer och betydande skattesänkningar. Lika litet går det att förena obegränsade enskilda och offentliga investeringar med fast penningvärde och fasta priser.

Herr WISTRAND: Herr talman! Jag ber att traditionsenligt få tacka herr statsrådet för interpellationssvaret och skall nu i mitt anförande försöka att belysa några sidor av detsamma.

Till en början vill jag påpeka, att de val som ägt rum denna höst visar forskjutningar som, även om de ej medför avgörande och klara förändringar, vilka åtminstone omedelbart omkastar förutsättningarna för regeringsbildningen, likväl innebär en klar och markerad tendens. Valutgången röjer nämligen ett växande misstroende mot den politik, som förts, och utgör en klar varningssignal för de hitintills länge styrande, att deras politik icke uppbäres av ett grundmurat och klippfast folkförtroende.

Finansministern talar i interpellationssvaret om ett obrutet väljarunderlag. Jag vill fråga finansministern och kanske alldeles särskilt den i kammaren närvarande representanten för bondeförbundet i regeringen, om de anser att detta underlag är lika hållfast och säkert som före valen.

Man torde väl kunna utgå ifrån att en väsentlig del av det misstroende, som givit sig till känna vid valen, grundats i regeringens oförmåga att handha värden om vårt penningväsen. Finansministern förklarar att det har varit ett genomgående drag vid alla val i dessa tider, att de gått emot den sittande regeringen. Detta konstaterande är helt visst riktigt. Inflationer har intet folk undgått efter en så ekonomiförstörande kris som det sista världskriget inneburit; att helt värna vår krona mot inflation hade, det måste medges, varit en uppgift som legat över varje regerings förmåga.

Men det finns gradskillnader och mycket väsentliga sådana. Uppgiften att begränsa inflationen så långt som möjligt och att därpå använda *alla* och framför allt de närmast liggande medlen hade varit en uppgift för regeringen framför *alla* andra. Man har ju envist vägrat att ta en räntehöjning till hjälp i dessa sammanhang, och man gör det fortfarande. Den hade dock varit en värdefull ingrediens i en målmedveten kamp mot inflationen.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Finansministern säger att en räntehöjning skulle medföra en prishöjning. Jag måste säga att det är ett obevisat påstående. Vi tillhör ju de länder, som haft den största prisstegringen, trots att vi envist vägrat att ta en räntehöjning till hjälp, medan man å andra sidan har exempel från utlandet på en långt mindre prisstegring, kombinerad med fri ränta.

Bevarandet av ett fast penningvärde är en av de viktigaste uppgifterna för varje regeringspolitik. När penningvärdet börjar på att mjukna och det inte längre finns tilltro till det, brytes i det långa loppet själva ryggraden för ett fast och ordnat samhällsliv. Då bryts också förutsättningen för varje planering och varje form av ett varaktigt välstånd. I gamla tider, då man ansåg att staten borde ha mera begränsade uppgifter och att individen skulle ha en helt annan frihet, ansågs denna uppgift vara statens huvudsakliga på det ekonomiska området. Det lyckliga fullföljandet härav skapade internationellt förtroende för det egna landet och den blomstring av handel och näringar och det uppsving, som karakteriserade förkrigstiden i Europas historia — (jag talar nu närmast om tiden före det första världskriget). Staten var försiktig i fråga om kvantiteten av sin verksamhet — den höll sig inom ett begränsat område — men envar medborgare ansåg, att han hade rätt att ställa mycket höga kvalitativa krav på statens handlande. Man slog vakt kring det väsentliga, och det behövdes då inte heller rader av misslyckanden för att konstatera, vari det väsentliga bestod.

I dagarna har vi åter fått en påminnelse om hur regeringspolitiken har verkat. Jag syftar på den överenskommelse, som man nu under hand har lyckats träffa med försäkringsbolagen om placeringen av deras medel. När man ser denna överenskommelse, förstår man meningen med att en gång i tiden försäkringsbolagen skulle vara de första, som skulle nationaliseras — det var deras stora penningtillgångar, som man ville komma åt och dirigera. Men det är

ju upprörande, att just försäkringstagar-
na, som jag skulle tänka mig utgör en
säker majoritet av befolkningen, skall
vara de som ytterligare skall få betala
följderna av finanspolitiken. De har ju
sett värdet av sitt livs besparingar för-
minska till mindre än hälften av vad
de hade haft rättighet att räkna med. De
har en ganska klar rätt att se sina till-
gångar placerade på det mest fördelak-
tiga sätt, som kan tänkas med beaktande
av kravet på en fullgod säkerhet. Detta
är ett nytt bevis på, hur lätt den politik,
som har förts efter kriget, går ut över
besparingarna, över strävsamheten och
dess resultat.

Dessa förhållanden sammanhänger na-
turligtvis i betydande grad med den
klart kapitalfientliga politik, som man
under ett par decennier fört här i lan-
det och som på sin tid kulminerade i
herr Wigforss' skattelagstiftning. Sveri-
ge har långt ifrån varit ensamt om en
sådan politik, men skillnaden har varit,
att i andra länder har den till väsentlig
del varit en nödvändig följd av oavvis-
liga fiskaliska behov för att möjliggöra
ett nödvändigt återuppbyggnadsarbete.
Hos oss har den varit ett uttryck för de
styrandes egen böjelse och av dem an-
setts och även angivits ha ett värde i sig
själv. Följderna har blivit någorlunda
likvärdiga i båda fallen. Det börjar nu
bli trångt om kapital för nödvändiga be-
hov litet varstans i världen. Icke minst
i samband med det internationella sam-
arbete, som är ett av tidens mest gläd-
jande tecken, kan man iakttaga, hur man
överallt söker kapital för stora uppgif-
ter och ingenstädes finner det annat än
hos länder, vilkas ekonomiska politik har
varit mer eller mindre borgerligt präg-
lad. Länder som har fört en kapitalfient-
lig politik är oftast de, som ropar mest
på det utländska kapitalet, och de län-
der, vilkas bistånd man så ivrigt efter-
strävar, är de, vilkas finanspolitik minst
har präglats av teoretiska reformatorers
ödesdigra spekulationer och där social-
demokratien inte varit i tillfälle att i
varje fall under mycket långa perioder
sätta sin prägel på landets ekonomiska
status. Jag tänker främst på sådana län-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

der som Amerika och Schweiz. Utan hjälp från Amerika hade ställningen i Västeuropa i denna stund varit förtvivlad. Den hotar åter att förvärras, när hjälpen ser ut att förminska. I varje land, där man har fört en annan politik, har man verkligen anledning att mycket noggrant följa dessa länders ekonomiska utveckling. Det är nu en gång så, att om man skall angripa kapitalet, får man inte begära att det sedan skall finnas kvar; man kan inte äta kakan och på samma gång behålla den. Den stora massan av folket har det inte sämre där än i andra länder; tvärtom har just den borgerliga finanspolitiken visat sig utgöra den bästa förutsättningen för ett allmänt och varaktigt välstånd, som höjer sig över de flesta andra länders.

Ett annat exempel är Västtyskland, där fem års utveckling under borgerligt styre konsoliderat D-marken, så att den numera betraktas så gott som en hårdvaluta, och där centralbankens kassaställning på samma tid fantastiskt förbättrats och sysselsättningsgraden, trots det oerhörda tilloppet av flyktingar, kunnat avsevärt ökas.

Orsakerna till att vi i vårt land, trots vårt gynnsamma utgångsläge, inte kan utan oro betrakta framtiden sammanhänger med att vår ställning hade kunnat vara en helt annan med en annan politik. Träden skall dömas efter sina frukter. Jag vill inte här ytterligare ingå på en närmare granskning av vår finanspolitik, då jag vet att den kommer att närmare skärskådas i debatten från olika håll, men jag vill säga att den minst av allt varit förutseende. Man har länge ordinerat galen medicin, och det är patientens sunda konstitution långt mera än läkarens omsorger, som gjort att sjukdomstecknen inte visat sig svårare än de gjort. Det är dock antagligt, att de svåraste sjukdomstecknen kommer att visa sig vid efterkuren. Planeringen har visat sig brista just på den avgörande punkten — i fråga om förutseende.

Tecken tyder också, som statsrådet nämnde, på att den gynnsammaste konjunkturen för svenskt näringsliv nu är

förbi. Även om det inte finns några egentliga indikationer på att vi skulle stå inför en annalkande *svår* kris, är det i alla fall så, att den svenska industriens produkter nu inte längre säljer sig själva, vilket de i det närmaste gjort under en längre tid tillbaka. Vi måste igen börja med att på allvar konkurrera, och för att skaffa oss hårdvaluta måste vi också konkurrera på hårdvalutamarknaden. Det är uppenbart, att detta inte kan ske, om tillverkningskostnaderna ytterligare skall tillåtas stiga. Vi har att anpassa oss efter ett annat ekonomiskt klimat — jag tror att det också var statsrådets mening. Sveriges industri har långt högre bränslekostnader — av naturliga skäl, eftersom vi inte har kol i landet — än de exportländer, med vilka vi konkurrerar, och arbetskostnaderna är dessutom avsevärt högre här. Jag hörde för en tid sedan en svensk industriman, chef för en koncern, säga — jag återger endast hans ord utan att på något vis ha kunnat kontrollera det i detalj — att om han skulle kunna överflytta sitt företag till Tyskland, skulle han under motsvarande förhållanden kunna inbespara 20 miljoner kronor i arbetslöner och 10 miljoner kronor i bränslekostnader. Jag återger detta inte på något sätt därför att jag anser de nuvarande tyska lönerna bör vara normgivande för svensk industri — jag vill inte bli missförstådd på det sättet — jag anför yttrandet endast som ett belägg för hur stora latent svårigheter som föreligger i fråga om vår förmåga att konkurrera med dem, som kommer att bli våra största medtävlare om marknaderna.

Det är också långt ifrån så — allra minst på de nya marknader, som vi vill upparbeta — som det tidigare har varit på de gamla marknaderna, nämligen att svenska industriprodukter på grund av sin gamla goodwill kunna uppbära högre priser. De nya och fattiga länder, som det till stor del är fråga om, har inget begrepp om detta. Den är produkten av en lång erfarenhet och tradition på handelsmarknaden. Det är därför nödvändigt att det

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

i höst föres en resonabel och insiktsfull lönepolitik från arbetsmarknadens parter och att vi kan ledas av en mentalitet, som jag inte på något sätt anser vara omöjlig att uppnå och som främst skulle sikta till bevarande av en oförminskad svensk konkurrensförmåga, vilket ju ligger i båda parternas klara intresse.

Vi står också inför betydande kapitalbehov inom landet för industriens rationalisering, för bostads- och vägbyggen och mycket annat, som statsrådet har talat om. Det vore en stor olycka, om man inte satte som sitt mål att klart och definitivt vända beskattningens inriktning så, att den inte längre hindrar den nödiga kapitalbildningen för dessa behovs täckning. Jag skulle också vilja framhålla behovet av att de bördor, som på senaste tid lagts på näringslivet, framför allt när det gäller investeringar och lagerhållningar, så snart som möjligt — ja, omedelbart — undanröjs. Vår framtida konkurrenskraft, som jag redan har talat så mycket om, beror i hög grad på att näringslivet besitter högsta grad av rationalisering och effektivitet. Det är endast den faktorn som möjliggör det höga löneläget i Sverige, och att angripa den är i längden detsamma som att angripa livsnerven i vår försörjning.

Jag vill också fråga: Kan det verkligen vara klok politik att i en tid, som dock icke saknar internationella orosmoment, och då det är nödvändigt att vidta alla möjliga försiktighetsåtgärder, gå in för en skattepolitik, som syftar till en minskning och ett tömmande av förefintliga lager? Före det sista världskriget beredde vi oss i tid på att ha tillräckliga lagertillgångar av viktiga råvaror i landet, och det hade vi en mycket stor fördel av under kriget.

En känsla av olust har också vunnit insteg hos den svenska allmänheten över licenssamhällets successiva genomförande, vilket helt säkert bidragit till valresultatet. Att ett av världens mögnaste, lugnaste och redbaraste folk skall i många avseenden behandlas som ett

av de mest omyndiga, att varje steg skall ängsligt bevakas och myndigheternas tillstånd inhämtas för en rad av åtgärder, som ännu för kort tid sedan var en fri medborgares obestridda rätt, känns som ett tvång, som blir allt mer besvärande i den mån den uppfattningen blir klarare, att inte allt vad staten dirigerar och har hand om för den enskildes räkning handhas med större klokhet eller omtanke än den, som han själv skulle ha visat, om han finge sköta sina egna angelägenheter. Om de styrande förstär vidden av dessa känslor hos vårt folk, kommer de inte endast att tala om, utan också att allvarligt arbeta på regleringsväsendets målmedvetna avlösning. Förstår de dem icke, skall de säkert möta en fortsatt och långt hårdare motvind vid nästa val.

Jag vill också framhålla, herr talman, att regeringen måste inrikta sina ansträngningar på ett lösande av bostadsfrågan, en lösning som måste ske med anlitande av olika utvägar, men med klart syfte att långsamt men målmedvetet återinföra en fri hyresmarknad. Den, som vill se vad en trettioårig hyresreglering medfört av bostadsförslumning och hur den snedvridit hela bostadsfrågan, kan med framgång studera detta i Frankrike.

Herr statsrådet framställde beskyllningar mot oppositionen för att den drevit löftespolitik. Jag vet inte, om han också syftade på högern — jag fick närmast den uppfattningen att han icke gjorde det. Jag vill då bara säga, att högern har i fråga om kostnadskrävande löften endast givit ett, nämligen i fråga om folkpensionerna. Men den har också anvisat vägen för hur beredande av bättre folkpensioner skulle finansieras. Jag är å mitt eget partis vägnar glad att konstatera, att högern antagligen är det parti, som minst har ägnat sig åt löftespolitik av alla de partier som finns representerade i detta hus.

Statsrådet har gjort gällande, att man i detta sammanhang borde undvika en utrikespolitisk diskussion. Jag måste beklaga, att jag inte kan tillmötesgå detta önskemål. Utrikespolitiken och vad där-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

med sammanhänger har varit föremål för så starkt intresse från svenska folkets sida under tiden, sedan riksdagen sist var samlad, att det i själva verket vore ogörligt att vid detta första möte mellan regering och riksdag efter sommarens händelser underlåta att ta upp utrikespolitiska frågor. Jag vill också säga, att jag personligen reagerar inte så litet emot det arrangemang, som mycket ofta gjorts här i riksdagen, då man hänvisat utrikespolitiken till att bli debatterad under någonting som mer eller mindre ter sig som en blindtarmsdebatt, sedan huvuddebatten fått röra sig om de andra frågorna och som därför med stor orätt kommit att te sig som de väsentliga. Detta innebär en alldeles felaktig inställning i fråga om utrikespolitikens vikt i vårt samhälle. Jag kan därför inte underlåta att nu också ta upp en del utrikespolitiska frågor.

I hög grad har den utrikespolitiska debatten präglats av de nedskjutningar av obehäpnade svenska flygplan, som har skett på neutralt vatten. Alldeles särskilt har opinionen upprörts, kanske mindre av nedskjutningarna — vilka alltid kunnat förklaras vara föranledda av misstag — än av den utmanande, för att inte säga föraktfulla inställning, varmed våra föreställningar upptagits av nedskjutaren och varmed framställningen om frågans hänskjutande till internationell undersökning avvisats. Det är rätt naturligt att svenska folket med oro frågar sig, vad som under andra förhållanden kan komma att vänta oss, då man under ett vänskapligt grannskapsförhållande anser sig kunna med odämpat förakt tillbakavisa föreställningar, som uppbärs av en svårt sårad svensk rättskänsla.

Härtill kommer ännu en sak, lika känd och upprörande, nämligen spionernas livliga verksamhet i vårt land, som märkligt nog förefaller vara koncentrerad här — i varje fall har man inte sett liknande affärer av den omfattning som förekommit här i Sverige blottas på andra håll, vad det nu kan bero på. Jag vill inte påstå att det inte bedrives spioneri på annat håll. Det gör det säkert. Men

vad som kommit fram till allmänheten visar ett särskilt intresse för vårt land från en spionerande makt. Man frågar sig verkligen, om det är rätta svaret på dessa förhållanden att ingenting annat vidta än i och för sig värdiga och väl överlagda orationer. Jag vill än en gång ta upp den gamla frågan, som tidigare har varit diskuterad här i riksdagen, om det verkligen kan vara rätt, att en utländsk beskickning, som i sin stab haft en rad spioner, skall åtnjuta en annan och mera vidsträckt rörelsefrihet än den, som hemstaten tillämpar för diplomater, som aldrig beslagits med sådan verksamhet. Denna fråga kan inte vara avgjord för alltid.

Det kan inte hjälpas, att dessa händelser i någon mån aktualiserat frågan om vår alliansfria politik. Denna politik har dikterats av ett önskemål, som naturligtvis är mycket starkt inom hela svenska folket, att Sverige om möjligt skulle kunna hållas utanför bränningarna. Det är svårt att fatta ståndpunkt i denna fråga, men man måste dock kunna säga sig, att förutsättningen för en sådan politik är, att det finns en sådan möjlighet. I den mån som tecken tyder på att vår neutralitet inte skulle komma att respekteras, bleve den meningslös, och den hade då i sig intet värde som ett medel att undgå farorna. Det kan — jag har använt den bilden förut — vara klokt att segla med lösa skot och försöka fortsätta seglatsen oavsett vindriktningen, men det är farligt att binda fast skoten, vare sig det sker på den ena eller andra sidan. Om det står klart att man kommer att behandla oss på samma sätt, vare sig vi förblir neutrala eller inte, är det alldeles uppenbart — det är bara ett konstaterande — att neutraliteten är mer än meningslös; den blir då farlig. Sveriges folk gör sig, efter vad som hänt denna sommar, med ångslan frågan, om dessa förutsättningar är för handen. En alliansfri politik måste grundas på psykologiska förutsättningar, som i fråga om säkerhet väntas motsvara den, som man till äventyrs på annat sätt skulle kunna få av en allians. Det vore mycket värdefullt, om man från regeringshåll kunde

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

få något bidrag till bedömande av denna onekligen mycket svåra fråga.

Under alla omständigheter måste vår utrikespolitik fortsätta under former, som möjliggör ett nära samarbete med andra länder, i varje fall i sådana frågor, som inte berör militära ämnen. Vår alliansfria politik medför i och för sig en grad av isolering, som naturligtvis är oundviklig i detta sammanhang. Så mycket angelägnare är det att denna isolering inte drives längre än vad som är nödvändigt. Sveriges medlemskap i Förenta Nationerna hävdar en lång och värdefull tradition. Bevarandet av vårt medlemskap i Europarådet är lika viktigt. Enligt min mening har inte den svenska opinionen gjort fullt klart för sig vilket väldigt historiskt skeende som för närvarande försiggår i Europa, då vår världsdelen i yttersta timmen försöker resa sig ur den dekadens som hotat den. Vi är alla en del av Europa, och vi kan inte, i varje fall inte utan den största fara, ställa oss utanför eller likgiltiga för de europeiska sammanhangen.

Den så kallade Eden-planen som har kommit till med anledning av bildandet av koalitionen Lilla Europa, som också enligt vad som är tänkt skulle uppbära europaarmén, avser att lämna en möjlighet öppen för de medlemmar av Europarådet, som önskar bevara en kontakt med de länder, som förverkligar europaarmén, men som inte själva deltar i densamma. De medlemmar av Europarådet, som anser sig förhindrade till ett sådant samarbete, skulle enligt planerna få möjlighet att *icke* delta, och deras uteblivande kommer att äga rum under former, vilka borde säkerställa dem för varje sken av att delta i militärt samarbete. Hittills har från rådets övriga medlemsstaters sida visats den största hänsyn för Sveriges ställning, och man gör allt för att möjliggöra ett fortsatt svenskt samarbete inom Europarådet, ett samarbete, vars värde för Europa man ofta betygar. Det ligger i vårt lands oavvisliga intresse att besvara denna hållning med att inte resa andra hinder mot ett fortsatt samarbete än dem, som är ovillkorligt betingade av vår deklarerade politiska

inställning. Ett osmidigt handlag och en obenägenhet att diskutera andra ståndpunkter än dem man själv formulerat kan i detta sammanhang tillfoga oss obotliga skador och förlust av goodwill. Vi har icke råd till det slag av isolering, som ställer oss utanför vänskap från något håll.

Ur denna synpunkt synes mig Sveriges förnyade ställningstagande till frågan om vilken regering som skall representera Kina i FN vara anmärkningsvärt. Ingen kan bestrida, att Sveriges röstande för den nya regeringen i Kina är logiskt grundat i vårt erkännande av kommunistregeringen i Kina. Men utrikespolitik är icke endast logiska deduktioner. I samma dilemma som vi befann sig många stater, däribland England, men de gjorde halt inför dagslägets vanskligheter. Sverige stod i sin logik ensamt med Birma. Det är ett slag av isolering, vari vi ogärna önskar se vårt land försatt. Den sortens politik är en politik för logistikens renlevnadsmän, men det är knappast en politik för statsmän i en svår tid med många bränningar.

Detta, herr talman, är reflexioner som i dessa dagar tränger sig oss allt närmare in på livet. Att liknande tankegångar icke lämnat vårt folk oberört, framgår även av valvindens riktning. Det vore lyckligt, om våra styrande beaktade dem och lämpade sin regeringskonst därefter. I många avseenden är vi ett lyckligt folk. Vi är det inte minst i det avseendet att vi med skäl någon gång kan påverka varandra. I en labil situation som denna vore det särskilt värdefullt, om så kunde ske. Vissa partiets innehav av regeringsmakten berättigar på intet sätt dessa partiets intressen och riktlinjer att ensidigt bli tillgodosedda. »Vad som förverkligar statsviljan», yttrade en gång demokratiens lärofader Rousseau, »är mindre antalet röster än det gemensamma intresse som förenar dem.» En regering bör ej blott taga hänsyn. Den bör göra mer än så; den bör söka förverkliga en politik som syftar till att inom det möjligas gräns tillmötesgå olika uppfattningar. Valmotgångar är påminnelser

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

om när en växande del av folket känner sig stå utanför och främmande för regeringspolitiken.

Herr OHLON: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra ett tack för hans svar på interpellationerna och för att svaret har tillställts interpellanterna på förhand. Jag är särskilt tacksam för den speciella uppmärksamhet, som herr finansministern har ägnat det parti som jag företräder, vilket dock inte hindrar att jag inte är alldeles nöjd med allt vad finansministern har dragit. Detta kommer kanske att framgå av mitt fortsatta anförande.

Det finns någonting som heter barnäktenskap. De förekommer i Indien och, åtminstone tidigare, även i Kina. Barnäktenskap brukar ingås för att säkra arvsföljden och konsolidera och förbättra parternas ekonomiska förhållanden. Barnäktenskap har ofta haft till syfte att befästa det politiska maktinnehavet för en härskarsläkt, som sett sin privilegierade ställning hotad. Barnäktenskapen har bragt mycken sorg och förvirring åstad. Särskilt olyckligt ställd har den svagare parten varit, då hon övergivits av den starkare eller när denne avlidit. Då har ofta ingenting annat återstått för den övergivna än att gå i kloster.

Barnäktenskapen har med ett ord något äventyrligt över sig. Jag kan, herr talman, inte komma ifrån, att det i följd efter många fririer från den starkares håll ingångna samvetsäenskapet mellan socialdemokrater och bondeförbundare i sin hasardmässighet rätt mycket påminner om ett gammalkinesiskt barnäktenskap. Vi inom oppositionen ställde oss förra året den frågan, huruvida inte den ena koalitionsparten — socialdemokraterna — med samgåendet avsåg en förstärkning och konsolidering av den politiska maktställningen, medan den andra kontrahenten hade mer kortfristiga ekonomiska fördelar i sikte. Efter vad som hänt vet vi att misstanken inte var helt oriktig. Sällan har väl ett så uppenbart förbund ingåtts mellan politiska as-

pirationer och ekonomiska beräkningar. Att sedan inte väljarna röstade precis som man hade tänkt sig, är en annan och ganska förklarlig historia.

Koalitionspartiernas gemensamma gåvopaket till det svenska folket vid den nya regeringens tillkomst förra året innehöll löftet om ett mera rättvist valsystem, som skulle göra karteller överflödiga. Att man också tänkte sig förbud mot kartellbeteckning på valsedlarna blev dock icke utsagt. Bakom denna dolda programpunkt låg uppenbarligen ett tillmötesgående mot bondeförbundet. Sedan detta parti ingått förening med socialdemokraterna, kunde man inte tänka sig ett samgående mellan bondeförbundet och de demokratiska oppositionspartierna vid 1952 års val. I det beslut angående vallagen, som fastställdes i våras, infördes visserligen inte något förbud mot karteller men väl förbud mot mer än en beteckning på valsedlarna. Jag behöver inte i denna politiskt upplysta församling utreda, hurusom i praktiken detta leder till ett hinder för karteller som är likvärdigt med förbud. Bondeförbundet räddades sålunda från en tråkig situation. Beräkningen har för bondeförbundets del i så avseende visat sig vara riktig, att partiet fått det antal mandat i andra kammaren som proportionellt tillkommer det, och kanske något därutöver.

Decimalbråk är ett jämförelsevis sent tillskott i det matematiska tänkandets historia. Decimalbråkens uppfinning är en förnämlig sak och har visat sig vara nyttig till mångahanda ting. Men aldrig tillförne har den väl utnyttjats i den politiska maktkampen förrän i år, då den mystiska divisorn 1,4 infördes i de partipolitiska beräkningarna. Jag tror inte att jag överdriver, när jag påstår att detta magiska tal var avsett att ge en minoritet av socialdemokratiska väljare en majoritet i riksdagens andra kammare. Åtminstone pekade de föregående andra-kammarvalen i denna riktning. Vill man ha ett mera dokumentariskt vittnesbörd, skall man gå till statsrådet Sven Anderssons anförande i början av årets valrörelse, där han öppenlydigt sade ifrån,

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

att det man från socialdemokratiskt håll syftade till var en återerövring av majoriteten i andra kammaren — detta i trots av att man inte hade någon förhoppning att ernå flertal bland folket. Att i övrigt uttolkningen är riktig, torde framgå av den debatt i riksdag och press, som förekom i våras. Jag nöjer mig med ett, men auktoritativt citat: »Ligger det någon mening i oppositionsledarnas hårda ord, måste den vara, att regeringen skulle ha framlagt ett förslag, om vilket man vetat att det i sig självt berövat partiet 5 eller 6 mandat. — — Hrr Hjalmarson och Ohlin vill, att andra människor till deras ära skall avstå från bruket av sitt förnuft.» Förnuftet säger, att »makten har vi, och makten vill vi behålla».

Folkpartiets föregångare, liberala samlingspartiet, bildade sin valorganisation för femtio år sedan på grundvalarna av de rösträttsföreningar, som fanns utspridda runt landet. Då saknade Sveriges arbetare i stor utsträckning rösträtt. Partiets första stora uppgift blev att föra rösträttsfrågan till sin lösning. Nu femtio år efteråt vill det parti, som anser sig företräda de grupper, som vid seklets början saknade rösträtt, motsätta sig ett fullt rättvist utslag av rösträtten. Så tolkar jag i varje fall tystnaden på denna punkt i den i dag avgivna regeringsförklaringen. Folkpartiet kommer att i fortsättningen kämpa för full rättvisa vid valutslaget, även om denna aktion skulle beröva partiet ett eller annat mandat. Av finansministerns uttalande i dag — eller frånvaro av uttalande, om man så vill — framgår, att det socialdemokratiska partiet ej vill släppa sin förstfödsrätt. Han anser tydligen sitt partis tilldelning av fyra, fem mandat för mycket vara en riktig sak. Jag beklagar regeringens avvisande hållning. Vi inom folkpartiet kommer emellertid att framdeles liksom hittills motsätta oss alla tendenser till att förhindra att proportionalismens grundidé kommer till fullt och rättvist uttryck vid mandatfördelningen de olika partierna emellan. Skall det vara proportionalism, skall det vara en för hela landet riktig sådan. I det långa loppet vin-

ner alla partier, stora som små, på att rättvisan sätts i högsätet. Dagens allt överväldigande majoritetsparti kan bli morgondagens minoritetsparti. Jag blev en gång i Göteborgs stadsfullmäktige utskrattad, då jag som företrädare för stadens minsta parti dristade mig sia om den dag, då majoritets- och minoritetsinnehavarna bytt roller. Åres valresultat i Göteborg visar att dagens utopi kan bli morgondagens verklighet. Från bondeförbundshåll, och jag vill minnas även från socialdemokratiskt håll, har under den gångna valrörelsen gjorts gällande, att koalitionen var nödvändig för att stabilisera penningvärdet. Just som denna propaganda var som bäst i farten, kom livförsäkringsbolagen med en kalldusch, som åtminstone i första början kom litet var att haja till. Det var den berömda skrivelsen till statsministern, där det underströks vilken orättvisa som vederfarits pensionstagare och sparare genom den fortsatta penningvärdeförsämringen. Enbart under de sista två åren, från juni 1950 till juni 1952, har insättare på bankerna samt livförsäkringstagare orättfärdigt berövats 5 miljarder kronor.

Förut har under remissdebatterna nämnts, att motsvarande samhällsgrupper från tiden före det sista världskriget fram till början av år 1950 hade berövats omkring 10 miljarder kronor. En person i nämnda predikament, som hade 1 000 kronor före det sista världskriget, har fått se denna sin tillgång reducerad till 470 kronor i det ursprungliga kronvärdet. Den värsta prisstegring, som vi någonsin varit utsatta för, har försiggått under de sista två åren. Med 1935 års levnadskostnadsindex, satt till 100, var motsvarande index juni 1950 167, juni 1951 195 samt juni 1952 213. Levnadskostnadsindex har alltså i 1935 års serie stigit med 28 enheter från juni 1950 till juni 1951 samt med 18 enheter från juni 1951 till juni 1952, eller med inalles 46 enheter under de två åren. »Men det har väl blivit bättre, sedan bondeförbundarna kom med i regeringen», kan någon fråga. Ja, visst, index steg bara med 13 enheter

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

under koalitionsregeringens första nio månader, d. v. s. med i genomsnitt $1\frac{1}{2}$ enhet per månad. Sedan dess har ju det hela hållit på att rätta till sig på grund av vissa kända förhållanden — hur länge, ja, det beror på vilken ekonomisk politik som i fortsättningen kommer att föras.

Inflationen utgör en illustration till den bibliska tesen, att den, som mycket har, honom skall varda givet, men den, som ringa har, från honom skall tagas även vad han har. Den innebär som regel, något som tydligen aldrig nog ofta bör upprepas, en slumpvis försiggående överflyttning av kapital från mindre bärkraftiga till mera kapitalstarka, för att nu inte tala om staten, landstingen och kommunerna, som tar hem den största vinsten genom att se sina skulder oavlatligen minska i realvärde. Det har sagts att det är statens skuldengagemang som gjort att man varit så halvhjärtad och nyckfull i sin strävan att hålla uppe penningvärdet. Jag tror inte att den uttydningen är rättvis. Det har nog varit andra och mera legitima spekulationer, som legat bakom: rädsla för arbetslöshet och hyresstegring. Att man enligt mitt förmenande spekulerat fel, är en annan historia. Faran för arbetslöshet har varit minimal eller ingen under den högkonjunktur som förelegat. Och hyresstegringen kommer vi inte ifrån i det långa loppet. Den får vi i stället i form av stegrade byggnads- och reparationskostnader. Vi bör komma ihåg, att den officiella hyresnivån utgör en fiktion i ett läge, där hyresgästerna själva i stor utsträckning nödgas bestrida reparationskostnaderna för sina lägenheter.

Visst har det gjorts ansatser för att bevara penningvärdet. Särskilt tidigare har de företagits tveksamt och utan att fullföljas. Jag vill bara erinra om den ryckiga penningpolitiken från sista hälften av år 1950 och under år 1951. Den enda insats, som fullföljts uthålligt, har varit att överbalansera statens budget och att för det ändamålet uttaga för höga skatter.

I själva verket har inflationen tjänst-

gjort som ett verksamt medel för att överföra enskilt penningkapital i samhällelig ägo. Jag vill bara erinra om hurusom realvärdet av statens och kommunernas lån minskat i samma takt som penningvärdet. De statliga skatteskalorna har haft en liknande effekt. Den enskilde med sin kompensation för dyrtiden har fått ökad skatt, i realvärde räknat, även i de fall där hans verkliga inkomst varit oförändrad, därför att han lyfts upp på ett högre pinnhål på skattestegen.

Efter hand har litet var börjat inse förloppet. Vid avtalsförhandlingarna i våras krävde löntagarna inte bara kompensation för prisstegringarna, utan även ytterligare löneökning för den skattestegring, som skulle bli följden av löneökningen, vilket i sin tur medförde en ytterligare skatteökning med krav på kompensation härför ad infinitum i en fallande geometrisk serie. Jag var själv med om en överläggning, där denna synpunkt förfäktades. Kanske är det inte så alldeles säkert, att överbalanseringen alltid har en antiinflationistisk effekt. Vill det sig illa, nämligen om kompensation skall ges för det statliga tvångssparandet, kanske rent av överbalanseringen kan bli en inflationsdrivande orsak. Jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att finansdepartementets expertkommitté för den ekonomiska politiken benar upp detta invecklade problem, där sambandet mellan orsak och verkan tycks vara alldeles särskilt tilltrasslat.

År 1951 var ett i ekonomiskt avseende ganska säreget år. För svenska folket, betraktat som en enhet, var det sällsamt gynnsamt. Tyvärr framträdde välståndsökningen på ett fåtal områden. Nu är den abnorma överkonjunkturen ett minne blott. Men den har fått en bestående följd; en våldsam stegring av våra exportindustriers omkostnader — såsom herr Wistrand nyss framhöll — med därav följande svårigheter för dem att hävda sig på världsmarknaden. Det olyckligaste, som kunde hända vårt samhälle, vore en fortsatt nedskrivning av den svenska kronans internationella vär-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

de i syfte att hävda vår konkurrensförmåga ute i världen. Resultatet skulle bli en ny höjning av importpriserna med följdprisstegringar även på våra inhemska produkter. Efter allt vad som hänt under de senare åren torde ingen vilja bestrida, att inflationen till sin natur är asocial och följaktligen förkastlig, vare sig det gäller offentlig eller privat finansiering.

Nu i år har man verkligen under finansministerns energiska ledning — jag skulle vilja tillägga klarsynta ledning — satt i gång med en kreditåtstramning efter överenskommelse med bankerna. Men det är tragiskt att de politiskt maktägande inte trott sig om att kunna få till stånd en dylik åtstramning utan en beredskapslagstiftning, som, om den trädde i funktion, skulle innebära en fullkomligt diktatorisk makt för den avgörande myndigheten. Utan tvivel har kreditrestriktionerna utgjort ett verkligt medel i kampen mot penningvärdeförsämringen, något som vi kunnat konstatera under de sista månaderna. Men de har också varit ägnade — och det bör vi inte heller förglömma — att göra näringslivet stelt och har nog på sina håll försvårat en på grund av internationella inflytelser önskvärd omläggning av produktionen. Särskilt mindre företag utan tillräckliga reserver och nystartade företag har haft svårt att göra sig gällande i tävlan om de begränsade krediter, som behövs för omläggning av driften.

Det är sant, som finansministern framhöll i sitt interpellations svar, att den pris- och inkomststabilisering, som skymtar vid horisonten, med nödvändighet medför att statens inkomster tillfälligtvis upphör att stiga. På längre sikt bör det väl bli en inkomststegring igen för staten, nämligen om produktionen stegas. Enligt finansministern får därigenom också finanspolitiken minskad betydelse. Av finansministerns svar fick jag inte riktigt klart för mig, vad finansministern här menade, då han ena gången talade om en fortsatt energisk finanspolitik såsom ett verksamt medel i prisstabiliserande syfte och en

annan gång gjorde gällande, att finanspolitiken är ett vapen, som håller på att glida oss ur händerna. I förbigående vill jag nämna att den finanspolitik, som bedrivits sedan början av år 1948, nog inte haft den prisstabiliserande betydelse, som förslagsgivarna tilldelat den. Hadde finanspolitiken haft denna betydelse, skulle aldrig inflationen flödat så friskt som under dessa överbalanseringens år.

Finansministern menar emellertid att frånfallet av en mera aktiv finanspolitik nödvändiggör en skärpning av överenskommelsen mellan riksbanken och kreditinstituten. Kan inte en sådan överenskommelse ernås på frivillighetens väg, hotas med en tvångslagstiftning. Nu ser det ju i dag ut, som om en frivillig överenskommelse skulle kunna träffas. Lagförslaget lär ju redan vara utarbetat i finansdepartementet; den berömda revolvern, som förut riktades mot bankväsendet, skulle denna gång riktas mot försäkringsvärlden. Kravet gäller livbolagen och motsvarande företag samt avser i huvudsak deras nyplaceringar för livförsäkringsfonderna. Det skulle bl. a. utfärdas förbud mot att bolagen placera medel genom utlåning mot inteckning i gamla fastigheter, köp av gamla fastigheter, utlåning mot revers till industriföretag, köp av industriobligationer och liknande obligationer, så vida inte obligationslånet emitterats av bank, vilket är detsamma som att sanktion härför erhållits av riksbanken. Tillåtna placeringar enligt förslaget skulle däremot vara lån till stat och kommuner, för bostadsändamål och köp av sådana industriobligationer, som godkänts av riksbanken.

Majoriteten inom riksbanksfullmäktige förmenar att de begränsade placeringsmöjligheterna skulle medföra minskad risk för försäkringsbolagen på grund av förbättrad säkerhet. Utlåning för gamla fastigheter skulle vara förbjuden, men utlåning för nya fastigheter skulle vara tillåten. Bankfullmäktige anser alltså på allvar, att det skulle vara större risk att ta inteckning i ett gammalt hus, centralt beläget i staden, där

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

hyran kanske endast utgör 20 å 25 kronor per kvadratmeter, än att ta inteckning i ett nyuppfört hus med en hyra på 40 kronor per kvadratmeter eller mer, trots subventioner. Och detta i trots av att det nybyggda huset kanske är beläget i ett stadens ytterområde med dryga resekostnader för hyresgästen och hans familj som extra belastning. Det är väl ändå att ställa säkerhetsbegreppet på huvudet. Sedan är det ju alldeles riktigt, som bankofullmäktige framhåller, att försäkringstagarna har intresse av en sådan ekonomisk politik, som leder till konstant penningvärde. Men det är ju just en sådan penningpolitik, som saknats under de senaste åren.

Frågan är nu, om ett tvång på detta område i någon väsentlig utsträckning skulle tillföra kapitalmarknaden ytterligare medel för att bestrida statens, kommunernas och bostadsmarknadens behov av lån. Det är dock ådagalagt, enligt vad reservanterna i bankofullmäktige framhåller, att försäkringsbolagens medel på senaste tiden till betydande del placerats i reverslån till kommuner och i inteckningar i nybyggda bostadshus. Vad saken framförallt gäller är att försäkringstagarnas berättigade intressen tillgodoses.

Försäkringsinspektionen har att i det allmännas intresse se till, att försäkringstagarnas legitima krav uppfylles beträffande säkerhet och avkastning vid placeringen av deras medel. Inspektionens chef, generaldirektör Sterner, förutvarande socialdemokratisk statssekreterare i handelsdepartementet, förklarar, att den föreslagna lagen står i strid med försäkringstagarnas intressen. Han yttrar: »Att försäkringstagarna lidit avsevärda förluster på grund av penningvärdets fall ökar ytterligare angelägenheten av att de inte på grund av en sådan reglering får vidkännas minskad återbäring och därmed minskade försäkringsförmåner.» Konjunkturinstitutets chef, professor Erik Lundberg, anser, att risken är mycket stor för att den föreslagna tvångsregleringen blir både mera långvarig och mera omfattande än man från början tänkt. Om

man redan nu i ett relativt normalt läge måste tillgripa tvångsreglering, är risken mycket stor, att man vid ett eventuellt uppblossande, säger professor Lundberg, av inflationen och därav följande större krav på penningpolitiken inte kan finna några utvägar, som relativt lindrigt kan påverka näringslivet. Han anser, att riskerna för en prisstegring i samband med räntehöjning inte är så stora som bankofullmäktige vill göra gällande. En räntehöjning på cirka en procent skulle visserligen få en viss återverkan på hyresmarknaden, men här, menar han, skulle staten kunna träda in genom att öka sina subventioner. För närvarande är det ju faktiskt så, att en viss del av de subventioner, som redan utgår, betalas av försäkringstagarna, och detta förhållande skulle ytterligare skärpas vid en tvångsreglering.

Följden av en reglering blir lätt, att kreditgivningen övertas av andra företag än de reglerade, och så tvingas man utsträcka regleringen och kontrollerna till dessa nya områden. De administrativa svårigheterna blir så betydande, att inte ens en finansmatador som herr Hall torde kunna bemästra dem. Här är det, som professor Lundberg understrukit, fråga om ett område där sammanhangen är speciellt svåra att överblicka.

Man vill bl. a. gynna kreditgivningen för byggnadsverksamheten, och det är ju ett vällovligt ändamål. Men då är det av vikt att inte sådana åtgärder vidtagas, som kanske i det långa loppet leder till misstro och minskat sparande, vare sig det är fråga om försäkringsparande eller annan form av sparverksamhet. Om en sådan misstro skulle uppstå, skulle bostadsbyggandet, tvärt emot vad man avser, lida skada. Säkerligen når man här bättre resultat med uppmuntran än genom kommando.

Det råder väl föga tvivel om att kreditåtstramningen varit nyttig, åtminstone sådan den hittills bedrivits, ur bostadspolitikens synpunkt. Men det är icke ännu visat, att det i längden är möjligt att hålla räntan för stats-, kommunal- och bostadslån nere samtidigt som räntebildningen för övriga krediter

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

är fri och rör sig på en högre nivå. Kan inte risken uppstå, att den fria marknaden uppsuger tillgängliga medel till förfång för i första hand bostadskreditmarknaden? Ett försök att rädda situationen genom ökning av penningtillgången skulle ge fart åt inflationen. De investeringsanspråk, som därvid uppstod, skulle dra arbetskraft och materiel från bostadsbyggandet.

Av finansministerns nyss avgivna svar skulle en åhörare kunna få det intrycket, att interpellanterna håller före, att vår penningpolitik skulle kunna regleras med kreditpolitiska medel av utslutande traditionell typ, exempelvis en räntestegring. Någon selektivitet till förmån för bostadsbyggandet skulle på detta sätt icke kunna komma till stånd. Men här är det inte fråga om ett antingen—eller, utan om ett både—och, både en vettig direkt kreditåstramning efter frivillig överenskommelse med kreditinstituten och en måttlig räntestegring i enlighet med kapitalmarknadens anvisningar. Vi får dock inte förbise, att en räntestegring har en mera generell effekt och inte som kreditransoneringen i huvudsak drabbar den nytillkommande krediten. Kreditransoneringen har en tendens att bryta sönder marknaden i olika delmarknader, där den gråa marknaden kännetecknas av en abnormt hög ränt nivå utanför kreditinstitutens och bankinspektionens kontroll, och vi har redan en grå penningmarknad här i landet. Räntestegringen stimulerar automatiskt till sparsamhet med krediter, medan däremot en hård kreditransonering stimulerar företagarna att ta i anspråk all kredit som kan erhållas och minskar deras lust att återbetala, då ju framdeles risk kan uppstå för att de inte skall kunna öka krediten, när den oavvisligen behövs. I längden torde det vara lika omöjligt för oss som för alla andra länder att fränsäga oss stödet av en rörlig ränta, som någorlunda riktigt motsvarar marknadsläget — nämligen om vi inte återigen vill lura spararna genom att medvetet framkalla en ny inflationsprocess.

Finansministern talar om oppositionens — han menar sannolikt folkpartiets

— löftespolitik. »Det är inte möjligt», säger han, »att skapa en enhetlig politik, när man samtidigt väcker medborgarnas förhoppningar om stora, kostnadskrävande reformer och betydande skattesänkningar.» Vadan dessa bistra ord? Vi har begärt en plan — märk väl en *plan* — för återställande av de sociala förhållanden som naggats i kanten av inflationen, samt en fortsatt social standardförhöjning i den mån våra resurser tillåter det. Det skulle väl passa regeringen — herrarna är ju som regel planhushållare. I stället har finansministern läst vårt uttalande som om vi ville ha allt förverkligat på en gång. Fallet påminner om en viss potentats sätt att läsa bibeln. På ett annat ställe i herr finansministerns svar heter det: »Skillnaden mellan regeringspartierna och folkpartiets inställning är den, att vi sätter dessa krav i relation till samhällets resurser, under det att folkpartiet anser sig kunna bedöma de ökade socialutgifterna isolerat både från samhällets bärkraft och skattetrycket. Här har vi den grundläggande skillnaden.» Det här var nästan värre än den nyssnämnda potentats sätt att läsa.

I ett annat sammanhang lovar emellertid finansministern att tillgodose vårt krav vid 1953 års riksdag. Jag för min del är nöjd med herr finansministerns svar på denna punkt och vill uttala min tillfredsställelse över det. Skillnaden var alltså inte så stor.

Vi har också krävt en framtidsbedömning av behovet av kvalificerad arbetskraft samt tillgång på lokaler inom undervisningsväsendet. Det är för att hjälpa regeringen ur en annans snart inträffande penibel situation som detta uppslag givits. Planeringen och utvidgningen av den högre undervisningen liknar i vissa avseenden ingenting. Jo, den påminner om en stadsplanarkitekt, som sätter sig ner att spekulera över hur en stad skall te sig om 20 å 30 år men glömmar att se till, att det blir stadsplan med gator och ledningar för den närmaste framtiden, där bebyggelsen just nu skall sättas i gång. Här har inrättats högre skolor i detta land med så avsevärda brister, att undervisningen på vissa håll

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

måste karakteriseras som en parodi. Även här behövs en plan för utvidgningen, särskilt med hänsyn till tillgången på fullt kvalificerad arbetskraft.

Och så var det den s. k. löftespolitiken i fråga om den statliga inkomstskatten. Vårt förslag i våras anslöt sig till betänkandet från 1949 års skattekommitté. Vi kunde här stödja oss bl. a. på kommitténs samtliga socialdemokratiska ledamöter med bevillningsutskottets högt värderade ordförande i spetsen, vilka underskrivit betänkandet med innehåll att förutsättningen för att den nya skatteskalen skulle tillämpas var att skatten skulle utgå med skalans grundbelopp och inte med 10 procents förhöjning av grundbeloppen, som ju regeringen föreslog och även fick genomdrivet. Även finansministern gjorde i skattedebatten i våras gällande, om jag inte alldeles missminner mig, att budgeten medgav ett förverkligande av kommitténs förslag för det närmaste budgetåret framåt, och längre hade inte heller vi utsträckt vår spådomskonst.

Jag ber att ännu en gång få tacka finansministern för det utförliga svaret. Det gav visserligen ett blandat intryck, men det har inte alldeles stängt dörren för lösningar av aktuella politiska problem i samförstånd mellan regeringen och den del av oppositionen som jag har den äran att företräda.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:
Herr talman! Jag har självfallet en annan uppfattning än herrar Wistrand och Ohlon om valutgången och skall till att börja med göra några reflexioner här om. Jag skall emellertid inte låta förleda mig till att ingå på någon debatt med herr Ohlon om kinesiska barnäktenskap, men när herr Ohlon jämför bondeförbundet med ett för tidigt bortgift barn, måste väl dock herr Ohlon gå med på att barnet har varit rätt brådmoget, ty barnet har under många år haft många friare, varvid borgerliga sådana varit icke minst efterhängsna. Och när det brådmogna barnet slutligen sade ja, så valde hon sin partner med den

beräkningen att det skulle kunna bli resultat av giftermålet. Ett borgerligt äktenskap hade väl av kända orsaker vid tidpunkten för äktenskapet inte kunnat åstadkomma några livskraftiga barn. Ja, herr talman! Nog nu om dessa kineserier.

Man brukade förr i tiden tala om »upplyst despotism», vilket med en modern terminologi skulle kunna kallas »upplyst diktatur». Därmed menades att en diktatur, vars ledare var »upplyst», var någonting bättre och mera tilltalande än en vanlig diktatur, där makten var det väsentliga. Att en diktatur var »upplyst» avsåg, att diktatorn ägde stora intellektuella gåvor och att han bemödade sig om att låta den nakna maktutövningen förgyllas av att han försökte förbättra sina undersåtars ställning. Kan man då också i våra dagar tala om en »upplyst» demokrati till skillnad från andra demokratier? Jämförelsen är svår att göra, därför att diktaturer och demokratier är väsensskilda ting. Statskicket i en demokrati är uppbyggt på ett helt annat sätt än i en diktatur. I demokratierna skall folkets vilja bestämma utformningen av politiken, i diktaturerna bestämmas den av diktatorn själv eller av dennes förtrogna.

Liksom i forna dagar en upplyst diktatur ansågs vara värdefull, måste i vår tid en upplyst demokrati anses vara värdefullare än en icke upplyst. Med upplyst demokrati måste då menas, att väljarna, som genom sitt votum skall ange riktlinjerna för politiken, är så upplysta om de politiska frågorna, så väl informerade och insatta i dessa, att de kan bilda sig en självständig uppfattning om dem. De bör också äga så god skolning i politiska ting, att de kan bedöma de olika partiernas program och löften i valkampanjen och bedöma vad som är sakligt möjligt att göra i politiken och vad som är propaganda utan förankring i verklighet eller sunt förnuft.

Demokrati är ju styrelse genom partier. Folkets vilja måste genom partierna ta sig ett organiserat uttryck, annars är politik i våra dagars komplice-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

rade statsbildningar omöjlig. Genom den viktiga roll partierna spelar måste det vara deras skyldighet att bedriva politisk upplysning och informera väljarna om samhällsfrågorna. Men är den upplysning partierna bedriver under valrörelserna så saklig och objektiv som den borde vara för att vår svenska demokrati skall vara berättigad till heders titeln: en upplyst demokrati?

Jag tror, att frågan måste besvaras med ett nej. Årets valrörelse liksom också för den delen tidigare valrörelser har nog brustit åtskilligt i den sakliga upplysningen. Det finns säkert anledning till självvranssakan för alla partier i det avseendet. Och alldeles särskilt finns det självklart anledning till sådan självvranssakan inom just oppositionspartierna. Ett parti, som står i opposition och inte bär något ansvar för den politik som förts, anser sig böra vara befriat från större hänsyn till saklighet och objektivitet. Det vill slå hårt mot det eller de partier, som bär upp regeringsansvaret. Även om det parlamentariska regeringssättets spelregler är sådana, att oppositionen skall kritisera regeringen, borde man dock i en upplyst demokrati kunna begära sans och måtta av dem, som bär fram kritiken i tidningspress eller från talarstolar. Och kritiken borde inte få avlägsna sig alltför långt från sakens gränslinjer. Som väl är, har ännu så länge svensk valrörelse inte sjunkit ned till den amerikanska nivån. Jag har själv under 25 år varit med om många våldsamma valrörelser, men denna höst, då jag undandragit mig all politisk verksamhet, har jag förvånat mig över den även för svenska förhållanden synnerligen »billiga» upplysningsverksamheten. »Svinpremievalet» vore väl ett lämpligt namn. Speciellt har man sökt skjuta på det parti, jag här representerar, och anklagat oss bondeförbundare för att vi övergivit uppfattningar, som vi tidigare hyst. När man haft för avsikt att söka spränga regeringssamarbetet, har man inte varit alltför nogräknad med medlen. Även jag ansåg från början svinpremierna olämpliga, men under de många år jag till-

hört jordbrukets underhandlingsdelegation har jordbrukets folk aldrig fått en så utmärkt väl avvägd prisuppgörelse som i år. Tacken blev fanflykt från det parti som stod för uppgörelsen. Och dock har oppositionspartiernas valprogram och vallöften sannerligen inte varit konsekventa. Folkpartiet t. ex. har icke endast, som herr Ohlon nyss sade, begärt en plan, utan folkpartiet har inför valmännen energiskt krävt skatte lindringar men samtidigt också begärt nya betydande statsutgifter för exempelvis upprustning på socialpolitikens och kulturpolitikens områden. Partiet har krävt att de sociala förmånernas realvärde skall återställas, och det har krävt förbättringar av folkpensionerna. Det har också begärt ökade anslag till skolväsendet, till högskoleundervisningen och till det frivilliga folkbildningsarbetet. Allt detta är naturligtvis önskemål som är i högsta grad berättigade, och vi skulle väl alla här i kammaren önska att de kunde förverkligas omedelbart. Men går det att förverkliga dem omedelbart och samtidigt sänka skatterna så mycket som folkpartiet vill? Det är den frågan, herr Ohlon, som måste besvaras. I dag, efter valet, står herr Ohlon här och förklarar sig nöjd med finansministerns uttalande på det omådet.

Högern har varit mera konsekvent i sin propaganda, men även högern har samtidigt krävt sänkta skatter och ökade statsutgifter. Båda partierna har varit missnöjda med den politik regeringen fört i syfte att hejda inflationen. Man får erkänna, att högern i detta fall har haft ett alternativ att erbjuda, men om det skulle varit så lyckligt för landet att det tillämpats kan nog diskuteras. Där emot kan man inte med bästa vilja i världen säga att folkpartiet presenterat något klart utformat alternativ, ty det har ju som vanligt funnits starka meningsskiljaktigheter inom partiet — det går väl inte att förneka. Ibland skryter man med dessa meningsskiljaktigheter, fast man ibland förnekar dem. Jag bara konstaterar faktum, och detta har väl alldeles särskilt kommit till uttryck vid behandlingen av frågorna om jordbruks-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

regleringen vid vårriksdagen och under hela valrörelsen, då diametralt motsatta uppfattningar förfäktats inom folkpartiets pressorgan i storstäderna och på landsbygden. Det kanske är onödigt att återigen påpeka, att i fråga om steriliseringen av skogsvinsterna och konjunkturskatten övergav partiet till och med sina egna först framförda ståndpunkter. Den frågan har ju debatterats så mycket förut, att det kan vara överflödigt att ta upp den igen i denna debatt. Jag vill bara omnämna den för att belysa, att det inte hela tiden har följts någon enhetlig linje från folkpartiets sida.

Herr talman! Årets valresultat kanske skulle kunna tydas så, att dels många valmän icke förstått de politiska tvistefrågorna, dels finns det på åtskilliga håll faktiskt önskemål om ett regimskifte i svensk politik. Önskemålen är väl inte så klart utformade; man vet inte riktigt vad man vill ha i stället, men man tycker att socialdemokraterna nu har suttit i regeringsställning så länge — cirka 20 år — att det skulle kännas skönt med ett ombyte. Det är en enkel tankegång, men jag tror att den finns. Med hänsyn till dessa stämningar och önskemål skulle det onekligen ha varit mycket intressant med ett regeringsexperiment, där högern och folkpartiet gemensamt svarade för regeringsmaktens utövning. Det skulle ha varit intressant även ur en annan och viktigare synpunkt. De båda oppositionspartierna hade då ställts inför uppgiften att i praktisk politik infria sina vallöften. Skulle folkpartiet, om det erhöle del i regeringsmakten, samtidigt kunna sänka skatterna och genomföra nya reformer? Skulle det inte bli en uppgift som överstege t. o. m. folkpartiets krafter?

Nu är det politiska läget ju sådant, att en dylik regeringsbildning inte är tänkbar. De båda oppositionspartierna förfogar inte över majoritet i riksdagen, vilket de båda nuvarande regeringspartierna alltså gör, fastän de förlorat några mandat i valet. De parlamentariska styrkeförhållandena gör det naturligt, att socialdemokraterna och bondeförbundet fortsätter sin regeringssam-

verkan. Inom bondeförbundet hyser man den uppfattningen, att samarbetet i regeringsställning bör fortsätta. Även om man i vissa tidningar här i Stockholm diktar sagor om stormiga bondemöten, är det ett faktum att bondeförbundets ansvariga politiska instanser är eniga om att regeringssamverkan icke bör brytas på grund av valutslaget.

Förutsättning härför är självfallet, att politiken i fortsättningen liksom hittills bygger på den grundval, som fastslagits genom det regeringsprogram som lades fram förra hösten. Regeringspartierna skall sålunda föra en politik, som är till gagn för hela vårt folk. Det skall inte vara något klasspolitiskt program. Då de samverkande partierna har skilda principiella samhällsuppfattningar, är det givet att inga partiskiljande frågor kan aktualiseras, så länge koalitionen äger bestånd. Hur många gånger skall man behöva upprepa den saken för att slippa fler frågor i detta avseende? Regeringens allmänt hållna interpellations-svar bör givetvis även kunna kommenteras från bondeförbundet. De båda regeringspartierna har naturligtvis möjligheter att inför kammaren deklarerat sina uppfattningar, uppfattningar som det sedan gäller att i regeringsställning arbeta samman, så att åtgärder kan vidtas.

På det ekonomiska området har koalitionsregeringen enligt programmet under den tid den varit verksam genomfört en rad åtgärder för att hejda inflationen och skapa balans i samhällsekonomin. Jag har inte hört någon som har kunnat säga annat än att goda resultat har vunnits, och prisstegringarna synes äntligen ha hejdats. Kreditrestriktionerna har i detta avseende visat sig mycket effektiva, och detta har ju i dag erkänts av de båda talarna ifrån oppositionspartierna. Även bondeförbundet kan i det sammanhanget konstatera, att det är omöjligt att förutsäga hur den ekonomiska utvecklingen kommer att gestalta sig under den närmaste framtiden. Finansministerns bild av läget synes mig vara riktig, och jag tyckte att även herr Ohlon i stort sett instämde på den punkten. En viss stabilisering i

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

prisutvecklingen verkar alltså ingalunda otänkbar. Skulle en sådan klar stabilisering visa sig utomlands, måste våra möjligheter att skapa balans i vår egen samhällsekonomi bli mycket goda. Ett handikapp ligger emellertid däri, att kostnadsnivån för det inhemska näringslivet kraftigt gått i höjden genom engångsinflationen och de företeelser som följt i dess släptåg.

Våra exportindustrier har, såsom påpekats av de tre tidigare talarna, redan fått känna på nackdelarna av denna ökning av produktionskostnaderna. Konkurrenten har, som man sagt, hårdnat på världsmarknaden, och säljarens marknad har efterträtts av köparens.

När våra exportvaror ligger högt i pris på grund av kostnadsstegringarna här hemma, måste läget naturligtvis te sig bekymmersamt. Som representant för det mindre partiet i koalitionen vill jag därför hävda, att vi inte får föra en sådan ekonomisk politik, att vi löper risk för att framkalla tendenser till depression här i landet samtidigt som konjunkturläget utomlands stabiliseras. Kreditrestriktioner, investeringsavgifter och dylikt är nödvändiga ting, när det gäller att dämpa en överkonjunktur, men när konjunkturen vänder nedåt, måste man släppa efter på sådana restriktiva åtgärder och ställa nödig kredit till näringslivets förfogande både för investeringar och för affärer på kortare sikt.

Jag hoppas, att regeringen noga följer den ekonomiska utvecklingen och i tid vidtar de åtgärder som en förändring i läget kan påkalla. Jag kan som exempel säga, att arbetskraftsfrågan redan har blivit besvärlig i vissa län, inte minst i det län som jag numera representerar, Blekinge. Jag vet att regeringen och arbetsmarknadsstyrelsen m. fl. myndigheter är beredda att vidta de nödvändiga åtgärderna, och jag tackar för visat intresse för våra problem i Blekinge.

»Framåtskridandet blir framför allt beroende av produktionens gynnsamma utveckling. Dess effektivitet och avkastning måste ständigt stegras», hette det

i förra höstens regeringsprogram. Om vi i fortsättningen skall kunna genomföra nya och önskvärda reformer på samhällslivets olika områden, är det en oundgänglig förutsättning att produktionen ständigt ökar och att dess effektivitet och avkastning också ökar. Allt reformarbete beror, varom alla i dag synes vara överens, på om vi lyckas hålla effektiviteten uppe i näringslivet och ytterligare kan utveckla den. En av de mest angelägna reformerna är att återställa realvärdet av de sociala förmånerna, som hårt naggats i kanten av inflationen. En del har redan gjorts under årets värriksdag, det måste vi vara överens om, men ännu återstår åtskilligt. Enbart detta återställande av realvärdet kräver betydande belopp, såsom finansministern angivit, och därför måste stor försiktighet iakttas i fråga om nya sociala reformer, hur önskvärda i och för sig dessa än må vara.

Det är ett allmänt omfattat önskemål att pensionsfrågan ordnas för småföretagare och deras anställda och att en allmän förbättring av folkpensionen genomföres. Jag hoppas, att dessa pensionsfrågor kan lösas inom en icke alltför avlägsen framtid, men förutsättningen för att det skall ske måste vara att landets reala resurser ökas genom produktionens stegring.

En översyn av den socialpolitik som föres här i landet är också önskvärd, så att inte pengar förbrukas i onödan genom bristande samordning av de sociala hjälpåtgärderna och genom olämplig fördelning av de sociala förmånerna, och detta kan ju komma att aktualiseras i än högre grad, om vi går mot sämre tider.

Det finns nog anledning att granska principerna för bostadpolitiken i sömmarna. Jag tillåter mig hemställa till regeringen, att den tar upp denna fråga på allvar. Det är uppenbart att landsbygden i detta avseende inte nått jämställdhet med tätorterna, och det är likaså uppenbart att bostadsstödet är mycket ojämnt fördelat. De ekonomiskt svaga familjerna, som inte själva kan klara sina bostadskostnader, bör få stöd, det

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

är vi väl alla överens om. Men subventioner som medger väsentligt nedsatta hyror även för grupper, som inte är i behov av dylikt stöd, måste anses olämpliga i en sådan tid som vi går till mötes. Bostadssubventionerna drar nu så stora utgifter för det allmänna, att det bör vara tid att tänka efter vart den vägen bär.

Man måste också fråga sig — även efter finansministerns anförande — varför så små resultat vunnits av alla utredningar om möjligheterna att sänka byggnadskostnaderna. Dessa har i stället fortsatt att stiga, även i förhållande till penningvärdets fall.

Inom olika områden finns, såsom finansministern angav, stora och eftersatta behov. Det gäller bostäderna, det gäller vägarna och järnvägarna, det gäller hälsovården och sjukvården, och det gäller inte minst skolväsendet. Överallt är investeringsbehoven skriande stora, och de kan med våra nuvarande resurser endast delvis tillgodoses. Jag förstår, att finansministern kommer att få mycket huvudbry med att gestalta nästa års budget. Mot bakgrunden av dessa samlade behov ter sig nödvändigheten av produktionsökning än mer tydlig. Beträffande vägarna har nu en glädjande upprustning på allvar kommit i gång och jag ber att få uttala min tillfredsställelse med detta. Ökade anslag har beviljats, och både maskiner och manuell arbetskraft har tagits i anspråk i betydligt ökad omfattning. Vägbyggnad och vägförbättringarna i landet ter sig just nu mycket löftesrika.

Men andra områden är i lika stort behov av upprustning som vägväsendet. Jag tänker särskilt på skolornas lokalförhållanden och påpekar detta icke minst därför att ecklesiastikministern är närvarande. Läget är där betänkligt både i städerna och än mer på landsbygden. Vi skall nu genomföra den nioåriga skolan, men, herr ecklesiastikminister, vi har inte lokaler ens för den sjuåriga skolan som är den vanliga på landsbygden. Lika väl som i fråga om vägarna måste här en upprustning ske. I fråga om läroverken är lärarbristen kanske

ännu mer besvärande än bristen på moderna och ändamålsenliga lokaler. Även därvidlag förstår jag bekymren för regeringen och svårigheten för ecklesiastikministern att kunna åstadkomma allt som han skulle önska genomföra inom den närmaste tiden.

Det finns således för årtionden framåt stora behov av offentliga investeringar på skilda områden. Skall alla dessa investeringsbehov kunna tillgodoses utan att penningvärdet ytterligare försämras, måste sparatet bli större än vad det nu är. En förutsättning för balans i samhällsekonomin är ju att sparande och investeringar väger någorlunda jämnt mot varandra. Detta tycker jag konjunkturinstitutet har påpekat vid så många tillfällen att det inte behöver bli någon diskussion på den punkten.

Tyvårr har efterkrigstiden kännetecknats av ett otillräckligt sparande. Man kan beklaga detta, men man måste också förstå att människornas vilja till sparsamhet undergräves, när de ser sina besparingar minska i realvärde för varje år som går. Sparviljan kan ju inte heller stiga, när skatterna tar så stor del av inkomsten i anspråk som nu. Lyckligtvis har sparatet ökat något under de senaste åren. För den som inte har sin pensionsfråga ordnad genom tjänstepension eller på annat sätt, måste det kännas bittert att se sina möjligheter att samla ihop ett kapital att leva av på ålderns dag försvinna genom högt skattetryck och engångsinflationer.

För mig ter det sig för den skull som ett väsentligt önskemål att skattepolitiken utformas så, att den kommer att gynna sparatet. Och staten måste själv liksom kommuner och enskilda rätta sina utgifter efter produktionens omfattning, så att inte för stora krav ställas på skattebetalarna. Jag tror att skatteresonemanget under vårriksdagen och under valrörelsen varit alltför demagogiskt upplagt, och redan vad finansministern i dag har anfört om årets budget visar, att de överdrivna kraven på skattelättnad har varit olyckliga, ty skattedragarna måste förstå, att

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

om man beslutar utgifter, måste dessa också betalas.

Det är viktigt att inkomstskatten inte pressar skattebetalarna för hårt, men jag har den uppfattningen — den kanske låter egendomlig — att det i dagens läge ur samhällets synpunkt är viktigare, även om värriksdagen beslöt en viss skattelättnad, att mildra förmögenhetsbeskattningen. Jag såg att finansministern log, men, herr finansminister, samhället skulle må väl av om man hos det svenska folket kunde öka förståelsen för kapitalets betydelse för produktionen och om varje svensk tillägnade sig det amerikanska tänkesättet: »Även jag kan bli förmögen.» Det vore alltså bra om man kunde få bort avundsjuketänkandet och få in i svenska folket den tanken, att alla har möjlighet att skaffa sig förmögenhet. Som statstjänsteman skulle jag visserligen, om jag såg saken ur inskränkt synvinkel, vara mest intresserad av en sänkning av inkomstskatten, men för alla dem, som vill skapa ett eget företag eller ett eget hem eller samla ett kapital för sin ålderdomsförsörjning, måste en sänkning av förmögenhetsbeskattningen te sig viktigare. Fastighetsbeskattningen har i år höjts väsentligt genom den nya fastighetstaxeringen. Med hänsyn till penningvärdets fall måste ju en viss justering uppåt ske av de nominella fastighetsvärdena, men oftast blir det en bokföringsåtgärd, som höjer det nominella värdet utan att någon realvärdestegring skett. Blir det depression, kommer många fastighetsägare, i synnerhet småbrukare och villaägare, att sitta illa till. Till fastighetsskatten kommer för många fastighetsägare också förmögenhetsskatten. Gränsen för den skattefria förmögenheten har visserligen höjts, men genom fastighetsvärdenas höjning motverkas denna åtgärd. Och så har vi dessutom kvarlåtenskapsskatten, om vilken vi från vårt håll sagt, att den ur både principiella och praktiska synpunkter är synnerligen betänklig. Det har i tidigare debatter här i riksdagen anförts så många skäl mot denna skatt, att jag inte skall ta kammarens tid i anspråk för att räkna upp dessa. Jag vill bara framhålla dels

att denna skatt strider mot allmänt erkända principer för den svenska beskattningen och dels att jordbruket är den näringsgren som relativt sett hårdast drabbas av denna skatt. Jag har av viss orsak den förhoppningen att denna fråga fallit framåt och att herr finansministern kommer att tillmötesgå bondeförbundets önskemål om en utredning.

För oss bondeförbundare är det självfallet att landsbygdens problem måste ställas i blickpunkten. Vi vet emellertid också att dessa problem inte kan lösas isolerade från tätorternas problem. Landsbygdens avfolkning och överbefolkningen i städerna utgör endast två sidor av samma sak. Det är inte något ljust framtidsperspektiv att se befolkningen på landsbygden ständigt uttunnas medan överbefolkningen i städerna tilltar. För oss ter det sig som en angelägen sak att åstadkomma en bättre balans mellan befolkning och bebyggelse i vårt land än vad som nu är fallet. Detta betyder inte att vi önskar behålla en befolkning just inom jordbruket som är större än vad som är ekonomiskt försvarbart. Den ofta demagogiska debatten om småbrukarna blir lätt oklar därför att man med småbruk menar jordbruk av så olika storlek. Inom bondeförbundet vill vi behålla sådana småbruk, som kan skänka innehavaren en lika god standard som andra jämförliga yrkesgrupper. All rationalisering inom jordbruket måste vara frivillig — det är ju även regeringens uppfattning — och inga jordbrukare skall alltså köras bort från sina gårdar genom maktspråk, vilket ibland oppositionspartierna låter påskina. Lantbruksnämnderna försöker nog i regel gå fram med försiktighet och klokhets och bemödar sig om ett gott samarbete med det praktiska jordbrukets folk. Om ett ofullständigt jordbruk kan göras bärkraftigt genom nyförvärv av åkerjord eller av skog eller av båda i förening, måste det skapas möjlighet för ägaren eller innehavaren att kunna verkställa en sådan komplettering.

Vi får emellertid inte glömma — och nu vänder jag mig särskilt till folkpartiet efter årets valrörelse — att många

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

småbruk på olika håll i landet knappast kan göras ekonomiskt bärkraftiga, vilka metoder man än använder. Dessa småbruk kommer att läggas ned, antingen vi önskar det eller inte. Ungdomarna på sådana små gårdar vill inte ta vid, när föräldrarna inte längre orkar sköta gårdarna. Men då måste det ju vara ett allmänt intresse, både för landsbygd och stad, att de människor, som lämnar jordbruket, erhåller arbete och god försörjning just på landsbygden och inte flyttar till städerna och ökar trängseln och trångboddheten där. Ett planmässigt arbete på att differentiera och utveckla landsbygdens näringsliv framstår fördenskull för mig som synnerligen önskvärt för att inte säga nödvändigt. Vi måste utnyttja de möjligheter som finns i olika trakter av vårt land och skapa ny företagsamhet genom startande av småindustrier och hantverk och även större industrier. Små tätorter ute på landsbygden, där det finns tillgång till arbetskraft, råvaror, drivkraft, kommunikationer m. m., måste enligt mitt sätt att se saken vara framtidsmelodien för landsbygden. Då kan vi hålla kvar en god del av ungdomen på landsbygden, och då kan denna både ekonomiskt och kulturellt blomstra upp.

Över huvud taget är det nödvändigt att en landsbygdsvänlig politik föres, så att inte landsbygden och dess små tätorter blir något slags strykpojke i samhället. Detta gäller både i fråga om näringspolitik, socialpolitik, undervisning och mycket annat.

Regeringens svar synes mig ge vid handen, att regeringen även i fortsättningen ämnar följa det för ett år sedan utstakade programmet och att de båda regeringspartierna vill försöka arbeta samman de båda partiernas önskemål till goda åtgärder för samhället under förnuftig och lugn politik.

Då högern och folkpartiet även berört utrikespolitiken i sina interpellationer, och då herr Wistrand även tog upp denna fråga i dagens debatt, skall även jag med några ord beröra de utrikespolitiska frågorna, även om regeringen

i sitt svar anser att de bör tagas upp vid ett senare tillfälle.

Jag har dock denna gång sparat de två viktigaste frågorna, utrikes- och försvarspolitiken, till sist. Jag har nämligen den förhoppningen att, trots visst gnissel, dessa frågor skall kunna lösas i fullt samförstånd mellan de demokratiska partierna.

Från dessa partiets ledande män deklarerar ju ständigt att enighet råder om den alliansfria linjen, alltså med andra ord neutralitetspolitiken. Då det emellertid tyvärr förekommer en del svävande talesätt torde det kanske vara lämpligt att ännu en gång för bondeförbundets del deklarerar att när det skall föras neutralitetspolitik eller alliansfri politik — vad man nu vill kalla den — skall denna politik föras så att den ej kan misstänkas vara något annat, ty en vinglande neutralitetspolitik, som ingen tror på, blir ytterst riskabel. Bondeförbundet vill inte vara med om att man, när det gäller svensk neutralitet, sätter sig mellan två stolar. Man skall alltså placera sig antingen på neutralitetsstolen eller alliansstolen. Vi har valt den förstnämnda, och jag hoppas att man enligt anser att det är den riktiga linjen — jag talar fortfarande om de demokratiska partierna. Ett nytt och försämrat läge för Finland kommer givetvis att medföra en omprövning av den svenska kursen, och en sådan omprövning kan säkerligen också provoceras fram av våldshandlingar mot Sverige och svenska medborgare.

Herr Wistrands resonemang om Sveriges ställningstagande i FN skall jag inte ge mig in på vid detta tillfälle, i all synnerhet som jag såsom f. d. FN-delegat har varit fullt överens om det ställningstagande Sverige tidigare har tagit i FN, och det kan alltså vara svar nog.

Vad beträffar spionerifrågan är jag övertygad om att hela svenska folket ser lika allvarligt på den, men den är såvitt jag kan förstå ju ännu inte slutbehandlad, inte ens av den svenska utrikesledningen. Att i dag ta upp denna fråga till debatt synes mig därför onö-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

digt, då det väl råder en enig uppfattning om de spionerier, som har förekommit i vårt land.

Den tvist, som pågått och pågår om taktiken efter den piratmässiga nedskjutningen av svenska flygplan, synes vara alltför formalistisk. Reaktionen är väl, om man bortser från kommunisterna, lika bestämd inom alla svenska medborgargrupper. Man kan emellertid konstatera att vilken väg man än går för att försöka hävda rättens bud kan Sverige inte nå något praktiskt resultat. De internationella fredsinstrumenten rår tyvärr inte på en hänsynslös stormakt, det är ju ett faktum.

Även om vi alltjämt hoppas på För-
enta Nationerna är vi säkert alla på det klara med FN:s nuvarande oförmåga i de avgörande frågorna. Rätten och friheten trampas ner allt hårdare av militärstövlar, och man bävar för den dag då en utlösning måste komma. Även om jag personligen helst sett en hänvändelse till säkerhetsrådet i nedskjutningsfrågan har jag alltså inte någon erinran mot den väg som regeringen gått. Viktigare än att tvista om denna taktikfråga synes det mig vara att konstatera enigheten därom, att vi måste rusta oss så kraftigt som våra ekonomiska möjligheter tillåter. Vi är ju ense om att kämpa för vår rätt och frihet, och även härvidlag är jag övertygad om att regeringsprogrammet kommer att hållas.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**:
Herr talman! Redan i ingressen till de båda interpellationer, som i dag är föremål för debatt, sägs det ifrån att de har tillkommit i syfte att bereda kammaren tillfälle till en allmän politisk och ekonomisk debatt efter det senast förrättade valet till riksdagens andra kammare. Jag hade eljest närmast tänkt mig att folkpartiet möjligen ville precisera sina vallöften i interpellationen och efter att ha fått tillfälle att diskutera dessa i form av frågor till regeringen bara konstatera att det inte fanns någon vilja från regeringens sida att genomföra alla de önskemål eller löften, som

folkpartiet hade ställt i sin valpropaganda, och därmed skulle man då på folkpartihåll ha fullgjort allt vad man var skyldig att prestera inför väljarkåren.

Nu har emellertid herr Ohlon i sitt anförande i dag sagt att meningen från folkpartiet hela tiden varit att vi skulle bli i tillfälle att diskutera dessa önskemål och förutsättningarna för deras förverkligande. Finansministern har i sitt svar förklarat, att det i och för sig inte kan riktas invändningar mot alla de önskemål som har framkommit. Det är bara det att mångt och mycket av allt detta måste diskuteras i andra sammanhang, och sedan får man avväga vad som kan genomföras, vad man skall sätta i förgrunden och hur långt man kan gå med hänsyn till föreliggande resurser. Följaktligen återstår ingenting annat än att föra en allmän politisk debatt och syssla med de ekonomiska frågor som där hör hemma och försöka få ut någonting mera av en sådan diskussion än vi lyckats med vid alla tidigare tillfällen då vi har diskuterat ekonomiska och politiska frågor.

Herr Wistrand drog i sitt anförande den slutsatsen att valresultatet var ett uttryck för bristande förtroende för regeringens politik, och han menade att det därför skulle finnas anledning att ifrågasätta huruvida regeringen var vilig att diskutera de alternativ man från oppositionens sida kunde komma med.

Jag tror att herr Wistrands slutsats är felaktig. Valet kan inte innebära någon politisk åsiktsöverflyttning, i varje fall inte i någon större skala. Men det kan väl tydas som ett utslag av missnöje bland väljarna, missnöje med viktiga åtgärder och missnöje över att andra har uteblivit. Att detta skulle kunna ta sig uttryck i ett andrakammarval är väl i och för sig ganska förklarligt, eftersom missnöjet ju i mycket stor utsträckning har underblåsts av oppositionen. Men att detta missnöje skulle ha någon starkare politisk förankring har jag mycket svårt att tro. Det bottnar alldeles säkert mest i rent personliga intressen, och eftersom dessa intressen har framkommit särskilt kraftigt i valrörelsen är

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

det inte så egendomligt att vissa reaktioner är märkbara i valresultatet.

Alla väljare är skattebetalare. Jag förmodar att alla skattebetalare är mycket känsliga för löften om skattesänkningar eller löften att verka för skattesänkningar. Bland skattebetalarna befinner sig också alla bilägare som är förargade över höjningarna av bilskatterna och som många gånger är förargade över att vägarna inte är i det skick som bilägarna önskar. Det är känt att högern och folkpartiet inte var med om de höjningar av bilskatterna, som företagits under de senaste åren och som motiverats bl. a. med angelägenheten av att bekämpa inflationen och att få ökade skatteinkomster till viktiga ändamål. Det är inte så märkvärdigt, om alla dessa skattebetalare reagerar genom att rösta med något parti som lovar att, om det kommer till makten, i varje fall verka i den riktningen att både skatterna blir lägre och vägarna blir bättre, liksom allting annat i samhället.

Folkpensionärerna är en annan sådan intressegrupp som förmodligen har anledning att känna sig missnöjd med den försämring av folkpensionens realvärde som faktiskt har ägt rum, om man tar 1946, då den nya folkpensionsreformen genomfördes, såsom jämförelseår. Det är inte tu tal om att folkpensionerna i dag har ett lägre realvärde än de hade år 1946. Och tar man hänsyn till den standardförbättring som ägt rum i samhället under de senaste åren, måste väl folkpensionärerna känna sig ännu mycket mer missgynnade. De *kan* ha tagit fasta på den propaganda som folkpartiet enligt mitt förmenande bedrivit i den motion som väcktes i sista stund, då frågan behandlades vid vårriksdagen, och som gick ut på ett extra tillägg till folkpensionärerna redan innevarande år.

Vidare har vi alla dem som ännu väntar på bostäder. Att bygga mera åt flera och att bygga billigare bostäder, ingår ju i propagandan både från högerns och folkpartiets sida, och det är väl inte alldeles uteslutet att en del av dem, som ännu går och väntar på bostad, har röstat antingen på högern eller folkpartiet,

i den tron att det därigenom skulle öppnas möjligheter för en ljusning på hyresmarknaden.

Att det skulle ha förekommit något politiskt jordskred vid valet finns det ingen anledning för vare sig herr Wistrand eller någon representant för folkpartiet att utgå ifrån. Ett sådant antagande kan leda till besvikelser i framtiden.

Herr Ohlon försökte i sitt anförande genom en liknelse få fram en poäng som jag dock inte riktigt förstod. Han talade om de barnäktenskap som förekommit i vissa delar av världen, i Indien och Kina, och vilkas syfte skulle vara att åt familjen säkra antingen förmögenhet eller makt. Så sade han någonting om att det var någon som måste gå i kloster, och det var den poängen som jag inte fattade. Herr Ohlons mening kunde väl inte vara den att vid en eventuell skilsmässa skulle en av parterna få gå i kloster, ty det förekom förmodligen inga skilsmässor på den tid då barnäktenskap var aktuella i Indien och Kina. Oftast var det väl i dessa länder den försmådda parten, som gick i kloster, om den tillhörde det svagare könet och alltså hade möjlighet att komma i kloster.

Herr Ohlon anförde ytterligare några exempel i sitt anförande, som jag fann vara av den arten att jag måste begära en förklaring eller komplettering av vad han sade.

Han nämnde bland annat att löntagarna innevarande år hade krävt kompensation för skatthöjningen på de höjda lönerna. Det är inte mer än halva sanningen och knappt det. Det var nämligen på det sättet att vid förhandlingarna innevarande år framfördes också kravet på en viss kompensation för år 1951 som icke erhållits genom det avtal som slöts för det året. Prisstegringarna hade nämligen blivit större än beräknat, och många arbetargrupper hade icke fått en löneökning som täckte levnads-kostnadshöjningen. I dessa resonemang var 1950 års reallön i december månad, alltså vid utgången av året, basen, och det sades från vår sida, att om man vid 1951 års slut skulle uppnå någonting

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

som motsvarade den reallön vi hade vid 1950 års utgång var det nödvändigt att också ta hänsyn till den skatthöjning som föll på de högre lönerna. Kravet gällde alltså en efterkompensation för år 1951. För år 1952 har ett sådant krav icke framställts. Förhandlingarna resulterade inte i en kompensation för de höjda skatterna; uppgörelsen blev som vanligt en kompromiss. För år 1952 träffade vi en överenskommelse som baserades på beräkningar av de väntade levnadskostnadshöjningarna på grund av de höjda lönerna. Den beräkningen har egentligen mera teoretisk än praktisk betydelse i detta sammanhang, eftersom uppgörelsen för år 1952 skulle kompletteras med ett s. k. garantiavtal eller indexavtal, och basen för detta var ju beroende av hur man värderade årets uppgörelse. När man säger att den lönehöjning som erhöles täckte inte bara levnadskostnadsstegringen per den dag uppgörelsen träffades, utan något därutöver, så innebär detta att levnadskostnadsindex den dag uppgörelsen träffades var 204, under det att uppgörelsen utgick från ett indextal av 210. Detta tal blev alltså basen för den s. k. indexöverenskommelsen. Framställda krav spelar för övrigt mycket liten roll; det är det som blivit genomfört som har praktisk betydelse, och det är väl de praktiska resultaten både i det förgångna och i framtiden som i dag skulle ligga till grund för våra överläggningar.

För övrigt tycker jag att herr Ohlon i sitt anförande tangerade mångt och mycket som är alldeles för oklart för att man skall kunna göra några bestämda uttalanden därom. Han sade exempelvis att spararna har berövats fem miljarder kronor under de båda senaste åren; gick man längre tillbaka i tiden, skulle förlusterna vara ändå större. Vem som har fått det, som har rövats från spararna, det nämnde han inte. Det är förmodligen inflationen som i detta fall är rövaren. Men spararna har ju inte bara förlorat. Spararna representeras även av dem som har fått tackning på ett område för vad inflationen har berövat dem på ett annat. Därför vågar

jag inte skriva under på herr Ohlons påstående att spararna har förlorat så och så mycket, ty många sparare har intressen — och kanske större intressen — på sådana områden i samhället där de har fått kompensation för vad som har skett genom penningvärdeförändringen. Man kan inte så där utan vidare påstå att förlusterna är så och så stora. Det räcker med att konstatera att spararna förlorat en del av värdet i sitt kapital under inflationsperioden. Hur mycket de förlorat är svårt att fastställa. Men försöker man att fastställa det, måste man också fastställa vad de förtjänat på andra områden. Jag kan mycket väl tänka mig att t. ex. en fastighetsägare har förtjänat på sina lån i fastigheten under inflationsperioden, under det att han kan ha haft ett spar kapital på sparbanken eller i obligationer på vilket han lidit vissa, kanske till och med motsvarande förluster.

Samma invändning kan göras, när herr Ohlon gör sig till tolk för försäkringstagarnas intressen. Även om en f. d. socialdemokratisk statssekreterare har skrivit under på någonting som skulle överensstämma med vad herr Ohlon anför angående försäkringstagarnas intressen, så blir det inte mera rättvisande för det: försäkringstagarna har inte intressen enbart i sina försäkringar, de har intressen på många andra håll i samhället, framför allt har de ett mycket starkt intresse av att allt göres, som kan göras, för att bevara penningvärdet. Om nu kreditrestriktionerna ingår såsom en väsentlig del i kampen mot inflationen, kan jag inte förstå att försäkringstagarna skulle ha något motstridande intresse. Att försäkringstagarnas intressen skulle vara särskilt hotade, om man i en situation som den vi nu befinner oss i, när det gäller bostadsbyggande, lämnade prioritet åt fastighetsinteckningar i nybyggda fastigheter, kan jag inte förstå. Herr Ohlon gör gällande att säkerheterna där många gånger är sämre än i äldre fastigheter. Men det är ju inte fråga om annat än att försäkringsanstalterna skall lämna lån till nyproducerade fastigheter endast om de

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

finner dem tillfredsställande ur säkerhetssynpunkt. Det har väl aldrig varit tal om att man skulle pruta av på den säkerhet som ligger i en in-teckning i fastighet. I regel kan försäkringsanstalterna för övrigt utvälja sådana fastigheter, där staten ligger överst med sina lån och där man följaktligen inte behöver ta risker ända upp till toppen av de nuvarande höga produktionskostnaderna, utan kan stanna — vilket väl är vanligt — vid 60 procent av fastighetens värde. Jag kan följaktligen inte se att man kan utkristallisera försäkrings-tagarnas intressen så att de skulle ha ett förstahandsintresse av att man placerade deras pengar i äldre fastigheter, i industri-lån eller något annat på låne-marknaden med avsikt att få ut största möjliga ränta. Detta kan de naturligtvis ha intresse av, men det behöver inte vara ett förstahandsintresse.

Herr Ohlon var också inne på frågan om räntehöjningens inverkan och storleken av de höjningar, som man behövede räkna med på fastighetsmarknaden och på andra områden i samhällslivet. Den frågan har vi diskuterat tidigare och givit till känna olika meningar. Jag tror att man inte heller i denna fråga utan vidare kan fastslå vad verkningarna kommer att bli. När det gäller frågan om räntorna, tror jag att vi från socialdemokratiens håll inte lägger huvudvikten vid de fruktade återverkningarna på lånemarknaden av en räntehöjning, utan vid att vi icke vill acceptera den princip som är bärande i högerns och folkpartiets program när det gäller den ekonomiska politiken. Enligt deras program skulle räntevapnet användas för att komma till rätta med den inflatoriska utvecklingen. Det är ett faktum, att det är knappt om kapital för närvarande, och vi kan inte acceptera att räntan skall vara utslagsgivande för vem som skall få använda kapital, d. v. s. att den som vill och har råd att betala den högsta räntan skall ha kapital i första hand. Förutom en höjd ränta skulle säkerligen kreditmarknaden i nuvarande tid också behöva kompletteras med fortsatta kreditrestriktioner, så att

man skulle få säkerhet för att kapitalet ginge dit där det ur samhällets och det allmännas synpunkt i första hand borde komma till användning. Det är alldeles säkert där som skiljelinjerna går. Vi anser, att det i nuvarande tid behövs en reglering av kapitalmarknaden och anser oss inte kunna vara med om att låta den regleringen skötas uteslutande av räntan.

Det måste byggas bostäder, och vi måste ha kapital därtill. Är efterfrågan på kapital från andra delar av kreditmarknaden så starka, att det sparade kapitalet inte räcker till, är det nödvändigt att den som har makten sörjer för att kapitalet kommer till användning där det bäst behövs. Jag tror vi är i en sådan situation i dag mycket mera utpräglat än vi var den dag då kreditrestriktionerna beslutades. De motiveverades vid den tidpunkten närmast med nödvändigheten av att komma till rätta med investeringarna, ty investeringarna verkade inflationsdrivande på sitt sätt. Kreditrestriktionerna har trätt i kraft och tillämpats under en period, då penningknappheten har blivit ännu mera märkbar och kanske till och med på många områden mera besvärande. Likviditeten inom de flesta företag är ansträngd, därför att hela vårt ekonomiska liv måste anpassas till en högre kostnadsnivå. Det har nämnts här tidigare i dag, att kostnaderna under dessa två senaste år har stigit motsvarande 46 enheter i levnadskostnadstalet, vilket betyder ungefär trettio procent. Detta betyder antagligen inom företagen behov av 30 procent högre rörelsekapital. Företagen har haft stora vinster under de senaste åren, men vinsterna har inte varit tillräckligt stora för att täcka de ökade kraven på likviditet, och därför är det ansträngt på penningmarknaden. Detta kan emellertid inte i och för sig motivera att släppa penningmarknaden fri, släppa alla restriktioner och låta räntan avgöra vem som skall använda det kapital, som nu finns.

Av de sociala reformer, som nämns i de nio punkterna i folkpartiets interpellation, tror jag nog att vi från social-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

demokratiskt håll har ett levande intresse för de allra flesta. Men vi har inte tron på att man kan genomföra allt, om man därjämte skall följa folkpartiets rekommendation att sänka statens inkomster.

Man behöver inte vara professor i nationalekonomi för att räkna ut, att om man har mera pengar kan man ge ut mera pengar. Är medborgarna i samhället villiga att betala mera till den gemensamma kassan, kan vi betala ut mera därifrån också i form av sociala förmåner. Skall vi minska inkomsterna, måste vi minska antingen de sociala utgifterna eller också andra utgifter. Det finns ju en mycket stor utgiftspost i vår budget, som inte är nämnd i någon av interpellationerna, nämligen försvaret. Vi har sett i de senaste dagarnas tidningar, att beräkningar ger vid handen, att det fordras ganska mycket i höjningar också på försvarets område för att det skall vara möjligt att upprätthålla en försvarsberedskap som anses motiverad med hänsyn till våra intressen och med hänsyn till förhållandena uti i världen. Att man under sådana förhållanden kan såsom en förstahandspunkt aktualisera frågan om en ytterligare sänkning av skatterna kan jag inte riktigt förstå.

Inom fackföreningsrörelsen har vi förutom folkpensionerna, som vi alldeles säkert gärna alla vill vara med om att förbättra i den utsträckning möjligheterna medger, starkt intresse av särskilt två ytterligare områden. Det gäller sjukförsäkringen och den allmänna pensioneringen, vilka ännu låter vänta på sig.

En förbättrad sjukförsäkring har vi särskilt intresse av, därför att arbetarna på den allmänna arbetsmarknaden inte har något stöd vid arbetsförmåga på grund av sjukdom. Det har däremot tjänstemän och praktiskt taget alla anställda inom det statliga och kommunala området, men den enskilde på arbetsmarknaden har det inte. De som nu har denna förmån utgör en tredjedel eller en fjärdel av samtliga löneanställda. Det är naturligt om de övriga tre fjärdedelarna begär sådana reformer att också de kan

komma i åtnjutande av trygghet vid sjukdom. Man kan inte ordna denna sak genom kollektivavtal, ty det finns alltför många arbetsgivare, som inte har möjlighet att ordna utbetalning av lön under sjukdom på tillfredsställande sätt. När t. ex. det endast finns två eller tre anställda berör det för stor del av arbetsstyrkan och blir mycket betungande, i varje fall om en arbetares sjukdom blir av längre varaktighet. Det är därför nödvändigt att frågan ordnas i större sammanhang, och jag förmodar av det uttalande som finansministern har gjort, att det kommer att bli i form av en obligatorisk sjukförsäkring, upplagd så att hjälpen därifrån kan bli tillfredsställande även för dem, som mister sin arbetsinkomst under sjukdomen.

Ungefär samma motivering kan användas för frågan om lösningen av den allmänna arbetarpensioneringen. Det är samma förhållande där: vi har accepterat såsom en naturlig sak, att de anställda inom stat och kommun skall ha en ordnad ålderspension, och den enskilda arbetsmarknaden har också i mycket stor utsträckning accepterat som naturligt att tjänstemännen skall ha sådan pension. Om dessa grupper motsvarar en tredjedel eller endast en fjärdedel av alla löntagare spelar liten roll i detta sammanhang, med det är en naturlig sak att de som icke har pensionsförmånerna gärna vill skjuta frågan om dem i förgrunden och säger: »Vi väntar med intresse på den dag då lösningen av denna för oss så betydelsefulla fråga kan presteras.»

Detta kan inte ske utan medverkan från vederbörande själva. Jag tror att den ekonomiska upplysningen i samhället nu har kommit så pass långt, att alla är på det klara med att det icke bara kan ställas krav och att man inte i propagandan — vare sig det nu är propaganda för den ena eller den andra parten — kan röra sig bara med krav eller löften. Vi måste samverka för att åstadkomma de resurser som är nödvändiga för att genomföra vad vi önskar genomfört. När det gäller de två stora reformer jag har nämnt, sjukförsäkringen och i

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

synnerhet den allmänna arbetarpensioneringen, rör det sig om så stora belopp att ingen skall tro att han kan ställa sig vid sidan om de problem som följer med ett förverkligande av dem. När vi yrkar på genomförandet av dessa reformer vet vi, att det blir någonting som vi alla får ta konsekvenserna av, och jag tror, att vi på arbetarhåll är beredda att ta dessa konsekvenser. Vi tror att det är nödvändigt att frågan löses, och ju förr den löses dess bättre är det.

Herr NORDENSON: Herr talman! Försommarens sensationella händelser över Östersjön och det diplomatiska efterspelet med dess hänsynslösa nonchalerande av svenska utredningar och synpunkter har för svenska folket på ett slående sätt aktualiserat osäkerheten och faran i vårt utrikespolitiska läge. Många är ju de som frågar sig om icke tiden nu är inne för en omläggning av vår utrikespolitik från neutralitetslinjen och att eventuellt taga steget in i Atlantpakten.

Detta är ett utslag av en djup oro som gripit vida kretsar av vårt folk på bredare front än som kommit till uttryck i den offentliga debatten. Det är därför ytterst angeläget att riksdagen får tillfälle att klargöra sin syn på händelserna och ge uttryck för sin reaktion. Det borde enligt min mening skett i dag. Förmodligen är det med hänsyn till utrikesministerns frånvaro som finansministern avböjt att gå in på de utrikespolitiska frågorna. Det är beklagligt att behöva gå med på detta, och herr andre vice talmannens yttrande gör enligt min mening ett klarläggande här i kammaren ännu angelägnare. Jag vill därför understryka vikten av att en utrikespolitisk debatt kommer till stånd, att debatten äger rum snart, och att herr Undén är närvarande. Önskemålets angelägenhetsgrad kommer enligt min mening i samma ordning.

Jag vill nu, herr talman, övergå till vårt närmast viktigaste program: vår ekonomiska politik.

För de maktägande har penningvärdets hävdande förvisso stått som en

mycket viktig angelägenhet, men i arbetet för detta har man samtidigt satt sig tre mål före och hårt bundit sin handlingsfrihet vid dessa. Det gäller sysselsättningens bevarande på en mycket hög nivå, oförändrade hyror och orörlig, låg ränta. Det har blivit de dominerande och oföränderliga bitarna i regeringens ekonomiska puzzleläggning. Det måste ju sägas till regeringens förtjänst, att med dessa utgångspunkter kan den i varje fall inte beskyllas för att ha gjort saken lättare för sig, tvärtom. Genom den fixa räntan har man av sagt sig ett av de smidigaste penningpolitiska vapnen, och det alternativ som återstått har varit regleringar av allehanda slag.

Gent emot detta har oppositionen som bekant satt penningvärdets bevarande som det allra främsta målet och anbefallt rörliga och generellt verkande medel.

Resultatet av den förda politiken har blivit vad som kunnat förutses, en snedvridning av marknaden som just nu håller på att bringa oss in i ett verkligt betänkligt dödläge. Vi har fått en klugen kreditmarknad med stark spänning mellan de olika sektorerna av kapitalmarknaden, där de långa lånebehoven på grund av den låga räntan ej blir tillräckligt attraktiva för att få önskvärd täckning. Ett latent lånebehov står i kö hos riksbanken och väntar att få gå ut på den alltför knappa kapitalmarknaden. Det otillfredsställda behovet uppskattas till omkring en miljard. Kreditmarknaden hotar att gå i baklås.

Situationen har — jag tror fullkomligt riktigt — karakteriserats så, att vi endast har tre alternativ att välja på, nämligen en räntestegring, en ökning av marknadens likviditet genom eftergifter från riksbanken samt en ytterligare tvångsreglering av marknaden.

Påspädning av marknaden innebär ett nytt incitament till inflation och förordas säkerligen icke av någon. Tanken på räntestegring har avslagits av bankofullmäktiges majoritet, och därmed har man hamnat i det tredje alternativet, nya regleringar. Den här gången gäller det försäkringsbolagens placeringsformer. För-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

modligen i en sund känsla av avsmak för nya regleringar har riksbankschefen överlåtitt till herr Hall att skära till den tvångströja, som är avsedd att tvingas på försäkringsbolagen. Naturligtvis kan man med en dylik lag dirigera det placeringssökande kapitalet, men samtidigt kommer det att skapa en än större spänning i efterfrågan på kreditmarknadens olika delar. Utströmningen av medel från kreditinstituten för att på ena eller andra vägen gå till de missgynnade kreditområdena — med deras högre ränteläge — kan bli så stark, att bankernas likviditet försämras och att riksbanken till sist nödgas lätta på likviditetsåstramningen och späda på marknaden. Då har vi på denna väg fått tillbaka våra svårigheter och måste med all sannolikhet tillgripa nya regleringar. Jag tror att vi då får anledning att minnas uttrycket, att reglering föder reglering.

Men så får det enligt min mening inte fortgå. Någon gång måste vi söka komma ur den bundenhet som krigsförhållandena skapade. Vi måste se till att vi verkligen kommer tillbaka till en fri och rörlig ekonomi med naturlig balans på alla samhällslivets fält. »Regeringen», säger finansministern i sitt svar, »lyser icke någon önskan att behålla detaljregleringar längre än nödvändigt.» Jag tror att vi just nu har ett mycket gynnsamt tillfälle att komma ifrån speciella regleringar och låta generellt verkande medel styra marknaden.

Konjunkturen är genom likviditetsåstramningen starkt dämpad. Marknaden har gått över från säljarens till köparens, och priserna visar tendens att sjunka. Räntans lösning har emellertid medfört den omnämnda snedvridningen av kreditmarknaden, så att tillströmningen till de långsiktiga placeringarna på grund av den låga räntan hotar att sina.

Med all önskvärd tydlighet pekar vårt ekonomiska läge på en räntestegring. Vad skulle resultatet bli, om vi tillgrepp räntevapnet? Jag skall tillåta mig att söka göra en analys av läget.

Den första frågan är vilken räntestegring som läget kan anses betinga. I sitt interpellationssvar har finansministern

tagit upp denna fråga till debatt, naturligtvis för att omedelbart avvisa den. Därvid gör han gällande, att enig opinion hos myndigheter, enskilda kreditinstitut och teoretiskt sakkunniga anser en stegring på minst 1 procent erforderlig. Här måste emellertid föreligga någon missuppfattning. Enligt den mening jag mött på alla håll i enskild företagsamhet och bland sakkunniga är man ense om att 1 procent mycket väl skulle räcka för att bringa balans i nuvarande läge. Många mena att redan 0,5 procent skulle åstadkomma en väsentlig utjämning av spänningen, och man är allmänt ense om att vid 1 procent stegring skulle kapitalströmningen till de långsiktiga placeringarna bli fullt normal.

Man har alltid fått höra att om räntan skall anlitas som penningpolitiskt medel måste man ta till utomordentligt höga stegringar för att få verkan. Med räntan som ensamt medel i en inflationistiskt präglad marknad kan det vara riktigt, men i en genom likviditetsåstramning så dämpad marknad som den nuvarande, där tendensen snarast är deflationistisk, skulle förvisso en utomordentligt kraftig effekt nås med en stegring av 1 procent. Alldeles har de ekonomiska lagarna inte upphört att fungera. Redan det förhållandet att skillnaden för närvarande mellan räntorna på de olika slagen av lån inte är större än den är — in-teckningslånen ligger vid 3,8 procent och industrilånen vid 4,25 procent — utgör ett starkt indicium på att 1 procent skulle räcka.

Statsministerns ena invändning mot räntestegring är att det skulle bli större svårigheter att vid kreditgivningen ge de offentliga investeringarna företräde. Därvid måste vi dock ihågkomma att en räntestegring väsentligt skulle dämpa industriens benägenhet till investering och dess anspråk på kreditmarknaden. I varje fall skulle man efter en räntestegring med all sannolikhet kunna använda mycket mildare medel och mycket mjukare frivilliga överenskommelser för att åstadkomma den dirigering av marknadens medel, som kunde anses oundgängligen önskvärd.

Det andra skälet är att räntan medför

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

kostnadsstegringar. Detta är obestriddligt, men fråga är om detta bör helt avskräcka oss. De områden, där räntestegringens verkningar anses särskilt ömtåliga, är nyproduktionen av bostäder, hyresmarknaden och jordbrukskalkylen. En räntestegring av 1 procent skulle medföra en räntestegringskostnad vid nuvarande bostadsproduktion av 15 miljoner kronor per år. Beträffande äldre hyreshus är att märka att räntestegringen endast successivt gör sig gällande, eftersom fastighetslånen i allmänhet är bundna. Vidare kan de sänkta bränslekostnaderna väntas medföra en viss kompensation.

I fråga om jordbrukskalkylen kan 1 procents stegring väntas medföra en utgiftsökning på upp till 100 miljoner kronor. Om detta slås ut på jordbrukspriserna medför det en höjning av index med 1 å 1,5 enhet.

En utväg är naturligtvis att möta dessa kostnadsökningar med subventioner, och därvid kan som en förmildrande omständighet anföras att räntestegringen med stor sannolikhet kan väntas bli övergående. Personligen är jag dock av den meningen, att det riktiga vore att vi accepterade de uppkommande kostnadsstegringarna där de framkommer. Jag vågar ifrågasätta detta av två skäl. Jag tror att det på lång sikt är omöjligt att komma ur de svårigheter vi dras med utan att det kostar en del uppoffringar och svårigheter. Tanken att vi skulle kunna lösa alla våra ekonomiska problem och komma till en önskvärd balans smärtfritt för alla parter är en illusion. Förr eller senare måste vi ta svårigheterna, och jag tror att förutsättningarna just nu med rådande marknadsläge är relativt gynnsamma. Det andra skälet är att jag tror, att en räntestegring skulle bli jämförelsevis snabbt övergående och därmed även de besvärliga kostnadsstegringarna.

I det läge, som nu råder, finns det alla skäl att antaga, att en fortsatt restriktiv politik tillsammans med en räntestegring på 1 procent skulle medföra en fortsatt icke obetydlig sänkning av marknadens priser. Därmed skulle automatiskt

åstadkommas en viss kompensation för fördyringen genom räntestegringen. Vidare skulle denna vändning förvisso medföra, att betingelser ganska snart inträdde för en sänkning av räntan, och då hade man genom åtgärden skapat en naturlig balans på kreditmarknaden. Både i Tyskland och Holland, där räntan tillgripits för att skapa balans, har verkningarna blivit sådana, att man ganska snart har kunnat sänka räntan.

I Väst-Tyskland höjdes räntan den 27 oktober 1950 från 4 till 6 procent, men redan efter ett och ett halvt år kunde en sänkning ske till 5 procent, och ett halvt år senare sänktes räntan till 4,5 procent. Samtidigt har ett enastående uppsving ägt rum i Väst-Tyskland, vilket resulterat i en uppgång i enbart dollarreserven från ingenting till en halv miljard och i en förbättring av D-marken nära nog till jämställdhet med schweizerfrancen. Man kan näppeligen säga att räntestegringen skadat det landet och dess ekonomi.

Holland höjde sin ränta i september 1950 från 2,5 till 3,5 procent, men har i augusti 1952 kunnat sänka den till 3 procent. Även för Holland har valutareserven under dessa år väsentligt förbättrats.

Det finns sålunda goda skäl att antaga, att även hos oss en räntestegring skulle bli relativt övergående men bidra till en sundare och starkare ekonomisk ställning.

Nu sägs det ofta att räntestegring verkar ogynnsamt endast på vissa punkter och på vissa grupper och är därmed orättvis. Den anmärkningen kan man emellertid i lika hög grad rikta mot regleringarnas verkningar. När man föreslår, för att hålla räntan nere, att man skall ingripa i försäkringsbolagens placerings-sätt, så är detta en klar diskriminering av försäkringstagarna. Man försämrar försäkringsföretagens möjligheter till lönsamma placeringar och fördyrar försäkringarna för försäkringstagarna. Därtill sker detta samtidigt som man genom penningvärdeförsämringen reducerat värdet av försäkringarnas värde till hälften. Om denna reglering genomföres

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

drabbas alltså försäkringstagarna av en dubbel orättvisa.

Mot bakgrunden av vad jag här anfört vill jag bestämt göra gällande, att vårt läge just nu är sådant, att en räntestegring skulle avveckla spänningen och tveklukenheten på kreditmarknaden, få begränsade ogynnsamma verkningar, som delvis skulle kunna genom pris-sänkningar elimineras, och icke minst att räntestegringen med mycket stor sannolikhet kan väntas bli relativt kortvarig. Det är också att märka, att de kostnadsstegringar, som skulle följa av en räntestegring, skulle bli ojämförligt mindre än de som under senaste år drabbat oss genom att regeringen vägrat att införliva räntevapnet i sin arsenal i kampen för penningvärdets bevarande. Den stora vinsten vore att vi sluppit nya regleringar som med stor sannolikhet snart skulle föda ytterligare regleringar och steg för steg föra oss längre från det vi strävar efter, en fri marknadshushållning.

Hur svårt det är att styra ekonomien med regleringar, framgår av följande exempel. För att dämpa företagens benägenhet att öka sin investering i lager beslöts för ett år sedan en inskränkning i avskrivningsrätten för lagerökningar. Nu har konjunkturen vänt, så att en tillämpning av denna bestämmelse skulle medföra att en del företag finge erlagga skatt för rent fiktiva vinster, som de med alla största sannolikhet inte ens i framtiden skulle kunna få in. Det synes självklart att en rättelse måste ske med hänsyn till det ändrade läget. Men kvar står, även om rättelse sker, ett slående exempel på regleringsekonomiens svårigheter.

Det råder en anmärkningsvärd skillnad mellan den inställning som regeringen intar till de internationella ekonomiska problemen och de nationella. I förra fallet arbetar man för största möjliga rörlighet och obundenhet; liberalisering, låga eller inga tullar, anslutning till de internationella organ som avser ökad rörlighet och friare varuutbyte, allt tankegångar som jag i princip kan acceptera. Å andra sidan för man

en inhemsk ekonomisk politik hårt och ovillkorligt bunden på vissa kardinalpunkter, och man går in för att lösa de uppkommande svårigheterna med regleringar, såsom räntereglering, kreditreglering, investeringsavgifter, snävare avskrivningsregler etc. Så motstridiga principer för den inre och den yttre ekonomien måste skapa allvarliga svårigheter, dubbla prisnivåer, svårigheter vid avtalsförhandlingar och mycket annat som vållar minskad rörlighet hos näringslivet och hämmar utvecklingen. En fri rörlig internationell ekonomi kräver en rörlig politik och fria marknadsförhållanden inom varje enskilt land.

Det förtjänar påpekas, att en av OEEC tillsatt expertkommitté med uppgift att undersöka möjligheterna att åstadkomma en förbättring i mjukvalutaländernas ställning enhälligt understrukit vikten av att anlita penningpolitiska medel, främst räntan.

Som vanligt får vi, herr talman, höra, att oppositionen icke har något alternativ. Trots åratals ivrigt spanande har regeringen inte lyckats upptäcka något sådant. Fastän jag är son till en ögonläkare och bror till en annan ögonläkare tilltror jag mig inte att kunna bota denna regeringens envisa starrblindhet. Jag frågar mig ibland om inte regeringen har stirrat alltför mycket på och bländats av sin egen förträfflighet. Trots detta faktum skall jag tillåta mig att sammanfattningsvis ge uttryck för vad jag möjligen skulle kunna kalla för ett alternativ. Det innebär: att fortsätta och fullfölja allsidigt den ekonomiska åtstramning, som sedan en tid pågått, även på utgiftssidan och begagna det gynnsamma tillfället att med en räntestegring, som kan väntas bli relativt övergående, ta ett stort steg från de stela regleringarnas ekonomi mot en friare ekonomi med naturlig balans.

Herr WERNER: Herr talman! Höstens andrakammarval och den i samband därmed förda debatten företer bilden av ett folk som under i allmänhet goda sam-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

hällsförhållanden splittrar sönder sig på detaljfrågor utan förmåga att kunna samla sig kring större nationella uppgifter.

Mitt i en värld som vändas över vad morgondagen kan bära i sitt sköte anstränger vi oss att så att säga kromosombehandla våra inre svårigheter och jaga upp känslorna över sådana ting som grispremier och svartrostskador i den underförstådda avsikten från vissa håll att egga upp konsumenterna emot jordbrukarna för att dessa fått någon del av den allmänna lönelöftningen, eller rättare sagt en viss kompensation för sina ökade kostnader och penningvärdets fall.

På en punkt har oppositionen varit samstämmig och målmedveten, nämligen när det gäller att rikta angrepp mot bondeförbundet för dess inträde i regeringsställning tillsammans med socialdemokraterna. Här har högern och folkpartiet funnit varandra. I avsikt att sära för att döda har de sökt att komma det alltid förhatliga bondeförbundet till livs. Företeelsen är lika gammal som bondeförbundet självt. Allt ifrån början av jordbruksbefolkningens politiska frigörelsekamp, som den politiskt splittrade jordbrukarkåren i ren självbevarelsedrift påbörjade för fyrtio år sedan, har de intressen, som har allt annat än jordbrukets ekonomiska välbefinnande för ögonen, ansträngt sig att splittra landsbygdens väljarkår för att återigen förvandla landsbygden till en politisk jaktmark för sina syften. Man måste beklaga framtidens jordbrukargenerationer och med dem landsbygdsbefolkningen i dess helhet om denna splittringsaktion skulle lyckas. Landsbygdsbefolkningens välbefinnande och landsbygdens näringsliv är så fast förankrade i jordbrukets lönsamhet och möjligheten att behålla en både producerande och konsumerande folkgrupp på landsbygden att samtliga intressen är oupplösligt förenade med jordbrukets. Det hänför sig till det gamla ordspråket, att »när bonden har pengar har alla andra pengar».

Kritiken mot bondeförbundet för dess samverkan i regeringen med majoritetspartiet socialdemokraterna har av oppo-

sitionen stämplat som ett svek mot vitala samhällsbevarande intressen. Man antyder att bondeförbundet härigenom hjälpt socialdemokratien i någon sorts samhällsfördärlig strävan, ibland uppblandat med påståenden att bondeförbundet tagit ledningen inom regeringen och därigenom tillskansat jordbruket orättmätiga fördelar på skattebetalarnas och konsumenternas bekostnad. Man har härvid icke skytt någon möda att skapa en falsk bild av hela den inrepolitiska situationen. För väljarna har man sökt dölja det faktum att socialdemokraterna i riksdagen ensamma och ännu mer med kommunisternas hjälp gentemot en aldrig så samlad borgerlig opposition innehaft och med stöd av kommunisterna fortfarande innehar en absolut majoritet som möjliggör för en socialdemokratisk regering att emot de borgerligas veto genomföra mycket vittgående förslag. Det kan för övrigt icke vara en ur någon synpunkt önskvärd ordning att viktiga frågor inom riksdagsutskotten skall avgöras med lottens hjälp och att det slutliga avgörandet göres beroende av den kommunistiska riksdagsgruppens ställningstagande.

Vad som skett genom koalitionen är endast att ett regeringsdugligt underlag skapats för en i dagens läge stabiliserande och samhällsgagnande politik. För ett litet parti som bondeförbundet, vilket har att i realpolitisk handling söka bevaka en eftersatt folkgrupps intressen, måste det vara en skyldighet att utan uppgivande av sina huvudprinciper bryta sin isolering för att praktiskt söka fullgöra något av sina skyldigheter emot sin väljarkår. Härvid följer bondeförbundet endast den koncentrerade definition som högerledaren Hjalmarson någon gång före valet gav av vad politik är, nämligen att »politik är förmågan att träffa förnuftiga kompromisser i praktiska ting och därvid envetet och målmedvetet hävda sin rörelses grundsatser». När nu bondeförbundet för sin del tillvaratagit och följt denna anvisning stämplas partiet öppet eller smygande såsom ett inte längre borgerligt parti. Försåtligt och listigt har detta ar-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

gument i skilda former utnyttjats i valkampanjen och icke heller förfelat sin verkan. Det synes bli nödvändigt att gång på gång slå fast att bondeförbundet till hela sin struktur och i sitt ursprung är och måste förbli ett samhällsbevarande och samhällsbyggande parti. Inget annat parti kan uppvisa en representation med så fast förankring i det borgerliga samhällets grundval, nämligen jorden, som bondeförbundet. Jag har anledning att ännu en gång fastslå detta så mycket mer som herr Ohlin just nu i andra kammaren ställde frågan: »Finns det någon ideologisk skillnad emellan bondeförbundet och socialdemokraterna så ska jag be att få veta detta.»

Trots de relativt gynnsamma resultat som samarbetet medfört för väljarna har vissa gränsskikt av bondeförbundets väljarkår tagit intryck av propagandan och uteblivit vid valet. Det skulle ej vara ärligt att förneka detta. Framtiden kommer dock att visa att en försvagning eller förintelse av bondeförbundet måste få olyckliga följder samt leda ut i politisk hemlöshet för landsbygdsfolket med en ohämmad exploatering av dess arbete och produkter som följd. I glädjeyttringarna över bondeförbundets tillbakagång i valet borde kanske i någon mån ges rum för minnet av andra partiers motgångar, exempelvis de frisinnades nederlag 1932 och högerens 1948, då partiet förlorade 16 platser, eller mer än tre gånger vad bondeförbundet förlorat i år. Här kan vara på sin plats att citera en harmsen bondeförbundares insändaresvar i en värmlandstidning, där han i sina slutord säger: »Segrar och nederlag växla, men för den organisation, som bygger sin propaganda på att girigt och listigt baktala och illa berykta sin nästa, skymtar nederlaget redan innan den första berusningen efter segern försvunnit.»

Bland kommentarerna till valet kan skönjas förhoppningen att bondeförbundet nu på grund av valmotgången skulle lämna regeringen. Det är anledning att framhålla att ett sådant steg enbart på grund av valet skulle leda partiet ut i politisk betydelselöshet. En sådan bryt-

ning kan endast ske om oförenliga politiska motsättningar emellan de samverkande partierna skulle komma att uppstå. Det kan i detta sammanhang vara skäl att påpeka, att om sådana samarbetsformer skulle uppstå, som för partiet skulle innebära en politisk underkastelse eller ett uppgivande av partiets samhällsbevarande grundåskådning, vore detta icke en användbar arbetsform för partiets fortsatta politik. Hittills vunna resultat av regeringspolitiken pekar dock hän på att arbetet i stort sett varit till gagn för landet och att vi är på väg att åvågbringa stabilitet och balans i samhällsekonomin.

Alternativet till den nuvarande regeringskoalitionen, nämligen att oppositionen, då främst folkpartiet, finge övertaga regeringsansvaret företer inga särskilt lockande aspekter. Det skulle säkert både för oppositionen och svenska folket vara lärorikt om den finge försöka att i praktiken omsätta alla sina vittgående vallöften om ökade förmåner med därmed följande ekonomiska konsekvenser, samtidigt med det framträdande kravet på sänkta skatter. Att tro, att det går att bygga ett regeringsunderlag på en minoritet, som i sin propaganda så grundligt förstört förutsättningarna för ett överbyggande samarbete med arbetarvärlden måste vara en naiv övertro. Att emot arbetarorganisationer i hård opposition kunna föra en för samhället lugn och gagnande politik torde visa sig vara en omöjlighet. De medel som oppositionen valt att för sina syften vinna bondeförbundet är i detta sammanhang ävenledes diskutabla.

Det sagda utesluter dock icke, att kritik icke kan riktas mot den förda regeringspolitiken i vissa detaljfrågor. De ingrepp och speciella åtgärder, som på olika punkter vidtagits för att söka åstadkomma ekonomisk balans och hejda inflationen, måste helt naturligt bli impopulära för stora grupper. Härtill kan sägas att många av dessa ingrepp tillkommit punktvis utan att ha infogats i ett överskådligt och till sina verkningar kontrollerbart sammanhang. Snarare kan sägas, att regeringen allt för mycket

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

i sitt handlande letts av tillfälliga snabbt skiftande svängningar i konjunkturerna eller påverkats av vissa tillfälliga propagandakrav, mot vilka regeringen bort kunna visa större fasthet. I ett snabbt förändrat konjunkturläge kan den samlade effekten av dessa speciella åtgärder komma att verka skadligt och hämmande på viktiga avsnitt av produktionslivet och motivera, att lättnader sker i snabb anpassning till senare inträdda förhållanden. Dessa av exceptionella förhållanden betingade exceptionella åtgärder bör därför ingalunda betraktas såsom oantastliga, då själva motivet för deras tillkomst icke längre är för handen.

Till de åtgärder som sålunda icke bör förlängas under ännu ett år, alltså under 1953, hör den tvångsmässiga insättningen å spärkonto av skogsintäkter. Hela denna anordning byggde på en mycket kortvarig uppgång av virkespriserna, som väckte den kungliga svenska avundsjukan mot skogsägarna och genom framför allt folkpartiets upprepade framstötter ledde till såväl denna åtgärd som även dess följdföreteelse, konjunkturvinstbeskattningen. Genom de starkt fallande virkespriserna och den minskade köplusten i fråga om virke är själva grunden för en prolongering borta. Vad som nu eventuellt återstår av ett höjt skogspris, är endast vad som motsvarar penningvärdets fall, vilken kompensation rimligtvis icke bör förmenas tillkomma även skogsägarna. När hela löntagar- och tjänstemannavärlden erhållit kraftiga löneflyftningar med retroaktiv verkan, kan det icke vara förenligt med rimlighet och rättvisa under nu inträdda läge, att en mindre skogsägare icke skulle fritt få disponera sin inkomst, isynnerhet när beloppet är så lågt som något över trettusen kronor, särskilt där skogsintäkterna är familjens väsentliga försörjningsunderlag. Exempel kan ges på tjänstemannalöner, vilka höjts med många tusental kronor utan att inkomsttagarens dispositionsrätt ifrågasatts. Då jag undviker att tala om årets spärkontoinsättning och det i skogstrakterna dåliga skördeutfallet, har detta skett i fullt medvetande om att skogsintäkter och

jordbruksinkomster icke bör eller kan sammanblandas. Men det bör i vissa fall dock beaktas att skogsintäkterna ofta nedlagts i omkostnader för en skörd, som lämnar brukaren endast stora förluster. Folkpartiorganet Dagens Nyheter kallar visst detta att jordbrukaren bäd-das i bomull. Jordbrukare i sådant eller andra särskilda trångmål bör beredas vidgade möjligheter att erhålla dispens från den obligatoriska insättningen. Det kan eljest befaras, att sådana strandsatta jordbrukare ruineras eller tvingas ut på lånemarknaden, och intetdera kan vara försvarbart. Däremot bör den frivilliga insättningsformen bibehållas och inarbetas i skattesystemet.

Det kan vidare ifrågasättas, om icke även investeringsavgiften vid den om-svängning av konjunkturen som skett bör kunna upphöra, framför allt inom mera känsliga delar av näringslivet. De stora kostnaderna vid nyinvesteringarna är i och för sig så pass återhållande element att ytterligare påbyggnader slutligen endast kan leda till stagnation och arbetslöshet. Samma är förhållandet med den i sina ursprungliga former ännu kvarlevande byggnadsregleringen. Tiden borde dock nu vara mogen för att släppa efter på åtminstone det mindre bostadsbyggandet och på reparations- och förbättringsarbeten på äldre byggnader, och icke konservera en byråkrati på området med en djungel av onödiga bestämmelser. Att därjämte söka upprätthålla ett brottsbegrepp i fråga om dem, som ofta med egna materialier och egen arbetskraft utan nådigt tillstånd utfört ett nödvändigt mindre byggnadsarbete är i längden orimligt. Detta kan i längden varken vara lyckligt eller möjligt. Byggnadskostnadernas höjd är även här ett så verksamt korrektiv mot onödiga företag att ytterligare restriktioner synes helt överflödiga.

Fjolårets fastighetstaxeringar ledde över hela linjen till kraftigt höjda taxeringsvärden. Fastighetsägarna, särskilt då ägarna av annan fastighet eller bostadsfastighet, kommer härigenom att i stor utsträckning få vidkännas en kraftigt ökad skatteböroda. Särskilt gäller

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

detta, där fastigheten är högt gäldbunden eller där ägaren på grund av hög ålder eller sjukdom måste redovisa låg eller ingen inkomst av fastigheten. För dessa verkar fastighetsskatten i en mot principen om skatt efter förmåga rakt omvänd ordning. Det måste nu vara ofrånkomligt att frågan om fastighetsskattens vara eller icke vara äntligen upptages till slutgiltig prövning, eller ock att en revision av hela systemet sker.

Sommarens och höstens väderlek har som bekant varit mycket ogynnsam för jordbruket och skadorna på skörden genom det ideliga regnandet, omväxlande med svår frost, har blivit mycket stora i skilda delar av landet. I vissa fall kan dessa skador bli katastrofala för den enskilde jordbrukarens ekonomi, i synnerhet för skuldsatta jordbrukare, som nyligen tillträtt sina gårdar. Då det är tredje året i rad skördeskadorna uppträtt — särskilt på vårsäden — är det nödvändigt att stödåtgärder vidtas för att ekonomiskt hjälpa dem, som drabbats hårdast. Det är att hoppas, att den utredning om skördeskadornas omfattning, som nu satts i gång, skall ge till resultat att effektiva stödåtgärder vidtages.

Slutligen vill jag framhålla nödvändigheten av att statsmakterna för en sådan politik, att produktionen kan upprätthållas och avsättningen av produkterna främjas. Hela vårt ekonomiska framstegskridande är beroende av om vi ständigt kan öka produktionen och höja dess avkastning. Det finns många eftersatta behov inom skilda områden av samhällslivet, i fråga om vägväsende och kommunikationer, socialvård och undervisningsväsende m. m., men vi kan tillgodose dessa behov endast i den mån produktionen skapar det nödvändiga ekonomiska underlaget härför.

Dess bättre synes konjunkturläget för närvarande inte ge anledning till större pessimism, men det är svårt att förutsäga, hur det kommer att utveckla sig framdeles. En allvarlig belastning på vårt näringsliv utgör det genom »engångsinflationen» starkt höjda kostnadsläget. Detta är särskilt kännbart för våra exportnäringar. Dessa måste nu ar-

beta under en alltmer hårdnande konkurrens på världsmarknaden, som kan medföra en allvarlig nedgång i vår export. Detta är så mycket farligare, som vår valutareserv trots de höga exportinkomsterna under år 1951 alltså är otillräcklig och dessutom befinner sig i sjunkande. Den alltför ringa valutareserven ger oss inte den handlingsfrihet i fråga om utrikeshandeln, som skulle vara önskvärd.

Bondeförbundet har alltid arbetat för att höja och utveckla näringslivet såväl på landsbygden som i hela vårt land. Jordbruket utgör själva grundvalen för näringslivet, och därför är det självklart att vi ser som vår uppgift att främja dess bärkraft och utveckling. Vi har dock alltid haft blicken öppen även för andra näringars behov, och denna näringsvänliga politik ingår som ett led i bondeförbundets verksamhet inom regeringen. En politik, som ger goda resultat till gagn för alla samhällsgrupper i vårt land, det är den målsättning bondeförbundet sålunda satt för sitt politiska arbete.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Folkpartiet har uttryckt önskemål om en principiellt betonad debatt, och drar i sin interpellation den slutsatsen av årets val, att de socialistiska idéernas grepp om folkopinionen har försvagats och kräver därför maktfördelning och samverkan. Tillåt mig att göra ett par kommentarer till denna folkpartistiska ståndpunkt.

Det är riktigt, att socialdemokrater och kommunister, som huvudsakligen stödjer sig på arbetarklassen, har en mindre röstövertikt gent emot de borgerliga nu än tidigare. Vid 1946 års val hade socialdemokrater och kommunister 383 000 röster mera än de borgerliga partierna tillsammans. Vid årets val — det tredje som socialdemokratien genomför under herr Erlanders ledning — blev denna röstövertikt endast 32 000.

Men berättigar detta till slutsatsen, att de svenska arbetarna vänder sig mot socialistiska tankegångar? Nej, det tror

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Jag inte. Socialdemokratien, som förlo-
rade 125 000 röster jämfört med 1950,
har inte bedrivit en socialistisk poli-
tik. De väljare som lämnade socialdemo-
kratien kan därför inte ha gjort det av
de skäl, som görs gällande i folkpartiets
interpellation. Motsatsen är fallet. Det är
frånvaron av en socialistisk politik som
har fört till det socialdemokratiska bak-
slaget. Det är en slutsats som också en
del socialdemokratiska tidningar kom-
mit fram till. Jag erinrar om att Afton-
tidningen dagarna efter valet skrev följ-
jande: »Det är inte missnöjet med en
socialistisk politik, utan kanske snarare
frånvaron av en sådan, som förorsakat
socialdemokratiens motgång.»

Just där, tror jag, ligger förklaringen.
När den socialdemokratiska ledningen
gör gemensam sak med reaktionen i
kampen mot socialismens företrädare
blir resultatet framgång för de borger-
liga. Den besinningslösa förtalskampan-
jen mot det kommunistiska partiet gav
inte den slags utdelning man räknade
med, kanske framför allt därför att de
socialdemokratiska väljarna och framför
allt de socialdemokratiska arbetarna
helt enkelt inte ville vara med om dy-
lika kampanjer och därför i större ut-
sträckning än tidigare stannade hemma
på valdagen. En del tidigare socialde-
mokratiska väljare röstade sannolikt
också med något av de borgerliga parti-
erna. De följde då det besked som de
fick i den socialdemokratiska propagan-
dan, exempelvis genom Ny Tid i Göte-
borg, som skrev, att det viktigaste var
inte, att man röstade med socialdemo-
kraterna, utan det viktigaste var att man
röstade och icke lät sin röst gå till kom-
munisterna. De göteborgska socialdemo-
kraternas ledning blev bönhörd över
hövan. Folkpartiet blev det största parti-
et i denna utpräglade industri- och ar-
betarstad, men kommunisternas ställning
kunde man inte rubba. Socialdemokra-
terna förlorade inemot 10 000 röster
jämfört med 1950, och tendensen var
densamma över hela landet. Fyra parti-
ers gemensamma ansträngningar att till
varje pris och med utnyttjande av de
mest lumpna medel och metoder försöka

utplåna kommunisternas inflytande led-
de till nederlag för socialdemokraterna
och bondeförbundet, under det att kom-
munisterna i huvudsak höll ställningen
från 1950 års val. Besvikelsen häröver är
ungefär lika stor hos folkpartiet och hö-
gern som hos socialdemokratiens led-
ning.

Jag är övertygad om att intet annat
parti här i landet skulle ha kunnat hålla
stånd mot en kampanj liknande den, som
organiserades mot oss. Vi kunde det,
därför att vi orubbligt företräder en so-
cialistisk linje i vår politik. Valresulta-
tet bör också ha klargjort för socialis-
mens motståndare, att det finns en stark
och sund kärna av socialistiskt tänkande
arbetare i vårt land, en kärna som är
mångdubbelt större än vad kommunist-
ternas väljarkår ännu är. Det är i med-
vetande om det som vi vågar säga att
kommunistiska partiets faktiska styrka
inte kan avläsas enbart i röstsiffrorna
vid senaste riksdagsmannaval.

Folkpartiet gör ett stort misstag, när
det påstår att socialdemokratiska parti-
ets tillbakagång är ett bevis för att ar-
betarna inte vill ha socialism. Som jag
tidigare sade har den politik, som rege-
ringen Erlander har fört och alltjämt för,
inte någonting med socialism att göra.
Regeringens prispolitik, skattepolitik och
ideliga eftergifter för storfinsansens önski-
ningar endast komprometterar socialis-
men och är i det långa loppet en fak-
tisk hjälp åt folkpartiet och högern.

När statsministern förklarar, att det
bedrivs en socialistisk politik i Sverige,
och till och med påstår att socialismen
är införd i vårt land, som han gjorde
på kongressen i Milano, är det milt sagt
att göra en vrångbild av verkligheten.
Vad är det för slags samhälle vi har här
i Sverige? Vad är det för ett samhälle,
som statsministern kallar för socialist-
tiskt? Jo, det är ett samhälle, där hela
den ekonomiska och därmed även den
faktiska politiska makten ligger i hän-
derna på storfinsans, på de väldiga pri-
vatkapitalistiska monopol, som växt
fram med särskild kraft just under den
tid socialdemokratien regerat.

För tjugu år sedan var inte den eko-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

nomiska makten så koncentrerad hos ett fåtal finansmagnater som den nu är. Ledningen för de flesta storföretagen är numera centraliserad hos finansgrupperna kring tre storbanker. Direktionen i dessa finanssammanslutningar bestämmer över produktionen, priserna, export och import o. s. v. De har i verkligheten tagit statsmaktens grenar allt mer i sin tjänst, och de utövar alltmer ett dominerande inflytande över hela det kulturella livet och behärskar i stort sett hela den väldiga offentliga propaganda-apparaten. De bestämmer, om fabriker ska hållas i gång eller om arbetarna ska avskedas. De håller hjulen i gång bara så länge de finner det ur egen ekonomisk synpunkt lönande. De bestämmer vad som skall produceras och fastställer också i verkligheten priserna, även om vi officiellt har någonting som kallas för priskontroll här i landet.

Sådant var läget, innan socialdemokratien fick ledningen av regeringen, och så är det nu. Skillnaden är bara den, att de privata monopolerna är ännu märkligare nu än för tjuo år sedan.

I den grundläggande sociala frågan om äganderätten och bestämmanderätten över produktionen och de rikedomar medborgarna skapar har ingen förändring skett till folkets förmån under socialdemokratiens regeringstid.

Tag exempelvis rikedomarnas fördelning i vårt land! När socialdemokratien övertog regeringsansvaret för tjuo år sedan, saknade enligt officiella uppgifter 73 procent av folket förmögenhet. Nu, tjuo år senare, saknar 82 procent av folket förmögenhet, medan en liten klick, som uppgår till 3 procent av inkomsttagarna, äger över 70 procent av de samlade förmögenheterna. Man kan således inte påstå att det skett någon omfördelning av rikedomarna, och inte heller att någon utjämnning har ägt rum. Motsatsen är fallet: det lilla skiktet av besuttna blir allt mindre till antalet men får samtidigt allt större ekonomisk och därmed även politisk makt.

Jag erinrar om att under socialdemokratiens regeringstid har nationalinkomsten i pengar räknat ungefär sex-

dubblats. Även om man tar hänsyn till penningvärdets försämring, innebär detta att landet som helhet har blivit ofantligt mycket rikare under de två sista årtiondena. Men arbetarna och med dem jämställda har bara fått smulorna. Det är de stora kapitalsammanslutningarna som har tagit lejonparten. Den penningvärdets försämring som genomförts innebär, att en arbetare som 1935 förtjänade 5 000 kronor nu måste förtjäna 11 000 kronor för att hålla samma standard, men genomsnittsförtjänsten var 1950 endast 7 500 kronor.

Sedan 1932 har de samlade skatteinkomsterna för stat och kommuner ungefär tiodubblats, men denna tiodubbling av skatteuttaget har inte i första hand drabbat de stora inkomsttagarna och företagen utan de mindre inkomsttagarna. Bolagen svarar endast för omkring 10 procent av samtliga skatter här i landet.

Det är riktigt att vissa sociala reformer av betydelse har genomförts under 1930-talet och de första åren efter krigsslutet. Men nu är det reformstopp igen. Det finns visserligen några vaga löften i interpellationssvaret, men det har i varje fall ett par år varit reformstopp. Statsministern förklarade i valrörelsen, att vi »förtog oss 1946 på socialpolitikens område». Därför vägras alltiämt folkpensionärerna den standardhöjning de har blivit lovade. Därför har den fria sjukvården lagts på is, och därför låter regeringen eller har i varje fall hittills låtit de sociala reformernas realvärde sjunka allt eftersom kronans köpkraft förstöres. Vi har kommit därhän att de allmänna barnbidragen måste höjas med 35—40 procent för att behålla sitt realvärde, folkpensionerna måste höjas med 60 procent enligt en beräkning av von Hofsten som är sakkunnig i socialstyrelsen, moderskaps-hjälpen med 100 procent, moderskaps-penningen med 95 procent o. s. v. för att realvärdet skall återställas. Det är på samma sätt över hela linjen i ett land som brukar förses med den vackra beteckningen Socialsverige.

Bostadsfrågan är vår tids största so-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

ciala problem, förklarade statsministern för någon tid sedan. Det är riktigt. Men vad gör regeringen för att komma till rätta med detta sociala onda? Det beräknas att vi har en brist på minst 100 000 bostadslägenheter. Långtidsutredningen, som varit regeringens organ, uppställde för en tid sedan en plan, enligt vilken det skulle byggas 60 000 lägenheter årligen under tiden 1951—1955. Första året byggdes det 39 000 lägenheter, och i år kommer det sannolikt att byggas ungefär lika många. Efter de två år, som denna plan har varit i kraft, har det således blivit en eftersläpning på omkring 40 000 lägenheter. Om regeringen skall fullfölja sin egen plan, fordras det alltså en årlig produktion av mellan 70 000 och 75 000 lägenheter under de närmaste tre åren. Men det är ingenting som tyder på att regeringen ämnar försöka få till stånd en så pass omfattande bostadsproduktion. Därför får vi väl vänta oss att resultatet blir tilltagande brist på bostäder, och ännu fler kommer att förgäves stå i bostadskön för att få tak över huvudet.

Jag har velat på några väsentliga punkter erinra om resultatet av den socialdemokratiska regimen. I den socialdemokratiska propagandan brukar man dra fram de stora framgångar, som har nåtts här i landet under tiden från 1932. Men den slutsats, som jag ofrånkomligen kommer till, blir att det inte skett någon som helst genomgripande förändring av samhället efter tjugu års nästan oavbrutet socialdemokratiskt regerande. Det är alltså så, att det är storfinansens här i landet som är våra verkliga herrar, även om herr Nordenson nyss talade om de makthavande, när han vände sig till regeringen. Regeringen kontrollerar inte alls de privata monopolen. Det är motsatsen som är fallet: det är monopolen som i allt större utsträckning övertar kontrollen av både staten och regeringen.

En sådan politik kan såvitt jag förstår inte entusiasmera arbetarna i vårt land. De har trott på de program och löften, som socialdemokratien portionerat ut, och de vill också ha en omgestalt-

ning av vårt svenska samhälle i socialistisk riktning, och de börjar nu upptäcka, att den socialdemokratiska ledningens politik inte leder åt det hållet. Därför börjar de vända socialdemokratien ryggen.

Årets val är ett av exemplen på det. Tendensen pekar på borgerlig majoritet bland väljarna och i riksdagen. En sådan utveckling kan emellertid hindras under förutsättning att socialdemokratiska och kommunistiska arbetare håller ihop för åstadkommande av en socialistisk inriktad politik emot storfinansens och dem som går dess ärenden. Det borde ju vara rätt naturligt för socialdemokrater och kommunister att hålla ihop emot folkpartiets försök att innästla sig i arbetarrörelsen. Ty det är en mycket betänklig utveckling, vi kommer in i, om folk som tillhör arbetarklassen låter sig förvilla av den borgerliga reaktionen till den grad, att de vid de allmänna valen blir stödtrupper åt storfinansens främsta politiska parti.

Den folkpartistiska interpellation, som ligger till grund för debatten, är ju ett typiskt exempel på hur långt man från det hållet är beredd att gå i användande av demagogiska fraser. I interpellationen får vi höra, att det parti, som är Stripadirektivens och C. G. Ekmans arvtagare, ställer som sin uppgift att »avskaffa fattigdomen och otryggheten». Det är ju vackert, men naturligtvis går interpellanten förbi frågan om orsaken till att det alltså finns fattigdom och otrygghet här i landet. Det är klart att folkpartiet, som är en stöttepelare för det nuvarande kapitalistiska samhällssystem, som skapar fattigdom och otrygghet, inte kan angripa det systemet.

Därför vänder sig folkpartiet mot att folket skall få någonting att säga till om i den ekonomiska politiken. Folkpartiet vill ha ännu större frihet för storfinansens och ännu mindre möjligheter till ingripande från folkvalda samhällsorgan mot privatkapitalet.

Folkpartiet är medansvarigt för devalveringen och en rad andra åtgärder som regering och riksdag vidtagit för att främja inflationen. Men nu ropar man ef-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

ter ett fast penningvärde och framställer sig som småspararnas speciella skyddsvakt. Samtidigt föreslås att priskontrollen skall slopas och att kontrollen över räntan skall upphävas. Innebörden av denna politik är, att spekulanterna skall få ännu större frihet att fastställa priserna och att kreditinstitutionerna skall få sätta vilken ränta de vill med påföljd att priser och levnadskostnader för de breda lagren går i höjden.

I sin interpellation ömmar folkpartiet för de svenska företagens konkurrensförmåga på världsmarknaden. Sådant tal låter mycket folkligt och omtänksamt. Men vad ligger bakom den uppputsade fasaden? Ja, erfarenheterna säger åtskilligt därvidlag. Vi vet, att så fort man från borgerligt håll börjar tala om konkurrensförmågan, är det i första hand arbetslönerna man vill komma åt. Monopolkapitalisterna här i landet ser helst att de breda lagrens standard sänks, så att de svenska företagen med oförminskade eller helst höjda vinster skall kunna konkurrera på världsmarknaden med kapitalisterna i andra länder, där arbetarna inte har samma standard som här. Eller vill folkpartiet, som utger sig för att vara ett parti för alla folkgrupper, sätta in sitt inflytande på att bevara och höja arbetarnas standard på bekostnad av bolagens vinster? De arbetare, som vid sista valet stödde folkpartiet, har säkert intresse av att få besked på den punkten — mindre i ord men mera i handling.

Folkpartiet vill ha en »sparfrämjande skattepolitik». Ja, vi har sett vad den innebär. Folkpartiets skatteförslag till värriksdagen tog sikte på att ge en arbetare med 8 000 kronors inkomst en skattesänkning på mindre än tre kronor i veckan, men de som förtjänade 100 000 kronor skulle få 4 000 kronor mindre i skatt och de som kommer upp till 400 000 kronor — det finns sådana också — skulle få 14 000 kronor i skattesänkning. Det är det reella innehållet i den »sparfrämjande» folkpartistiska skattepolitiken. Det är de stora inkomsttagarna, bolagen och miljonärerna, som folkpartiet ömmar för med sin skattesänkingsdemagogi.

I interpellationen förordar folkpartiet

en plan för att återställa de sociala reformernas realvärde och för en fortsatt social standardhöjning. Ja, så säger och skriver man. Men om det nu vore allvar bakom talet, varför röstade då folkpartiet ned det kommunistiska förslaget om höjning av folkpensionerna vid värriksdagen? Och varför har folkpartiet alltid röstat mot de många förslag vi har lagt fram för att åstadkomma att realvärdet av de sociala reformerna bevarades?

Nej, herr talman, vi tror inte på folkpartiets hastigt påkomna reformvilja. Det saknas alltför mycken överensstämmelse mellan orden och handlingarna. Folkpartiet försöker sitta på två stolar. Det visar upp en folklig attityd, men företräder i praktiken de maktägandes intressen. De nio punkter som folkpartiet framlägger i sin interpellation är inget alternativ till regeringens politik. Däröfver kan jag vara enig med finansministern och ståtministern. I grund och botten finns enighet i de stora, avgörande frågorna mellan regeringspartierna och folkpartiet. Vad man kivas om är detaljer om vad som för dagen är mest matnyttigt i partiagitationen. Däröfver vittnar också de samförståndstoner som kommer i slutet på interpellationen, där folkpartiet understryker sin beredskap att samverka, bara socialdemokratien ville visa ännu litet större eftergift. När jag läste denna sammetslena inuit, väntade jag att interpellationen skulle sluta med en fråga till statsministern, om han inte har för avsikt att ta med några folkpartister i regeringen. Men det är kanske inte lämpligt att framföra sådana önskemål interpellationsvägen.

Jag sade inledningsvis, att folkpartiet önskade få en debatt, där de aktuella spörsmålen belyses från partiernas principiella grundsatser. Men regeringen har undvikit att ta upp en sådan debatt, och det är inte svårt att förstå anledningen härtill. Arbetarna inom det socialdemokratiska partiet vill ha en politik utformad från socialistiska utgångspunkter. Men socialdemokratiens nuvarande ledning står lika fjärran från socialistiskt tänkesätt som högern och folkpartiet. Detta dilemma gör att regeringens tales-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

män helst vill undvika en diskussion om så delikata frågor som partiets ställning till socialismen. Vi kommunistar har ingenting emot en sådan diskussion. Vi står nämligen på socialismens grundval och försöker fullfölja de bästa traditionerna inom arbetarrörelsen från pionjärerna: August Palm, Danielsson och den unge Hjalmar Branting. Vi menar, att folkets väl skall gå före storfinansen.

Folkpartiets tidning i Stockholm — Stockholms-Tidningen — liksom även den socialdemokratiska tidningen Ny Tid i Göteborg hävdar att »kapitalismen är död». Den finns, säger man, endast i fantasien. Så väl är det tyvärr inte. Kapitalismen är inte död, men den är sjuk, obotligt sjuk, och den måste därför gå i graven. Folket i en tredjedel av världen har redan utfört den historiska gärningen att de förpassat den dit, och fortsättning kommer att följa i land efter land. Sverige kommer sannerligen inte att bli något undantag.

I dagens läge är det emellertid en fråga som överskuggar alla andra. Det är frågan om fredens bevarande. Vi kommunistar menar, att fredens bevarande är av avgörande betydelse för att vårt folk i enlighet med sina önskemål skall få möjlighet att vidareutveckla vårt samhälle. Därför menar vi, att Sverige i handling måste företräda fredens sak; bedriva en fredsfrämjande utrikespolitik, demokratisera försvarsväsendet samt utträda ur alla sammanslutningar som hotar vår nationella suveränitet och som stärker krigets krafter. Det ligger i vårt lands intresse att maktpolitiken ersättes med förhandlingspolitik och att Förenta Nationernas stadgar respekteras, så att FN kan fullgöra sin uppgift att på fredlig väg bilägga mellanfolkliga tvister. Den nationella oavhängigheten är ett omistligt värde för hela vårt folk. Går den förlorad, kommer också den sociala frigörelsen att fördröjas och försvåras. Därför är det arbetarklassens plikt att ställa sig i spetsen för försvaret av det nationella oberoendet och kämpa för nationens vidare utveckling och blomstring. Någon annan kraft än arbetarklassen kan inte fullgöra denna historiska

uppgift. Den tid är förbi, då borgarklassen höjde nationens fana och försvarade den. I våra dagar representerar arbetarklassen den sunda patriotismen och den nationella kulturens fortbestånd och berikande. Vi anser att för vår nations vidare utveckling och blomstring måste alla hinder, som står i vägen, undanröjas. Det främsta hindret är enligt vårt sätt att se privatkapitalets maktställning i samhället. Denna maktställning måste brytas, och den verkliga ekonomiska och politiska makten överförs från den kapitalistiska minoriteten till folkflertalet.

Jag har med dessa ord redogjort för vår socialistiska målsättning. Att förverkliga den är en uppgift för arbetarklassen i vårt land i förbund med alla andra skikt av befolkningen som vill det samma.

I dagens läge står enligt vår mening följande frågor i förgrunden:

1. Utrikespolitiken måste ta sikte på fredens bevarande och värnet av vårt lands nationella oavhängighet.

2. Priserna på livsfröfnödenheter, som under loppet av några år har stigit med omkring 40 procent, kan och måste sänkas på bekostnad av företagarevinsterna.

3. Skattepolitiken omläggas så att mindre och medelstora inkomsttagare får väsentliga lättnader. Beskattningen av monopolföretagen kan skärpas.

4. De sociala reformernas realvärde — i första hand folkpensionerna — återställs och en social standardhöjning säkras.

5. Lönerna höjes för arbetare och med dem jämställda. Åtgärder vidtages för att bevara den fulla sysselsättningen och skapa frihet i anställningsvillkoren.

Herr ELOWSSON, NILS: Herr talman! Vi har efter det valresultatet blivit känt hört många förklaringar till att det socialdemokratiska arbetarpartiet förlorade en del röster jämfört med exempelvis valet 1948. Men den förklaring, som herr Öhman här gav, var åtminstone för mig fullständigt ny. Han gjorde nämligen gällande, att arbetarna var så missnöjda med den borgerliga politik,

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

som socialdemokratien har fört under de senare åren, att de av den anledningen gick och röstade — borgerligt! Det var en utgång av den politiken, som väl ingen hade tänkt sig. Jag föreställer mig, att om herr Öhman tänker över saken litet grand, så kommer han väl ändå till den uppfattningen, att han åtminstone den här gången tänkt galet.

När det gäller att försöka bilda sig en uppfattning om orsaken till att det socialdemokratiska arbetarpartiet i årets val förlorade en del röster, vill jag på samma sätt som herr Öhman knyta an till det uttalande som herr Ohlon gör i sin interpellation. Herr Ohlon förklarar, att röstförlusterna visade, att de socialistiska idéerna har förlorat sitt grepp om den del av väljarkåren, som tidigare slutit upp kring socialdemokratien.

Det är väl ändå en slutsats som man får säga är oriktig. Hade det varit på det sättet, så borde väl utgångsställningen under valrörelsen och inför valet ha varit den, att väljarna haft att ta ställning till en socialistisk politik — det vill säga förslag om socialistiska åtgärder av det ena eller det andra slaget. Vi vet emellertid att det inte förelåg några sådana förslag. Det gällde i stället rent praktiska förslag — det gällde reella och mycket allmänna frågor. Man kan inte heller säga att det var fråga om att riva upp tidigare fattade beslut, som man om man så ville kunde kalla för socialistiska beslut. Jag tänker t. ex. på en sådan sak som förstatligandet av de enskilda järnvägarna. Ingen har gjort några invändningar mot det beslutet, sedan det fattades. Förstatligandet har fortsatt, den övervägande delen av de enskilda järnvägarna har redan förstatligats och ingen har klagat över att deras skötsel blivit sämre nu än den var tidigare.

Det förhåller sig på samma sätt med vägarna, sedan de övertogs av vägförvaltningarna. Man har kommit underfund med att därefter har, i den mån arbetskraft och kapital ställts till förfogande, vägväsendet blivit avsevärt

mycket bättre; det har blivit rationaliserat, man bygger vägar snabbare och bättre ur skilda synpunkter, inte minst ur vinterväghållningens synpunkt. Följaktligen har man inte heller rest anspråk på att ändra detta beslut.

Det förhåller sig på samma sätt med utbyggandet av kraftverken. Likadant är det när det gäller statens skogsindustrier, och på samma sätt förhåller det sig exempelvis med järnverket i Luleå och med skifferoljeverket i Kvarntorp, för att nu nämna några av de åtgärder, som vidtagits under senare år för att göra det allmänna mera delaktigt i en del företag, som tidigare ansågs höra den enskilda företagsverksamheten till. Man kan följaktligen, om man säger att valet inte gick emot socialisering eller emot de socialistiska idéerna, inte heller säga att det blev ett utslag för konservatism eller för liberalism, utan det gällde här, som jag nämnde, frågor av helt allmän art. Det gällde beskattning, det gällde jordbrukspriserna — främst livsmedelspriserna — det gällde fastighetsskatten och en hel mängd annat, som vi väl känner till.

Nu säges det förmodligen från oppositionens håll, att någonting berodde väl i alla fall röstförlusterna på. Det är alldeles självklart att så var fallet, och jag vågar säga att huvudorsaken till den omfördelning av rösterna, som ägde rum vid det senaste valet, var inte minst den förvirring, som folkpartiet lyckades sprida under valrörelsen. Det jag hade tänkt att nämna i detta anförande riktar sig också företrädesvis till folkpartiet, men om det är så att högern också vill känna sig som adressat, har jag ingenting att invända däremot.

Den förvirring, som folkpartiet spred framför allt genom sin tidningspress men självfallet också på sina möten, gjorde ju att hela valsituationen och därmed även valet kom att få mycket underliga resultat. Folkpartiet vann exempelvis konsumentröster genom att tala som om folkpartiet hade varit särskilt angeläget att hålla livsmedelspri-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

serna nere. Den som vet att även folkpartiet var med om att rösta för den jordbruksreglering, på vilken huvudparten av livsmedelspriserna som bekant grundar sig, förstår emellertid att folkpartiet i detta avseende har precis samma ansvar som alla de andra partierna, som också röstade för jordbruksuppställningen. Folkpartiet vann också konsumentröster på grund av de mångomtalade grispremierna, trots att dessa grispremier fördelade sig inom jordbruksregleringens ram och följaktligen inte betydde det allra minsta för de priser, som konsumenterna får betala för fläsket.

Folkpartiet fick, som vi vet, också en del folkpensionärröster, trots att också folkpartiets ledamöter i det sammansatta stats- och andra lagutskottet preliminärt röstade för att regeringens förslag när det gällde folkpensionärernas extra tillägg. Det var först under den sista motionsdagen, när frågan var kan man säga reellt behandlad, som man kom in med en motion från folkpartiets sida, varpå folkpartiets ledamöter röstade på ett annat sätt än de tidigare gjort. Ursprungligen ville alltså inte heller folkpartiet ge folkpensionärerna mer i detta sammanhang än vad regeringen föreslagit.

Ännu underligare ter sig för de allra flesta den röstning, som en hel del av fastighetsägarna företog. Fastighetsägarna röstade borgerligt, antingen med högern eller folkpartiet, därför att de var förargade över den ökning av fastighetsskatten, som blev en följd av den nya fastighetstaxeringen. De tänkte inte ett ögonblick på att de också samtidigt röstade för en räntehöjning. De glömde att de under den tid, som hade förflutit sedan den förra fastighetstaxeringen, åtnjutit förmånen av en låg ränta på sina fastighetslån och att de följaktligen där gjort en vinst. De tänkte inte på att om det blev ett regeringsskifte och vi följaktligen fick en räntehöjning, skulle denna räntehöjning för de flesta fastighetsägarna betyda en avsevärt mycket större börda än den vinst de skulle ha gjort, om procenten på fastig-

hetsskatten sänkts från exempelvis fem till fyra, som högern föreslog.

Det är många sådana exempel från vad som förekom under valdebatten och som gick igen i valresultatet, som gör, att man ställer sig mycket undrande till att det hela blev som det blev. Det kan endast förklaras därav att det inte för en hel mängd väljare har kunnat i tillräcklig utsträckning klargöras, hur det verkliga förhållandet var i varje sak för sig. Hade detta kunnat ske, så att väljarna kunnat gå och rösta i full vetskap om vad de gjorde, skulle med all säkerhet en hel mängd av väljarna röstat på annat sätt än de gjorde vid höstens val.

Det har tidigare sagts att detta val var ett löftenas val, och det tror jag också man kan säga när det gäller folkpartiet. Det fanns väl intet parti, som ställde så mycket vackra saker i utsikt som just folkpartiet, och det var naturligtvis den enda förutsättningen för att folkpartiet skulle vinna. Det märkliga är att folkpartiet inte vann mer än det gjorde; man skulle kunna uttrycka saken på det sättet, att när man hade agnat en långrev så förföriskt som folkpartiet gjort vid detta tillfälle och gjort det så omsorgsfullt och hållit på med det så länge, borde fångsten faktiskt ha blivit ännu mycket större än den blev. Nu ligger det emellertid till på det sättet, att ett parti, som företräder så många och så skiftande ståndpunkter som folkpartiet gör och som samtidigt går ut i val med så många löften, inte riktigt vinner tilltro, och jag tror att detta var huvudanledningen till att så många ändock hesiterade för att rösta med folkpartiet.

Om man emellertid kan säga att detta val gällde realiteter och var ett val som gällde mycket allmänna ting och alltså i intet avseende var ett principval, ligger det ju ändå till på det sättet att folkpartiets ledare, herr Ohlin — vilket framgår bland annat av de yttranden han fällt i andra kammaren i dag liksom av tidigare yttranden — räknar med möjligheterna att vi en vacker dag får ett principval, där valet kanske inte så mycket kommer att stå mellan konserva-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

tism och socialism, eftersom skillnaden mellan liberalism och konservatism på det ekonomiska planet inte är så stor, utan huvudsakligen mellan liberalism och socialism. I den situationen har herr Ohlin förstått, att han måste ha någonting annat att komma med än den gamla liberalism, som har förlorat det ena valet efter det andra i vårt land liksom i många andra länder under låt oss säga de senaste hundra åren. Denna insikt har gjort att herr Ohlin ansett det nödigt att föra till torgs en principiellt ny liberal form. Den har han kallat för socialliberalism. Vad socialliberalism är har vi ännu inte fått någon förklaring på, och jag skulle vilja hemställa till herr Ohlon att vara vänlig att denna dag ge den här kammaren en sådan förklaring. Det är nämligen något oklart med detta, som med så mycket annat som kommer från folkpartiets sida. Det förhåller sig nämligen så, att man å ena sidan talar om socialliberalism och å andra sidan om den sociala liberalismen, men om med den sociala liberalismen menas socialliberalism eller vice versa, vet man inte, därför att man inte vet vad liberalerna tolkar in i detta ord.

Jag skulle för min del tro att man med socialliberalism menar en liberalism, som helt och fullt har anammat den sociala omvårdnaden, d. v. s. att vår tids liberaler kastar loss från den gamla liberala uppfattningen, att alla de olika produktionskrafterna skall ha full frihet att konkurrera inbördes utan någon som helst hänsyn till varandra. Det var den liberala grund, som murades upp av 1700-talets liberala teoretiker, och den har man sedan, i den mån det varit möjligt och i den mån man inte har fått ro för filantroper, för humanitärt tänkande människor och, under de senare decennierna heller inte fått ro för socialdemokrater och för socialister över huvud taget, försökt moderera. Men man har under alla dessa hundra år gjort det motvilligt och motsträvt och över huvud taget gjort motstånd därför att detta modererande brutit emot den liberala principen om den fria konkurrensen.

Det är detta som ju gör att det har va-

rit påkostande även för våra dagars liberaler att frånträda denna grundsyn på ett för liberalerna mycket vitalt område, och det är också detta som har gjort, att vi i det avseendet möter en annan sorts liberaler i vårt lands folkparti än vi mött tidigare. Men man är inte så säker på att det bara gäller detta, ty herr Ohlin har ju gjort något sådant som att t. ex. varna för att man misskrediterar planhushållningen. Och planhushållningen är ju, kan man säga, en integrerande del i den socialistiska uppfattningen, där man utgår ifrån att det nödvändigtvis måste sörjas för att det blir en plan i den samhälleliga hushållningen på samma sätt som man har en plan för den enskilda hushållningen.

Det kan också läsas i den interpellation, som herr Ohlon har framlagt, att ett samhälle av den liberala typen ger bättre förutsättningar för medborgarnas frihet, för en verklig demokratisering även på det ekonomiska området genom utvecklandet av frivilliga samarbetsformer inom företagen. Detta med frivilliga samarbetsformer inom företagen är en direkt eftergift åt det socialistiska tänkandet, ty det är just detta som socialdemokraterna är mycket angelägna om att genomföra, och det är detta, som kanske, kan man säga, tagit sin första gestaltning i modernt svenskt näringsliv genom de nu arbetande företagsnämnderna, som arbetare och arbetsgivare kommit överens om och som följaktligen är en inkörsport till dessa frivilliga arbetsformer.

Emellertid går jag inte ut ifrån att folkpartiet avser att skapa något slags mellanform mellan liberalism och socialism, utan jag utgår ifrån att man syftar till den sociala liberalismen, d. v. s. att man reservationslöst går med på att arbetskraften inte hänsynslöst kan utlämnas åt nöd och umbäranden utan att den måste tas om hand; man måste ta hand om åldringar, barn och sjuka och även andra. Då är frågan den, om liberalismen genom att kasta loss ifrån den gamla grundåskådningen på så sätt, att man anammar socialvården, därmed inte behöver gå längre utan kan bibehålla det

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

övriga av den ekonomiska liberalismens grundåskådning. Det är detta som är högst tvivelaktigt, ty det gäller nog i detta fall som i så många andra, att om man har gett hin ett finger, så tar han snart hela handen, och i och med detsamma att man kastat loss på punkten om den sociala omvårdnaden, har den liberala åskådningen utan minsta tvivel råkat i gungning.

Det ligger nämligen till på så sätt att i den sociala omvårdnaden också ingår skydd för de arbetslösa. Häre ingår också kravet på den fulla sysselsättningen, och frågan måste då bli, om man vid en begynnande arbetslöshetsperiod skall inskränka sig till att bara söka avveckla den. Det erkännes från liberalt håll, att samhället har skyldigheter gentemot de arbetslösa. Men om samhället har skyldigheter gentemot de arbetslösa, måste samhället också skapa sig möjligheter att fylla dessa skyldigheter, måste skapa sig möjligheter att kunna möta en arbetslöshet. Eftersom det över huvud taget från alla synpunkter sett är skadligt med arbetslöshet, måste det för samhällets vidkommande vara angeläget att inte bara bota en arbetslöshetskris, utan det måste naturligtvis vara ännu angelägnare för samhället att även försöka förebygga en arbetslöshetskris. Det är just på den punkten, när det gäller att förebygga att arbetslöshet uppkommer, som det är så oundgängligen nödvändigt att man inte bara litar till det enskilda initiativet och ger sig det i våld, utan att man också använder sig av allmänna åtgärder för att på ett sådant sätt ordna för sig i samhället, att man inte behöver riskera någon arbetslöshet.

Genom den socialdemokratiska politiken har, som vi vet, byggts ut en hel mängd samhällsfunktioner, som avser att åstadkomma bromsar när det gäller att hindra arbetslösheten att rusa i väg ytterligare, och vi har betydligt större möjligheter nu att hindra arbetslöshetens utbredning än vi tidigare hade. Det är alldeles självklart att vi måste fortsätta på den vägen, om vi vill skapa oss garantier mot att arbetslöshet uppstår och sprider sig. Om vi skall göra det,

kan vi inte, som jag nämnde, överlämna åt det privata initiativet att ensamt sköta den ekonomiska politiken i vårt land, utan då måste vi nödvändigtvis se till att samhället har sådana möjligheter att gripa in att det kan vidtaga åtgärder, som skapar den trygghet för den fulla sysselsättningen — så långt det nu är möjligt att uppehålla den — som över huvud taget kan skapas.

Dessa omständigheter gör ju att man inte tror att det är möjligt att vare sig med konservatism eller med liberalism skapa de trygga förhållanden för land och folk, som är eftersträfvansvärda och som man ju kan vara tämligen övertygad om omfattas av en ganska allmän mening åtminstone i vårt land.

Det kan sägas, att bara den omständigheten att liberalismen har anammat den sociala omvårdnaden ju inte ensam kan vara ett bevis för att de liberala idéerna inte är riktigt bäriga. Jag skall inte här gå in på alla de eftergifter på olika områden, som liberalerna har gjort. Jag skall endast stanna vid en men en mycket avgörande sådan, och det är vad som sammanhänger med den långa kris, som vi hade efter det första världskriget och som ju så småningom utmynnade i en världskris, som vi också fick känna verkningarna av och som resulterade i att det socialdemokratiska partiet gick ut i 1932 års valrörelse med ett valprogram, vari krävdes statliga insatser för att hjälpa till att bryta denna kris.

När det programmet uppgjordes och fördes ut bekämpades det, som vi vet, av högern och det dåvarande liberalfrisinnade partiet på det allra skarpaste. Både från borgerliga nationalekonomers och från de borgerliga politikernas sida gjordes med mycken styrka gällande, att man inte kunde gå tillväga på det sättet för att lösa en ekonomisk kris, ty en sådan skulle lösas så att man lät de olika produktiva krafterna brytas mot varandra så länge och så obönhörligt och hänsynslöst, att de slutligen nådde ett jämviktsläge, där det på nytt lönade sig att producera. Men man glömde fullständigt att i det samman-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

hanget räkna med att arbetskraften, människan, inte är en produktionsfaktor av alldeles samma slag som en fabrik eller som en maskin eller något liknande dött ting. En arbetare är en människa, som har behov av annat slag än vad en maskin har. En maskin kan smörjas in och ställas undan, och man kan låta den stå där i ett år eller två år utan att behöva kosta på något nämnvärt på den, men en arbetare kan man inte smörja in och ställa undan, utan han måste ha någonting att leva på. I många fall har han familj att försörja och han har intressen som han har rätt att få tillgodosedda. Inför detta faktum kunde liberalerna inte hålla längre på det gamla liberala tänkande, som man konstruerat fram under 1700-talets mycket primitiva industriella genombrott, utan man måste övergå till ett annat samhällstänkande om man över huvud taget skulle kunna reda upp förhållandena i vår tid.

Under 1932 års valrörelse kämpades det emellertid från högerns och folkpartiets — eller låt oss säga de folkfrysinnades — sida mycket intensivt för att få behålla den gamla ordningen. Men man förlorade kampen. Under tiden därefter har från liberalt håll ständigt gjorts gällande — och precis det samma har gjorts gällande från högerns sida — att man inte en gång till vill vara med om att försöka lösa en ekonomisk kris på det sätt som man då ville. Man har fullständigt tagit avstånd från dessa metoder och det betyder att man har givit upp ytterligare en av de skansar, som man tidigare kämpade på.

Det betyder med andra ord att en förändring skett i hela den borgerliga föreställningen om sättet att sköta ett samhälle i våra dagar — ett samhälle som, sedan vi kommit in i varuutbytets tidsålder och sedan vi fått med de stora folkrörelserna att skaffa, inte alls ser ut på samma sätt som det gamla borgerliga samhället utan som tarvar helt andra metoder för att skötseln därav över huvud taget skall kunna bemästras. Och nu finner vi att man på borgerligt håll under den gångna val-

rörelsen kämpat på en annan skans, nämligen vad man kallat den rörliga räntans skans. Man kämpade där för att slå in i det allmänna medvetandet ett så dimmigt begrepp som den rörliga räntan egentligen är; ett i detta sammanhang dimmigt begrepp därför att vad man i själva verket avsåg var den *högre* räntan. Man ville inte gå ut och säga just detta — den »rörliga räntan» var ett mera smekande uttryck, ett uttryck som inte skrämde upp väljarna lika mycket som om man sagt att man i stället ville ha den högre räntan.

När det har talats om hur pass mycket denna ränta skulle röra sig uppåt, nämnde herr Ohlin från början att det förmodligen skulle räcka med att höja den en kvarts procent. Han höjde sedan budet till en halv procent, och i dag har vi hört att industriledare i framskjuten ställning anse, att en procents räntehöjning skulle vara alldeles tillräcklig.

Jag vågar mig inte på några gissningar om hur mycket räntan skulle behöva höjas i dag för att man skulle slippa ifrån andra prisreglerande åtgärder, men det är alldeles säkert, att det inte räcker med vare sig en halv eller 1 procent och kanske inte heller med 4 eller 5 procent, då människorna säger sig, att om de sätter in sina pengar i bankerna får de visserligen lite mera i ränta, men de förtjänar ändå mycket mer på att köpa varor, ty det kan hända att dessa i morgon kostar mycket mer än vad man får i ränta i bankerna. Så länge efterfrågan och bristen på varor är så stor som den har varit, kommer man aldrig att kunna klara upp situationen genom att höja räntan, ty då får man ett bakslag på den andra kanten, som man inte kan motverka.

Den diskussion som har förts om den rörliga räntan har resulterat i att man har börjat komma på glid även på detta område. Nu säger man inte längre, att vi skall ha den rörliga räntan som enda medel för att styra den ekonomiska krisen, utan man medger att vi behöver också andra kreditreglerande medel. När vi nått slutet på denna diskussion,

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

kommer vi förmodligen att ha gjort precis samma erfarenheter som vi gjorde efter 1932, eller att de borgerliga kommer att ha anammat den uppfattning som socialdemokratien här företräder och att man följaktligen kommer att säga sig, att enbart med röntan kan man inte klara en ekonomisk kris i det moderna samhället. Jag kan följaktligen inte gå med på det där talet om att socialismen skulle ha förlorat sitt grepp om de tidigare socialdemokratiska väljarna, så mycket mindre som det är alldeles uppenbart efter den reträtt, som folkpartiet gjort under de senare decennierna, att socialismen har ett grepp inte bara om de socialistiska väljarna utan också om de liberala teoretikerna. Detta är naturligtvis mycket farligare för liberalismen som princip.

Det är väl också tämligen säkert, att den samarbetstanke, som ligger i socialismen och som gjort den till en inte bara nationell utan också internationell rörelse, har framtiden för sig. Detta framgår inte minst av vad som har hänt under den sista efterkrigstiden. Vi vet att Amerika efter det första världskriget sög ifrån Europa så mycket kapital som det kunde. Isolationisterna i Förenta staterna trodde då, att Amerika kunde leva sitt eget ekonomiska liv, och följaktligen utarmade man Europa ännu mer än det första världskriget gjort. Resultatet kunde naturligtvis inte bli mer än ett: i och med att Europa blev utfattigt förlorade Förenta staterna en kund, och därigenom fick man så småningom sina lager fyllda och en fruktansvärd arbetslöshet med en ekonomisk kris som förskräckte alla Förenta staternas ekonomer.

Det var de erfarenheter som Förenta staterna då gjorde, som föranledde landet att handla på annat sätt efter sista världskriget. Vi vet att det i stället för att ta kapital och pengar från Europa har tillskjutit många, många miljarder dollar för att vi här skulle få sysselsättning och för att Förenta staterna skulle få en kund genom att vårt återuppbyggnadsarbete kunde fortgå. Detta är inte heller det enda exemplet på internatio-

nellt samarbete, det vet vi ju genom de många internationella kommissioner som haft till uppgift att försöka bota de sår och revor som kriget slagit. Det är detta som gör, att man tror att det framgent skall vara möjligt att använda de socialistiska teorierna i en helt annan utsträckning än man har gjort tidigare och att man skall kunna göra det utan att behöva räkna med att vare sig konservatism eller liberalism kommer att få någon nämnvärd betydelse i detta sammanhang.

Herr ARRHÉN: Herr talman! De sista anförandena har varit inriktade på att försöka förklara förloppet av det senaste valet. Det har visserligen inte precis varit min avsikt att ta upp det temat, men det anförande som herr Elowsson nys höll var i mitt tycke av rätt stort intresse. I bägge de sista anförandena rörde man sig med begreppen kapitalism och kapitalister; herr Öhman använde också det gamla slitna uttrycket »storfinansen». I själva verket förhåller det sig väl så, att alla samhällsgrupper i vårt land kommit underfund med att vi är kapitalister litet till mans. När vi talar om storfinansen och kapitalismen och vad därmed sammanhänger, så upptäcker vi, om vi närmare undersöker, vad som döljer sig bakom detta begrepp, att över 20 000 miljoner av det kapital, som för närvarande står samlat i våra sparbanker, försäkringsinrättningar och olika organisationers kassor, tillhör småsparare. Detta kapital är väsentligt större än vad som kan uppställas från enskilda företagares sida, och det är det kapitalet, som skulle kunna ge skäl för namnet storkapitalism. Hundratusentals ägare har alltså ett praktiskt intresse av, hur pengarna används. Detta kan möjligen vara orsaken till att nya strömningar börjar göra sig gällande inom den stora allmänheten, vilket eventuellt också avspeglades i det senaste valet.

Från vårt håll brukar vi säga, att det gäller att öka rikedomerna. På andra håll säger man mera entonigt, att det gäller att avskaffa fattigdomen. Till synes kan

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

dessa uttryck ställas emot varandra och upphäva varandra, men i själva verket finns det en viss differens emellan dem.

Herr Elowsson förde också in resonemanget på lågräntans fördelar eller eventuella nackdelar. Han sade, att vissa parter skulle ha haft möjligheter att dra ga vinster på den förda lågräntepolitiken. Det är möjligt, det vill jag inte bestrida. Men samtidigt har den förda ekonomiska politiken i stort medfört väldiga prisstegringar, som gjort att vad vederbörande eventuellt vunnit på gungorna, det har han förlorat på karusellen. När han gör upp bokslutet kanske han finner, att han i alla fall står som en förlorande part inför lågräntan och dess problem.

Herr Elowsson frågade vidare, vad som menas med *socialliberalism*. Det har man även på vårt håll frågat åtskilliga gånger. Kanske det åtminstone i några sammanhang betyder en *social liberalism*, en liberalism som är inriktad åt det sociala hållet, men i andra situationer synes det betyda ett liberalt intresse för socialismen. Det är, synes det, ungefär som det faller sig!

Det var intressant att höra, när herr Elowsson skulle definiera sin egen åskådning. Han sade då, att modern socialism består i, att man försöker tillmötesgå kravet på planhushållning i vårt samhälle. När han sade det, kom jag att tänka på, att jag häromdagen läste en bok om »Planwirtschaft», alltså planhushållning. Den var skriven av en national-socialist! Det är rätt pikant med denna sammankoppling, och den är riktig, ty man kan inte komma ifrån, att om socialism är planhushållning, så har vi i alla fall aldrig sett planhushållningen utformad på ett så extremt sätt som i 1930-talets Tyskland. Jag antar, att herr Elowsson har en del invändningar att göra mot detta. Parallellerna är mycket komprometterande, om man går detta studium inpå livet.

Det är klart, att herr Elowsson hade rätt när han var inne på resonemanget om ekonomien som en förebyggande politik gentemot risken för arbetslöshet. Men vi hävdar från vårt håll, att det

starkaste vapnet emot denna risk finner vi hos de enskilda företagen, att det inte finns någon bättre garanti än de enskilda företagens styrka. Om de försvagas, så är det alldeles omöjligt för oss, vilka beslut vi än fatta i detta hus, att vrida verkligheten i en av oss önskad riktning, ty det hela beror på, hur det ter sig ute på fältet.

Sedan vill jag för min del säga, att det inte finns någon som är doktrinär Manchester-liberal på detta område, som intar någon extrem ståndpunkt, när det gäller frågan i en av oss statlig företagsamhet i detta land. Den får bedömas från fall till fall; det har vi gjort hittills, och det får vi väl fortsätta med.

Herr Elowsson talade också om den rörliga räntan. Jag fick en minnesassociation också i det sammanhanget. I dag är den rörliga räntan någonting förskräckligt farligt; åtminstone i politiken är det väldigt farligt att ge sig in på en diskussion som rör sig med det begreppet. Men i den förra generationen var man inte så rädd för det. När den första regeringen Branting i början av 1920-talet tillträdde sitt fögderi, var det första Branting och hans finansminister iscensatte en väsentligt större höjning av den dåvarande räntan än den som vi diskuterat här i dag.

Det kunde vara en hel del annat att säga i detta sammanhang, men tiden är begränsad, och jag har egentligen begärt ordet för att få några dimmor skingrade, som jag finner lägrade över ett fält, där jag har mina speciella intressen.

Som var och en erinrar sig sammantattades särskilda utskottets förslag till riksdagen om riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling i 12 punkter. Den första av dessa lydde: »Åtgärder skola vidtagas för genomförande inom tid som — med beaktande av vad utskottet därom framhållit — framdeles bestämmes, av en på nioårig allmän skolplikt grundad enhetsskola, avsedd att, i den mån den tillämnade försöksverksamheten ådagalägger lämpligheten, ersätta folkskolan, fortsättningskolan, den högre folkskolan, den kommunala mellanskolan och realskolan.» Den nya

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

skolan, vars utformning i detaljerna alltså gjordes beroende av försöksverksamhetens resultat, skulle vidare genomföras i takt med utvecklingen på det finansiella området samt med hänsyn till tillgången på lokaler och lärare.

I särskilda utskottets rekommendation, punkt 2, hette det vidare: »Allsidiga försök skola anställas angående de för enhetsskolan ändamålsenliga organisations- och arbetsformerna, såsom angående elevmaterialets och lärokursens differentiering med hänsyn till lärjungarnas handlag, angående skolans inre arbete och angående lärjungarnas intagning i enhetsskolan på grundval av skolmognadsprov. Försök skola jämväl anställas med olika former av praktiska realskolor.»

Dessa försök borde sålunda å ena sidan avse möjligheterna att genom lämplig metodisk utformning av arbetet sammanhålla lärjungar med olika förutsättningar till gemensam undervisning och å andra sidan även belysa, i vad mån undervisningen genom ändamålsenlig differentiering av elevmaterialet och kurserna bättre kunde avpassas efter lärjungarnas anlag och intressen. Olika former av linje-, klass- och ämnesdifferentiering borde därvid komma till användning. För att syftet skulle vinnas, borde försöken förläggas till kommuner av olika typ och utformas så, att jämförelser mellan olika organisationsformer av enhetsskolan så mycket som möjligt underlättades. Och man tillade att försöken vid flickskolorna skulle göras beroende av denna skolforms livskraft, som det hette i kommentarerna.

Riksdagen beslöt alltså år 1950 — och det är för mig det väsentliga — en försöksverksamhet och att under den tid, denna pågick, det tidigare systemet med realskolor, delvis såsom förberedelse för en fortsatt gymnasiundervisning, skulle bibehållas och att försöken även borde innebära verksamhet av detta slag vid högre skolor av mellanskoletyp. Det var på en dylik uppläggning kompromissförslaget i särskilda utskottet kom till stånd. Detta bekräftades också i våras av ordföranden i särskilda utskottet, herr

Sandler, när han i ett visst sammanhang under ett majsammanträde sade, att en av förutsättningarna för enighet i skolutskottet var att man bör ha en ganska vid latitud för försöksverksamheten och att det är värdefullt att man får erfarenhet av tänkbara varianter. Han framhöll vid detta tillfälle, att det skrivsätt, som statsutskottet hade använt i våras — jag återkommer till det — inte exakt återgav de verkliga förhållandena på detta område. Detta uttalande av herr Sandler gick alltså tillbaka på hans intryck av de stämningar, som gjort sig gällande i särskilda utskottet våren 1950.

Avsikten var alltså att man efter en objektiv bedömning, föregången av försök, skulle ta ställning till bland annat den nuvarande realskolan och en eventuellt examensfri skola. Att man skulle gå till våga på detta sätt och att man genom beslutet år 1950 just avsåg detta var även skolöverstyrelsens mening i svaret redan på skolkommissionens betänkande. Man skrev där: »Först efter försöksperioden kommer alltså frågan om realexamens vara eller icke vara att definitivt aktualiseras.» Det finns även anledning att i detta sammanhang erinra om statsrådet Weijnes uttalande i propositionen nr 70 vid samma riksdag. Han säger där: »För egen del tvekar jag icke om att varje skolform, så länge den existerar, också bör ha rätt till utveckling, varigenom den sättes i stånd att anpassa sig efter behoven och bjuda sitt bästa åt varje årskull av inträdande lärjungar.» Jag säger detta med anledning av, att jag tycker mig finna, att skolkommissionens senaste förslag till bestämmelser om realexamen inte går i den anda, som bar upp beslutet år 1950, och det kanske även gäller på en del andra håll.

Lärarbristen föranledde nämligen 1951 års riksdag att på skolöverstyrelsens förslag inte längre upprätta 5-åriga realskolor, den hittills utan tvekan bland föräldrar och elever mest populära typen av skolform i detta sammanhang, eftersom den möjliggjorde en lugnare studiegång. En utveckling av den bestående realskolan var därmed i själva verket omöjliggjord. Ändå var önskemålet

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

om och behovet av realskoleundervisning kvar, men man gjorde år 1951 en gest åt bland annat engelsklinjerna och de s. k. sångklasserna vid Stockholms folkskolor samt även i riktning mot det s. k. Stocksundssystemet. Av dessa har engelsklinjerna ett 3-årigt högstadium utan examenstväng och en praktisk linje med yrkesundervisning. »Sångklasserna» är från och med femte klass uppdelade i en allmän linje, som i stort sett följer folkskolans timplan, och en språklinje, som leder till nuvarande realexamens mål. Stocksundssystemet innebär slutligen, att man från och med femte och sjätte klasserna i folkskolan även läste vidgade kurser utom engelskan, som motsvarade den femåriga realskolans. Differentiering av eleverna skedde åtminstone från och med sjätte klassen.

Det statsråd, som i fjol ställde sig som garant bakom denna allmänna rekommendation, hette Erlander, beroende på att han var föredragande statsråd i ecklesiastikdepartementet vid det tillfället. Han fann då, att dessa organisationsformer med sångklasser, Stocksundssystem o. s. v. nära anslöt sig till den blivande enhetsskolan. Han kunde därför rekommendera den, och riksdagen beslöt i denna riktning.

Vid årets vårriksdag fann emellertid statsutskottets majoritet, att en organisation, som inom folkskolans ram sökte tillvarata den femåriga realskolans studiegång, vore ägnad att göra försöksverksamheten ensidig. Detta uttalande tedde sig tämligen överraskande med hänsyn som sagt till att statsministern själv året innan hade funnit att dessa organisationsformer låg den blivande enhetsskolan nära. Jag för min del befann mig i våras bland de reservanter, som yrkade på att ett uttalande av det slag, som majoriteten föreslagit, borde utgå.

Vad var det nu statsutskottsmajoritetens höjde på ögonbrynen för? Jo, man hade som oroväckande uppfattat den tendensen, som exempelvis fått sitt uttryck i Malmö, rikets tredje stad, en så stor stad som Linköping, vidare i Gävle liksom även i Växjö och Lidingö

och enligt vilken man genomfört en linjedelning från femte klassen i folkskolan på grundval av engelskstudiet och att man i rikets andra stad, Göteborg, hade gjort en samordning av folkskolans kurser med de lägre klassernas kurser i realskolan, allt i överensstämmelse med som sagt statsrådets uttalande år 1951.

I år sade ecklesiastikministern att han däremot inte hade någonting emot statsutskottets skrivning i våras. Särskilda utskottets ordförande år 1950, herr Sandler, sade emellertid i sitt anförande här i kammaren, när han kommenterade statsutskottsmajoritetens formuleringar: »Jag skulle också kunna säga, att utskottets skrivning kanske kunde ha varit litet lyckligare än den har blivit.» Jag erinrar återigen om det citat, som jag nyss gjorde ur herr Sändlers anförande och som ju visade, att han såsom ordförande och talesman för det särskilda utskottet för två år sedan höll mycket hårt på att försöksverksamheten var det centrala i utskottets ståndpunktstagande vid det tillfället. Det märkliga var, att dessa synpunkter från vissa håll möttes med instämmande.

Även skolöverstyrelsen hade nu ändrat mening och ville ha förbud mot exempelvis en organisation efter mönster av sångklasserna i Stockholm. Häremot — och det är det som är det märkliga — har emellertid i skolöverstyrelsen avgivits en reservation av hela läroverksavdelningen inom styrelsen, därutöver två undervisningsråd samt lekmanrepresentanten hos skolöverstyrelsen. Däremot ville skolöverstyrelsen bevara en viss möjlighet att differentiera elevmateriale i femte och sjätte klasserna.

Det kan vara ägnat att förvåna, att riksdagen i våras så strängt ingrep mot de försök det här gällde. Det var fråga om kommunala initiativ, som man redan hade en viss erfarenhet om. Som bekant förelåg det hösten 1950 också en proposition, nr 133, varöver särskilda utskottet avgav ett utlåtande, nr 3, som behandlade frågan, om enhetsskolan skulle vara statlig eller kommunal. Utskottet förordade, som bekant, att den borde vara kommunal men med viss

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

statlig kontroll. Utskottet skrev på följande sätt: »Statskontrollen finge dock icke taga sådana former, att det kommunala intresset förlamades och de kommunala initiativen sinade. En väsentlig förutsättning för att skolan skulle bibehålla sin plats i den kommunala intressesfären vore, att de lokala administrationsorganen icke finge sitt inflytande alltför knappt tillmätt.» Vad som nu på detta område inträffat kan alltså sägas ha ett visst symtomatiskt intresse. Det är nu i trots av särskilda utskottets formulering år 1950 kommunerna som blivit tagna vid örat.

Statsrådet Persson anslöt sig i somras inte helt till majoritetens inom skolöverstyrelsens uttalande. På orter, där treårig studiegång till realexamen medges, skall modifikationer i folkskolans femte och sjätte klasser inskränka sig till vad som är nödvändigt med hänsyn till undervisningen i engelska. Längre gående modifikationer får endast förekomma i undantagsfall och efter Kungl. Maj:ts godkännande. Statsrådet ville alltså inte stipulera ett förbud, men han ville ge Kungl. Maj:t möjlighet att inaugurera den praxis som eventuellt kan bli ännu våldigare än formuleringen.

Det är detta realskolepedagogiska under övergångstiden på tre år som föranlett mig till dessa reflexioner, ty denna realskoletyp är ur pedagogisk synpunkt förkastlig. Nästa steg synes av debatterna att döma vara att avskaffa realexamen, att som skolkommissionen uttalat ersätta examen med s. k. standardiserade prov. Skolkommissionen vill alltså att alla, oavsett studielämplighet, bör in i realskolorna.

Allt detta synes tyda på att man i trots av 1950 års skolbeslut vill forcera fram en extremt utformad nioårig skola utan försöksverksamhet eller utan att ta hänsyn till eventuella resultat av en dylik försöksverksamhet. Enligt 1950 års skolbeslut avsåg man dock att så skulle ske. Är det verkligen så statsrådet fattar sin uppgift, då han skall förverkliga intentioner, som var vägledande för särskilda utskottet år 1950? Den frågan kräver nog ett svar.

Jag vill, herr talman, även knyta några ytterligare reflexioner till detta ämne. Jag vill då till en början ha fastslaget, att mitt intresse för dessa saker mindre är betingat av sympatier för den ena eller den andra studievägen än av intresse för de *studiemål*, som de leder fram till inom den s. k. teoretiska linjen. Den fråga, som för mig liksom för andra föräldrar blir den centrala, lyder: Måste icke den teoretiska linjen inom enhetsskolan, konstruerad utan hänsyn till följderna av en förkortad studiegång, leda till en standardsänkning? Denna bleve än mera säker, om man avskaffade examensproven.

I detta sammanhang kan man ytterligare fråga: Visar erfarenheten hittills, att föräldrar uttalat missnöje med den nuvarande realexamen och det bildningsmål som den för fram till? Det förhåller sig visserligen så, att regeringspartierna visat ett svalt intresse för möjligheterna att här i landet anordna folkomröstning, men om det vore möjligt och om man alltså finge den frågan ställd till de föräldrar det här gäller, om de ville byta ut den realexamen vi nu har mot en odifferentierad skolgång utan examen som avslutning, skulle svaret säkerligen bli nej. Jag skulle för min del vilja tolka läget så, att erfarenheterna från Malmö, Linköping, Gävle, Växjö och Lidingö pekar i den riktningen.

Slår man vidare in på den väg som statsrådet nu möjligen helt bestämt sig för — alltså ej som ett led i en försöksverksamhet — nämligen odifferentierat elevklientel utom vad det gäller engelska, föreligger risk att en dylik uppläggning av skolarbetet på den teoretiska linjen får till följd ett sämre utgångsläge för dem, som skrives in i den blivande klass 9 g. Deras kunskapsstandard blir lägre än nu. Skolöverstyrelsen har talat om att man skulle vinna något »ovägbart» genom att mönstra ut kunskapsstoff, ta bort examenstvånget etc. Jag lämnar dessa uttalanden åt sitt värde. Inför början av gymnasiestudier måste frågan bli, om de *kunskapsmässiga* utgångslägena är för handen eller icke. Hur dessa kunskaper sedan förvärvas

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

skulle man nästan kunna säga vara en fullkomligt likgiltig sak, bara man kan konstatera, att de finnes.

Nå, kan man då säga, att gymnasiet är fyraårigt — klasserna 9 g—12 i den blivande enhetsskolan — och att man hinner med det man skall? Erfarenheten säger nog, att kursökningar knappast är möjliga. Man klagar ju redan på att gymnasisterna är överbelastade. Och ändå klagar samtidigt universitet och högskolor över att studenterna visar stora brister kunskapsmässigt sett. Följden av en realskola, d. v. s. klasserna 5—8 i enhetsskolan, med försämrat pedagogiskt resultat bleve ett sämre gymnasium med ett eventuellt krav på inträdesprov vid universitetet och högskolor som slutsten. Den punkten förefaller mig tidigare i debatten ha ryckt fram i första ledet, och man möter den nu dagligen i diskussioner om dessa ting.

Jag tror för min del, att föräldrarna är mycket litet roade av ett dylikt framtidsperspektiv. Det skulle nämligen för dem betyda fördyrade studier och dessutom tidsförlust för barnen, vilket knappast står i överensstämmelse med det även av skolkommissionen uttalade önskemålet att få ut studenterna tidigare till fortsatt utbildning eller i förvärvsverksamhet.

Jag vet inte, om herr statsrådet har fullt klart för sig vad det är han är i färd att medverka till. Herr statsrådet vill nu under övergångstiden på tre år leda fram till realexamen elever, vilka icke differentierats i folkskolans klass 5 och 6. Herr statsrådet synes icke ha uppfattat, att detta innebär en grymhet, en hänsynslöshet mot eleverna, farlig för deras såväl fysiska som psykiska hälsa. Är sedan ytterligare avsikten att avskaffa realexamen, står en dylik åtgärd näppeligen i överensstämmelse med föräldrarnas önskan. Ett epabetyg på genomgången enhetsskola har, såsom skolöverstyrelsen har framhållit, föga värde för en fattig elev utan relationer, under det att ett bra realexamensbetyg i allra högsta grad har det. Det är av behov, att den demokrati, som konstrueras vid skrivbordet, konfronteras med den, som

möter uti den omålade naturen. Inte minst förefaller det mig — eftersom jag själv en gång tillhört denna kategori — som om landsbygdsungdomen här hade intressen att bevaka.

Det gäller alltså att se upp och försöka utfundera, vad som är livets och verklighetens krav och behov. Föräldrademokratiens och i tillbörlig utsträckning elevdemokratiens synpunkter på problemet måste beaktas. De får tydligen annars lida för eventuella missgrepp på »högre ort». Det hela synes nu ha avancerat så pass långt — även om sikten icke är fullt klar — att det vore av värde, om statsrådet ville säga oss sin mening också om dessa ting. Den möjligheten finns, att statsrådets ståndpunktstagande i somras till riktlinjerna för skolan under övergångstiden är att fatta som ett led i den pågående försöksverksamheten. Om så är fallet — och det vore då av värde att här få detta bekräftat — kommer det till synes väl hastigt fattade beslutet i en ny och bättre dager.

Det hela har väl också intresse ur politisk synpunkt. Jag har visserligen ingen anledning att ge bondeförbundet goda råd med hänsyn till dess väljare, men jag tror, att flera mandat än nu häromsistens skulle gå all världens väg, om bondeförbundet ställde sig som garant för en s. k. ny skola, som bleve både sämre och dyrare för den enskilde i fråga om pengar och tid än den vi nu har.

Vad vi har behov av är inte, att statsrådet i alla lägen uppfattar skolkommissionen som husbondens röst, utan att statsrådet verkligen erinrar sig den ofrånkomliga innebörden av 1950 års skolbeslut, som visserligen betydde, att alla partier uttalade sig för, i princip, en 9-årig enhetsskola, men samtidigt även att man icke låste sig i fråga om detaljerna, till vilka ställning skulle tas i samband med försöksverksamhet över hela fältet, inom den tidigare skolans ram och inom en påbörjad enhetsskola.

Det synes mig också önskvärt, att herr statsrådet på något sätt skaffade sig en inblick i de praktiska skolproblem det här gäller. Det räcker inte med riksdä-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

gens »bekännelseskriterier» på området. Det finns också en den svenska skolans vardag. Är man inte redan på andra områden bränd för att man negligerat verkligheten?

Det ansvar, som här åvilar ett statsråd, är synnerligen stort. Jag skulle för min del, med hänsyn till statsrådets många goda egenskaper, djupt beklaga, om det för mig bleve en nödvändighet att på lärares och föräldrars, i andra hand även på elevers vägnar opponera mig mot en skolpolitik, som komme att innebära icke en förstärkning av eller upprustning vid vår andiiga front, men väl en raseri, en nedskrotning.

Det finns också, förefaller det mig, starka skäl att dröja med alltför ingripande organisatoriska förändringar, så länge läget på byggnadsfronten är som det är. Motsvarande gäller lärarna. Dagens skolledare och lärarpersonal har tillräckligt att stå i för att man också skulle kunna tvångsvis ställa dem i en situation, då det bleve ännu svårare att arbeta inom yrket.

I diskussionen om skolan har det talats mycket om vikten av att eleverna trivs i våra undervisningsanstalter. Talet är naturligtvis berättigat. En viktig förutsättning för denna trivsel är att lokal- och lärarfrågorna ordnas på ett tillfredsställande sätt. Så har inte skett. Jag skulle därvidlag kunna ge rätt skräckinjagande interiörer både från min egen hemstad och andra städer som jag har besökt i studiesyfte, men jag skall lämna det åsido. För elevernas trivsel, om vi fortsätter med denna som utgångspunkt, är det också av vikt att lärarna trivs. Tyvärr måste man nog uttala vissa tvivel om, huruvida de nu verkligen gör det. Anledningarna är självklara. Lärarna söker i all blygsamhet följa med debatten om skolans förhållanden och vill göra sina reflexioner även i samband med de handlingar från regeringen och myndigheterna, som kommit till synes efter år 1950. De står, av skäl som jag här velat antyda, kritiska, dels därför att man tror sig finna, att 1950 års beslut icke efterlevs, dels därför att man fruktar, att utvecklingen nu är på väg

att drivas på sned, med risk att både elever och föräldrar kommer i klämma. De kanske också tror, att målet för vårt skolväsendes organisation ej enbart bör vara att skapa så behagliga studieformer som möjligt. Målet för vuxna människor med livserfarenhet bakom sig måste också vara att se till att eleverna får något ut av det hela, som kan bilda grund för en fortsättning. Man bör därvidlag erinra sig det gamla ordet: Vi lär icke för skolan utan för livet. Om nu, vilket man fruktar, standardsänkningen plötsligt proklamerar som mål, kan det måhända för stunden väcka förtjusning hos den tanklöse, därför att arbetskravet minskas, men i längden blir följderna svåra för både elever och föräldrar. Det förhåller sig nämligen så, att standardkravet bibehålles vid universitet och högskolor — det blir till och med skärpt därigenom att man kanske vid dessa utbildningsanstalter måste kräva prövning av det studentmateriel, som söker sig dit.

Herr talman! Det var dessa saker som jag ville föra fram vid detta tillfälle. Som jag redan har sagt vore det av ett visst värde att få höra herr statsrådet framlägga sin syn på de här av mig berörda problemen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr WEHTJE: Herr talman! För den traditionella ekonomiska debatten vid början av höstriksdagen brukar konjunkturinstitutets rapport utgöra en av de viktigaste grundtexterna. Så tycks bli fallet också i år, och jag vill gärna säga, att vi har anledning vara institutets ekonomer och tjänstemän tacksamma för att de under mycket pressade förhållanden lyckats ge riksdagens ledamöter en värdefull orientering och även för att de genom att sända ut en stencilerad förhandsupplaga lyckats komma runt de svårigheter, som tryckeriernas ansträngda kapacitet ställt dem inför.

Jag skulle emellertid vid detta tillfälle

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

vilja framföra det önskvärda i att vi om det hade varit möjligt skulle kunnat få den stencilerade upplagan något tidigare. Det gick dock två veckor efter höstrikedagens början under vilka vi inte hade tillgång till rapporten, och vi fick den först fem dagar före denna debatt.

Sedan skulle jag också vilja framhålla, att det hade varit önskvärt om herr finansministerns svar på interpellationerna hade kunnat tillhandahållas kammarens ledamöter i vanlig ordning. Vi har ju brukat få en stencilerad utskrift till debatten, och hade man kunnat få den dagen innan hade det varit ännu bättre, ty detta svar innehöll dock ett klarläggande av många betydelsefulla frågor och lämnade en redogörelse för regeringens planer med avseende på den ekonomiska politiken.

Konjunkturinstitutet har satt strålkastarljuset mot det centrala problemet i svensk ekonomi och gjort ett mycket ambitiöst försök att fastställa, hur det svenska kostnadsläget under senare år har utvecklats i jämförelse med motsvarande förhållanden hos våra viktigaste handelspartner och medtävlare på världsmarknaden. Institutet kommer här med det intressanta men inte överraskande konstaterandet, att de två senaste årens lönerörelser medfört en höjning av de svenska industriarbetarlönderna med omkring 44 procent, räknat från 1950 års genomsnitt fram till i maj 1952. Lönestegringar av motsvarande storlek har inträffat bara i de utpräglade inflationsländerna Finland och Frankrike, medan lönehöjningarna i de övriga viktiga industriländerna i Västeuropa och Nordamerika varierat mellan 5 och 25 procent. Om man sträcker ut jämförelsen ännu ett par år tillbaka i tiden, till 1948, blir försämringen inte lika markerad. Detta hör visserligen till bilden, men jag tycker nog att denna korrigering inte har så stort intresse, eftersom det ju är på den allra sista tiden som konkurrensen har hårdnat på världsmarknaden och skillnaderna i kostnader börjat bli av verklig betydelse.

Tyngre väger den andra erinran som konjunkturinstitutet gör, nämligen att

man inte får stirra sig blind på lönesiffrorna utan givetvis samtidigt också måste ta hänsyn till produktivitetstvecklingen. Men även om man gör detta finner man att Sveriges relativa kostnadsläge under de fyra sista åren försämrats inte bara gentemot Holland, Danmark, England och Norge — vilket redan löneindexserierna gav anledning förmoda — utan också mot Västtyskland, Italien och Finland.

Allt mänskligt är behäftat med brister, och kanske något av det bräckligaste vi har att röra oss med är den internationella statistik, som skall belysa löner, kostnader och produktivitet. Om slutsatserna på grundval av ett sådant material med nödvändighet måste bli vaga och osäkra, låt vara att man nog inte kan komma ifrån den tendens som de ger uttryck för, tror jag att man står på betydligt fastare mark om man håller sig till de svenska företagarnas egna erfarenheter. Jag vill därför göra ett försök att i korthet sammanfatta hur man särskilt inom svensk exportindustri i dag bedömer läget och framtidsutsikterna.

Jag vill genast säga, att bilden är långt ifrån enhetlig, eftersom förhållandena växlar från bransch till bransch. Vi har några markerade ljuspunkter. Till dem hör järnmalmsexporten, som i år noterat en ny rekordsiffra och som av allt att döma kommer att stiga också nästa år. Den utgör en verklig stöttepelare för vår handelsbalans.

Också för trävarorna är marknaden god med tillfredsställande priser, låt vara att dessa ligger 25 à 30 procent under fjolårstoppen. Helt annan är bilden för pappersmassan som drabbats av ett mycket kännbart bakslag med prisfall på mellan 40 och 65 procent. Då vi nu har kommit ned i nivå med de amerikanska priserna, vågar man emellertid hoppas att läget skall stabilisera sig, men dessa priser täcker knappast tillverkningskostnaderna. Eftersom världsproduktionen av massa oavbrutet har ökats och närapå fördubblats på sju år, har konkurrensen också hårdnat. Härtill kommer att flera av våra viktigaste

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

kunder, t. ex. England, Frankrike, Brasilien, Argentina och Australien dragas med betalningssvårigheter, och dessa är ju långt ifrån övervunna eller på väg att försvinna.

För järn- och stålindustrien är läget inte dåligt. Rustningarna håller här alltså jämt efterfrågan uppe, särskilt när det gäller kvalitetsprodukter. Men vad framtiden kan medföra vet vi ej. Produktionen ökar hastigt, och allmänt torde man vänta sig ett fortsatt prisfall för handelsjärn. Verkstadsindustrien har en mycket stark känning av det kärvare klimatet. Här kan man peka på en rad konkreta exempel på att våra höga kostnader utgör ett allvarligt handicap. Vårt prisläge är sådant, att vi har mycket svårt att konkurrera med England och Västtyskland när det gäller likvärdig produktion. De engelska priserna på t. ex. gjutgods ligger 15—20 procent under de svenska, trots att våra noteringar inte inrymmer någon vinstmarginal. På en del gamla marknader, t. ex. i Sydamerika, har den svenska verkstadsindustrien kunnat hålla sig kvar tack vare sin höga kvalitet, men liksom massafabrikanterna får också den känna av betalningssvårigheterna. De nya marknaderna i mellersta Asien, Indien och Indonesien har ett bättre betalningsläge, men där är i gengäld priserna avgörande. Den tyska konkurrensen är mycket hård, och man börjar också få känna av både ryska och japanska medtävlare. Ingången av nya order är i många fall dålig. Att driftsinskränkningarna och permitteringarna ännu inte behövt bli så omfattande beror på att åtskilliga verkstäder ännu har en del beställningar att syssla med, så länge de nu räcker.

Även för hemmamarknadsindustrien är läget enligt den allmänna uppfattningen väsentligt besvärligare än man kan utläsa ur konjunkturinstitutets rapport. Den osäkra konjunkturutvecklingen och det kraftiga omslaget i prisutvecklingen har medfört en beskärning av arbetsmöjligheterna och sysselsättningen. Hittills har kanske svårigheterna ej kommit till uttryck i någon större omfattning, men man får inte bortse

från att påtagliga risker föreligger att vi går en växande arbetslöshet till mötes i vinter och fram på nästa år, och vidare är ju läget sådant för stora delar av vår hemmamarknadsindustri, att de nu genom konkurrensen och genom vårt höga kostnadsläge ej får täckning för sina kostnader. Konkurrensen här hemma får de dessutom möta under mycket ojämma villkor. Vi har liberaliserat vår import i större utsträckning än kanske något annat land. Det är ju gott och väl och helt visst en riktig väg om den också följdes av länderna i allmänhet, men nu går vi ganska ensamma, och när därtill kommer att vi har ett mycket måttligt tullskydd — och i många fall inget tullskydd alls — blir kampen ofta mycket ojämn. Vore det inte skäl att snarast åtminstone rusta för att möta påtagliga orimligheter och i någon mån få till stånd en reciprocitet?

Vi har också mött tendenser utifrån att söka vinna insteg på den attraktiva svenska marknaden genom försäljningar till rena underpriser och priser som har klar dumpningskaraktär. Om sådana attacker inte bestämt avvisas, kan stora svårigheter uppstå för syselsättningen och bestående skada vållas för verksamhet som vi behöver för vår försörjning.

Jag vågar uttala den förhoppningen att regeringen ägnar dessa förhållanden tillbörlig uppmärksamhet och vidtar de åtgärder som, utan avvaktande av ett förslag till fullständig omarbetning av vår tulltaxa, blir påkallade.

Helt allmänt sett har jag svårt att vara optimistisk beträffande utsikterna för nästa år. Även om amerikakonjunkturen pekar uppåt igen, blir det av allt att döma svårt att hålla positionerna i Förenta staterna, och är det för övrigt inte så, att vi är ganska avskärmade från den amerikanska marknaden och ekonomin? Importen är, genom den betydande svårigheten för oss att skaffa dollar, ganska begränsad, och våra försäljningsmöjligheter till U. S. A. är genom vårt kostnadsläge och förhållandena i övrigt också mycket begränsa-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

de. Med avseende på vår utrikeshandel även till de andra öppna marknaderna, t. ex. Kanada, Belgien och Schweiz, är dessa förhållanden också påtagliga.

Svårigheterna tycks emellertid vara i stigande även på mjukvalutaområdet. Somliga länder med import- och valutarestriktioner har på sistone sett sin handelsbalans och valutaställning förbättrad, t. ex. England. De avsättningssvårigheter, som vi möter där, beror nu inte bara på restriktionerna utan också på de svenska varornas höga pris.

När man ser den förskjutning som har ägt rum i konkurrensläget till vår nackdel, kan man omöjligen komma ifrån att den interna ekonomiska politiken här hemma har sitt tungt vägande ansvar för denna utveckling. Detta framträder i ännu klarare belysning, när man ser hur länder, som tidigare slagit in på en mera återhållsam allmänekonomisk politik och mera konsekvent fullföljt denna genom en planmässig samordning av allmänt verkande och specifika medel, relativt sett och på överraskande kort tid förbättrat sin betalningsbalans och fått ett lugnare tempo i kostnads- och prisutvecklingen. Några markanta fall erbjuder Holland, Danmark och Italien och på samma väg synes nu också England vara inne. Men framför allt har uppmärksamheten på sistone kommit att riktas mot Västtyskland, och detta såvitt jag förstår på goda grunder. I mera populära framställningar har vad som skett i Västtyskland ibland betecknats som något av ett underverk, men det finns ingenting av mirakel i Tysklands återuppstående som ekonomisk stormakt. Förklaringen är, som den engelska tidskriften Economist säger i en nyss publicerad, brett upplagd specialartikel, den mycket enkla: arbete och sparsamhet har varit de drivande krafterna, men de har understötts av en målmedveten och omsorgsfullt planlagd penning- och finanspolitik.

De viktigaste komponenterna i den ekonomiska politik, som lett fram till den tyska återhämtningen, kan sammanfattas sålunda.

För det första är det 1948 års myntreform, som gick hand i hand med återställandet av en betydande frihet i prisbildningen. För det andra den amerikanska hjälp, som lämnades för återuppbyggnaden. Dessa medel har så att säga smort maskineriet. För det tredje är det en skicklig finanspolitik, som bevisat att skatter och lån kan handhas så att investeringarna gynnas och konsumtionen hålles tillbaka. Dessa tre faktorer har samverkat och varit beroende av varandra.

Den återvunna monetära sundheten i Västtyskland har nu börjat taga sig uttryck i räntesänkningar. Det officiella diskontot, som varit uppe i 6 procent, har nu till och med i Väst-Berlin sänkts till 4,5 procent. Internationellt är den tyska D-marken nästan lika god som schweizerfrancen, och tyskarna söker amerikanarnas hjälp att vinna en väg till konvertibilitet för marken.

Uppsvinget i den tyska utrikeshandeln har haft en nästan meteorliknande karaktär och återspeglas i landets valutaställning. Huvudparten av handeln sker med betalningsunionens länder. Från att vara unionens största gäldenär har Västtyskland nu blivit dess största fordringsägare med ett överskott, som i slutet av september detta år utgjorde 443 miljoner dollar. Behållningen av guld och dollar hos Bank Deutscher Länder steg enbart under de sju första månaderna i år med 139 miljoner dollar, huvudsakligen genom tillskott från betalningsunionen, och utgjorde i slutet av juli över en halv miljard dollar. Detta är ju en minst sagt märklig utveckling i betraktande av att Tyskland 1948 inte hade någon valutareserv alls.

Jag har så utförligt uppehållit mig vid den tyska situationen därför att den belyser på en gång de starka krafter som vi har att tävla med och de positiva verkningarna av systematiskt insatta åtgärder för att nå ekonomisk balans.

För att emellertid återgå till läget här hemma, så finner vi att exportkonjunkturen ganska väl återspeglas i sysselsättningsläget. Permitteringar och avskedanden förekommer, som man kunde

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

vänta sig, just nu framför allt på verkstadsområdet, där konkurrensen sätter in hårdast. Under våren och försommaren var det i första hand företag inom järn- och metallmanufakturbranscherna som tvingades friställa folk på grund av den ökade konkurrensen. Läget har sedan dess inte förbättrats. Tvärtom måste man inom dessa branscher räkna med ytterligare nedgång i sysselsättningen. Under hösten har permitteringarna spritt sig till den egentliga verkstads- och maskinindustrien.

Däremot har de betydande driftsinstränkningarna inom skogsindustrierna inte resulterat i en motsvarande nedgång i arbetsstyrkan på grund av att arbetskraften i viss utsträckning fått sysselsättning med reparationer och annat utearbete vid industrierna och i skogen. Emellertid torde det vara klart att arbetstillgången i skogarna denna säsong blir betydligt mindre än förra vintern.

Om vi nu bara håller oss till statistikkens siffror finner vi att den totala förändringen sedan i fjol är så liten att man allttjämt kunde vara berättigad att tala om full sysselsättning. Procentalet arbetslösa inom fackföreningarna var sålunda enligt den sista tillgängliga uppgiften, som hänför sig till augusti, 1,3 %. Men man har börjat undra, om inte en hel del industrier håller en större arbetsstyrka än som strängt taget är nödvändig. Om detta förekommer i större utsträckning — något som är svårt att bedöma — kan nya permitteringar bli aktuella, även om produktionen inte skulle minska.

Det är inte lätt att sammanfatta de olika tendenser och särdrag, som tillsammans formar dagens ekonomiska läge. Men man vågar åtminstone hävda att situationen är ömtålig. Ute i världen har de senaste årens inflationsutveckling av åtskilliga tecken att döma dämpats och sanerats. Därmed ställes särskilda krav på vår interna politik. De fria länderna i världshushållet bildar något som liknar en internationell klubb, och var och en som är med i denna måste hålla sig till spelets regler. Det ekonomiska samarbetet mellan dessa län-

der förutsätter en viss konformitet också i pris- och kostnadsutvecklingen. Om vi skulle försöka oss på nya övertramp och ytterligare vidga den klyfta som i detta hänseende skiljer oss från våra viktigaste handelspartner, kan vi komma att ställas allt mera utanför. Det finns risker för att vi skall hamna i ett mycket egendomligt läge, präglad av depressiva tendenser inom exportindustrien och sjunkande valutatillgångar, samtidigt som konsumtionen och de offentliga investeringarna ökas genom att kreditbehov för dessa ändamål ges företräde och tillgodoses i större utsträckning än som motsvaras av det verkliga sparandet.

Finansministern invänder kanske att detta är rent teoretiskt resonemang. Det är möjligt att det är det; men det beror i så fall på att regeringen låter oss famla i dunklet. Regeringen har helt enkelt inte givit den vägledning och den belysning av problemen som vi har rätt att fordra av dem som är ansvariga för riksstyrelsen.

I ett inlägg här i kammaren i dag berörde herr förste vice talmannen de ifrågasatta åtgärderna för att öka kreditåttstramningen och kreditbegränsningen. Jag skulle i detta sammanhang vilja ägna några ord åt den frågan.

Herr förste vice talmannen framhöll att han ansåg det vara nödvändigare med en dirigering nu än när kreditåttstramningen på allvar satte in. Något skäl härför angav han inte. Jag skulle därför vilja fråga, från vilken utgångspunkt han kommit fram till dessa bedömanden. Efter vad jag förstår är läget nu väl ändå helt annorlunda. Genom konjunkturomslaget, genom de redan inträdde verkningarna av kreditåttstramningen och genom det höga kostnads-läget har ju de industriella investeringarna enligt redovisningarna så väsentligt reducerats att där knappast torde kunna påvisas något behov av fortsatta ingripanden, ingripanden som ju direkt är riktade mot industriens investeringar. Det har ju gått ända därhän att man i konjunkturinstitutets rapport framhåller att en av vådorna, om vi skulle komma in

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

i en lågkonjunktur, är den utomordentligt starka begränsningen av industriinvesteringarna. Det står alldeles klart att sysselsättningen därigenom begränsas och vidare motverkas ju därigenom också en fortsatt rationalisering, som med hänsyn till vårt kostnadsläge är utomordentligt angelägen.

Det är väl också uppenbart att dirigeringar på kapitalmarknaden kan medföra vådor. De kan motverka ett sparande som i dagens läge är synnerligen önskvärt. Herr förste vice talmannen måste väl också vara på det klara med att försäkringsparandet i den formen att man söker säkerställa de anställdas försörjning på ålderdomen — pensionsförsäkringen — genom åtgärder sådana som de nu ifrågasatta kan både försvåras och motverkas.

Jag skulle slutligen vilja peka på ytterligare en punkt. Om det nu anses vara så synnerligen önskvärt att det vidtas åtgärder för begränsning av de industriella investeringarna, kan man då vara alldeles säker på att man också har det allmännas investeringar under kontroll? Hur skall man få tillräckligt starkt grepp om de kommunala investeringarna, så att endast sådana tillåts som har den angelägenhetsgraden att de i ett besträngt läge kan anses vara befogade?

Jag tycker inte det är rimligt att endast framföra ett påstående att det är nödvändigt med fortsatta och skärpta ingrepp på detta område. Det vore också tacknämligt att få veta något närmare om de motiv varpå sådana uttalanden grundas.

Jag tillåter mig vidare att efterlysa regeringens inställning till de rekommendationer som i somras framlades för Parisorganisationen av en synnerligen representativ grupp, innefattande sju av Europas mest kända finanse experter, bland dem en svensk, nämligen professor Erik Lindahl i Uppsala, en man som ju i hög grad brukar ha regeringens öra.

I detta utlåtande, som tillkom på Parisorganisationens initiativ, har de sju experterna granskat de olika metoder som i skilda medlemsstater anlitas för

att uppnå inre finansiell stabilitet. Här till har de anknutit en serie synpunkter och riktlinjer för den framtida politiken. Experterna har varit ense om att avråda från direkta kontrollåtgärder och har i stället välkomnat den ökade förståelse som i åtskilliga länder visats för allmänt verkande monetära och budgetpolitiska medel. I fortsättningen av sin utredning pekar de emellertid på vissa svagheter, som är förbundna med de budgetpolitiska metoderna, framför allt en viss trögrörlighet och bristande möjlighet till anpassning efter snabba förändringar i läget. De har därför kommit fram till nödvändigheten att använda snabbare verkande och mera anpassningsbara instrument. De påpekar att något av det viktigaste, när det gäller att genomföra en stabilisering, är att i tid kunna bemästra smärre störningar, innan dessa utlöst en allvarlig jämviktsrubbing. Detta krav uppfylles enligt experternas mening just av en aktiv och rörlig penningpolitik.

Deras utlåtande remitterades till medlemsstaternas regeringar med anmodan till dem att i slutet av september inkomma med sina yttranden och att samtidigt redovisa de åtgärder som var och en vidtagit eller planerade för att stärka den inre finansiella ställningen. Jag är övertygad om att denna kammar med största intresse kommer att lyssna till en redogörelse för regeringens svar till Parisorganisationen. Över huvud taget tror jag att det skulle välkomnas, om de viktiga spörsmål, som är föremål för behandling på det internationella planet, i större utsträckning än hittills varit fallet toges upp till offentlig debatt här hemma. Det internationella samarbetet berör ju inte endast regeringarna, utan har numera antagit sådana former och spänner över så vida områden att de får ökad betydelse för alla och envar. Det blir därmed ett demokratiskt krav att den internationella orkestern får en resonansbotten hos den svenska allmänheten. I annat fall är det risk för att regeringen blir alltför isolerad i sitt framträdande på det internationella planet.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Det nuvarande ovissa och ömtåliga ekonomiska läget kräver beredskap för olika alternativ. Den första uppgift som möter blir av förebyggande natur, det vill säga att hindra uppkomsten av ett nytt inre inflationstryck och att så långt som möjligt avskärma eventuella prisstegringstendenser utifrån. De gångna årens erfarenheter borde ha lärt oss att inte vilka medel som helst är tjänliga för detta syfte. Den ekonomiska politiken måste inriktas på att åstadkomma en naturlig balans, som icke lämnar utrymme för en ny påspädning av vår höga kostnadsnivå. Tvärtom gäller det att återvinna den terräng som har förlorats i konkurrensen, helst också att uppnå ett nytt försprång framför våra medtävlare. Lyckas vi härmed, stärkes vårt folkhushålls motståndskraft mot en framtida lågkonjunktur.

Det säkraste sättet att uppnå detta är att stimulera och främja näringslivets förmåga till självläkning. Det finns alltså stort utrymme för produktivitetsoökning genom rationalisering och mekanisering, och det råder väl intet tvivel om att den utvägen är den bästa och den socialt fördelaktigaste när det gäller att få ned kostnaderna. Industriens möjligheter till insatser av detta slag kringkärs emellertid både genom direkta regleringsåtgärder och genom beskattningens utformning.

Den restriktiva kreditpolitiken — som jag i princip anser bör fullföljas — samt försämrade avsättningsmöjligheter och de höga byggnadskostnaderna har, som jag förut framhållit, bidragit till att dämpa industriens investeringsvilja. De önskemål om nya investeringar, som nu förs fram, har säkerligen genomgående grundats på en strängare bedömning ur räntabilitetssynpunkt. Tiden borde nu vara mogen att göra industrien fullmyndig och låta den utan inblandning av olika statsorgan träffa sina avgöranden om nyinvesteringar. När förhållandena ändras så snabbt som i dessa dagar, krävs en rörlighet och anpassning som är svår att förlika med kvoterings- och regleringsmekanismer.

Den sovring, som det kärvare läget på

kreditmarknaden åstadkommit, utgör ett starkt motiv för att den tillfälliga, kostnadsstegrande pålaga, som investerings-skatten eller, som det nu heter, investeringsavgiften innebär, nu avskaffas. Nedgången i råvarupriserna inskräper behovet av att skapa betryggande marginaler vid råvarulagrens värdering. Den temporära inskränkningen i företagens frihet på detta område kan i fråga om viktiga råvaror utgöra ett hinder för en sådan konsolidering, och det önskemål, som från näringslivets sida framförts om att dessa inskränkningar nu bör upphävas, är därför sakligt sett starkt grundat.

Jag är övertygad om att man inte behöver befara att näringslivet skulle missbruka de lättnader och friheter som jag nu berört. Om statsmakterna och de penningvårdande myndigheterna ger företagen möjlighet att tro på ett stabilt penningvärde, har man redan därmed skapat ett starkt incitament till konsolidering. Jag vill endast erinra om att den förbättring av industriens kassaställning, som skedde på 1930-talet, var en verksamt bidragande orsak till att den goda konjunktur, som rådde under de tre åren närmast före krigsutbrottet 1939, inte slog över i en inflationskonjunktur. Företagens frivilligt och i eget intresse vidtagna konsolideringar medverkade till att den beredskapslagstiftning, som utarbetats för att möta inflationsrisken, vid denna tid aldrig behövde sättas i kraft.

En politik, som syftar till att vidmakthålla starka och sunda företag, är den bästa sysselsättningspolitiken. När vi i dagens läge måste tänka på planering också för att möta en arbetslöshet, blir det för utformningen av detta alternativ därför av vikt, att de sysselsättningsskapande åtgärderna avstämmas mot företagens önsknings och intressen och alltså inte motverkar dessa. Regeringen har givit vederbörande myndigheter i uppdrag att se över reserven av offentliga arbeten och planera för deras snara igångsättande i händelse av behov. Mot detta finnes i och för sig intet att invända. Den inledda revisionen har re-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

dan haft den nyttan med sig, att den dragit fram i den offentliga debattens ljus åtskilliga svagheter av både praktisk och principiell natur, som är förbundna med en krispolitik, som bygger på offentliga arbeten. Tidigare uppgjorda planer, som i hög grad har förutsatt kommunala initiativ, har förlorat aktualitet. Andra kan komma att göra det i samma ögonblick som de skulle behöva sättas i verket, helt enkelt därför att behovsbedömningen i sig är konjunkturbetonad. Tillgången på maskiner och andra hjälpmedel är på byggnads- och anläggningsområden knapp. Kan vi hoppas att i en krissituation ha tillräckliga importmöjligheter för att lösa det behovet — i all synnerhet om krisen blir en mer eller mindre isolerad svensk företeelse, kännetecknad av en ytterligare försämring av vår redan nu otillfredsställande valutaställning? En ytterligare tankeställare fick vi, när det från sakkunnigt håll nyss upplystes, att en någorlunda färdig beredskap finnes endast för cirka 10 000 man.

För min del hyser jag den övertygelsen att man behöver vidga fältet för förberedelser och framför allt pröva vilka nya utvägar, som kan öppna sig genom ett samarbete mellan staten och det enskilda näringslivet. Offentliga arbeten är ingen universalkur, som kan användas i alla situationer och drivas hur långt som helst. Det är viktigt att man först tar till vara de möjligheter, som finnes att kvarhålla arbetskraften i dess ordinarie yrken och därefter att söka nya sysselsättningsmöjligheter inom andra avsnitt av det produktiva näringslivet. Här bör finnas nya, konstruktiva uppslag, som det aldrig, eller i varje fall ej tillräckligt grundligt med hänsyn till de nuvarande förhållandena, varit tillfälle att få under diskussion. Jag tror att en utväg att få fram dem är att dessa frågor gemensamt studeras av regeringen och näringslivet och av regeringen och oppositionen. Den tanken har jag framfört tidigare, nämligen i slutet av riksdagens vårsession, men jag tillåter mig nu att återkomma till den, samtidigt som jag än en gång erinrar om det

liknande initiativ, som togs av den dåvarande regeringen strax före andra världskrigets utbrott. I svaret på interpellationen hänvisade finansministern, efter vad jag förstår, till arbetet inom samarbetsorganet för produktion och export. Jag har varit i tillfälle att taga del i detta arbete och därvid kunnat konstatera, att många betydelsefulla frågor kunnat tagas upp till en givande diskussion med regeringens ledamöter under finansministerns ledning och att resultat också framkommit. Men det har ju i huvudsak rört praktiska frågor inom olika avsnitt av vårt ekonomiska liv. Men det jag åsyftar nu är, att regeringen borde sörja för att det gavs tillfälle till överväganden av frågor av mera principiell innebörd, frågor som äro beroende av uppläggningsen av vår ekonomiska politik.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Männe inte herr Wistrand, sedan vi nu kommit så långt i det potpurri, som denna allmänna debatt utgör, håller med regeringen om att utrikespolitiken är ett så pass viktigt ämne, att vi inte skall blanda in den här? Jag tror att övervägandena i den saken vinner på en särskild debatt och att vi inte tar upp dem nu.

Jag skall kanske här ägna några få ögonblick åt den mera partipolitiska delen av den förda diskussionen. Men det skall inte bli mycket. Herr Ohlons barnäktenskap får vi väl låta ligga, där det ligger, och inte bry oss vidare om.

Herr Wistrand ställde den frågan till mig, om regeringsunderlaget var lika hållfast nu som före valet. Det är väl ändå så, herr Wistrand, att regeringsunderlaget är mycket hållfast. Det spelar väl synnerligen liten roll att mäta, om det blivit någon liten skillnad i denna hållfasthet. Huvudsaken är väl att det håller, och därvidlag tror jag, herr Wistrand, att hållfasthetsberäkningarna ligger absolut på den säkra sidan.

Herr Ohlon fortsatte, trots den varning som vi gav i interpellationssvaret, diskussionen om valsättet. Han påstod att

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

den sammanräkningsmetod, som tillämpades i årets andrakammarval, avsåg att ge en minoritet majoritet. Är inte det en för herr Ohlon själv besvärande fråga? Ty om det skulle förhålla sig så, att det var avsikten med regeringens förslag, vad var då avsikten med högerns och folkpartiets förslag, som, om det hade tillämpats, skulle gett socialdemokraterna ett mandat mera än de nu fick? Skulle vi kunna få några närmare upplysningar om vad de båda oppositionspartierna ville vinna med sitt förslag? Nu går herr Ohlon ett steg längre och säger att folkpartiet inte kommer att vila, förrän man fått till stånd en sammanräkningsmetod, som ger absolut rättvisa åt de olika partierna. En absolut proportionell rättvisa kan endast vinnas, om hela landet bildar en enda valkrets vid andrakammarval. Gärna för mig får folkpartiet driva den tesen. Jag är emellertid övertygad om att inte ens folkpartiets egna valmän kommer att gå med på att på det sättet skjuta undan de olika landsdelarnas intressen av att bli representerade i riksdagen.

I en del av de anföranden, som har hållits här i dag, har man uppehållit sig åtskilligt vid den tid som varit och den politik som förts under de föregående åren. Herr Ohlon slog kanske rekord därvidlag. Jag föreställde mig att vad herr Ohlon yttrade var i rätt hög grad en upprepning av valföredragen. Men det är ju dock litet annorlunda att diskutera här i riksdagen än att hålla valföredrag — det känner vi ju alla så väl till.

Herr Ohlon tillät sig konstatera att vi fått en inflation, att den haft några mycket beklagliga verkningar och att den är resultatet av regeringens politik. Det var det intryck, som man fick av herr Ohlons framställning.

Herr Wistrand gick inte så långt. Han sade att han inte ville skylla allt på regeringen, men *något*. Mellan dessa båda ståndpunkter har sedan yttrandena oscillerat. När är det ju så, att hälften av den levnadskostnadsstegring, som vi fick under år 1951 — vilket ju är det sista år, för vilket man kunnat göra av-

slutande beräkningar — berodde på stegrad importpriser. Det är bevisat och kan inte bestridas. Av levnadskostnadsförändringarna beror $\frac{2}{10}$ på jordbruksregleringen. Det finns icke något parti i riksdagen, som har väckt förslag om att ge jordbrukarna lägre kompensation än den, som regeringen föreslog. Alla måste därför ta på sig ansvaret för dessa $\frac{2}{10}$ av levnadskostnadsstegringen. Då kan vi väl gå ut ifrån att dessa $\frac{7}{10}$ är väl ändå inte regeringen ensam skuld till. Vari består resten av prisstegringen? Jo, $\frac{2}{10}$ är konsekvensprisstegring, som skapades genom löneförbättringar och annat inom hemmamarknadsindustrierna och hemmamarknadsnäringarna. Detta är det enda fält, där en hårdare ekonomisk politik än den som förts — om man ser bort från jordbrukspolitiken — skulle ha kunnat ge till resultat en lägre levnadskostnadsstegring. Det är klart att det skulle kunna ha förts en politik, som hade förvägrat de människor, vilka är sysselsatta i hemmamarknadsindustrierna, kompensation för levnadskostnadsstegringen. Men det gällde dock bara $\frac{2}{10}$ av hela prisstegringen. Hur mycket hade man kunnat tänka sig att pressa fram där? Var och en förstår väl att även med den mest hänsynslösa ekonomiska politik skulle skillnaden mellan den levnadskostnadsstegring som har inträffat och den, som man skulle ha nått genom en mera hårdhänt ekonomisk politik, vara rätt obetydlig — röra sig om en eller annan procent. Vill man säga: »Ja, det är just det, en eller annan procent» — om herr Wistrand exempelvis menar det — då skall jag medge, att det är en sak som kan diskuteras. Men samtidigt får man då göra klart för sig att det inte är någonting av den storleksordningen, att man kan säga att det har katastrofalt förändrat vårt konkurrensläge gentemot utlandet.

Här står vi dessutom inför den principiella frågan: Har exempelvis löntagarna fått mera än vad som är rimligt, har de fått mera än vad som utgör kompensation för levnadskostnadsstegringarna och en rimlig del av produktionsförbättringarna? Det är svårt att svara ja

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

på den frågan. Jag tror inte att det är någon som vill säga, att löntagarna fått mera än vad som är rimligt, men det måste man säga att de fått, om man skall gå med på den linjen, att man här borde ha pressat hårdare, vilket är klart att man kunde ha gjort.

I debatten har underligt nog Västtyskland kommit att bli ett av de utländska exempel, som hållits fram för regeringen. Exempelen har tidigare växlat. Det har varit så olika länder, som man från borgerligt håll velat föra fram. I dag var det som sagt Västtyskland. Herr Wehtje var rent av lyrisk när han talade om de förändringar som inträffat i det landet. Där har, säger man, förts en så klok ekonomisk politik, att investeringarna har kunnat få sitt, medan samtidigt kostnaderna har hållits nere, d. v. s. konsumtionen och lönerna har hållits nere. Ja, det har lyckats den västtyska regeringen att genomföra detta, dock icke av egen kraft, utan beroende därpå att det finns en arbetslöshet, som omfattar flera miljoner människor. I ett dylikt läge kan löntagarnas organisationer aldrig få den styrkan, att de fullt ut kan hävda sin rätt.

Men för att gå över till ett annat betraktelsesätt, herr Wistrand, har den västtyska regeringen ett växande stöd hos de tyska valmännen, vinner denna framgångsrika politik en växande anslutning från det västtyska folkets sida? Nej, den västtyska regeringen har liksom regeringen här i Sverige fått vidkännas bakslag vid valen, ty det får en regering lätt i tider av stora ekonomiska svårigheter.

Jag vill därför säga att nu, sedan valet är över och då med all sannolikhet det inte går för högern och folkpartiet att vinna ett nytt val på dessa frågor en gång till, skulle det ju kunna tänkas att man från oppositionspartiernas sida i fråga om de gångna årens politik skulle kunna ägna sig åt ett mera nyanserat betraktelsesätt som mera stämde med verkligheten.

Jag var nyss inne på frågan om de utländska jämförelserna. Herr Wistrand gjorde en djärv konstruktion. Han sade

att det gick mycket bättre i länder, där det inte funnits något mer bestående socialdemokratiskt inflytande på politiken än i länder, där ett sådant socialdemokratiskt inflytande gjort sig gällande. Jag undrar, herr Wistrand, om den tesen tål att närmare synas i sömmarna.

Herr Wistrand nämnde också Tyskland såsom det efterföljansvärda exemplet. Men låt mig då fråga: Frankrike då? Om jag hade kastat fram Frankrike i ett annat sammanhang, skulle man genast från oppositionen ha sagt: »Ja, men Frankrike är ett land som har varit med i världskriget och fått sin ekonomi sönderslagen.» Då skulle jag vilja fråga: Har inte Västtyskland varit det? Jo, båda länderna har varit med i kriget.

Herr Wistrand hänvisade till ett land, där hyresregleringen visat sig ha avskräckande verkningar, nämligen Frankrike, och alla vet, hur det är med den franska ekonomien och den franska regeringens förmåga att bemästra inflationsrörelserna. Hur är det herr Wistrand: Har socialdemokraterna haft något nämnvärt inflytande på fransk politik? Inte vad jag vet. De har varit med som en minoritet i en eller annan efterkrigsregering, men för närvarande är det en högerman som är Frankrikes konseljpresident.

Nej, herr Wistrand, jag tror att det är allra klokast att göra klart för sig att förhållandena i världen är sådana, att även om det är många ting som är gemensamma för de flesta länder, finns det alltid i strukturen för varje enskilt lands ekonomiska liv ting som gör att vederbörande land skiljer sig från andra, och det är därför jämförelser är ytterligt svåra att göra.

Även den konstruktion som skymtat i dagens debatt, nämligen att det skulle vara vi socialdemokrater som är särskilt förälskade i regleringar och andra ingrepp än den traditionella och ortodoxa penningpolitiken, är fullständigt felaktig. Det är i själva verket så, att i alla länder sker det regleringar och tvångsingripanden som är minst lika genomgripande som i vårt land. När man

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

talar om att vi för en näringsfientlig beskattningspolitik, vill jag säga: Det förekommer även i de bästa familjer! Jag skall bara ta några exempel, som har kommit för mina ögon den sista veckan.

I Australien är det så, att centralbanken skall ge tillstånd åt affärsbankerna för varje enskild kredit över 10 000 pund med undantag för krediter för byggnadsverksamhet, inköp av hus och byggnadstomter eller jordbruksarealer. För varje enskild kredit, som en affärsbank i övrigt vill bevilja över 10 000 pund, skall centralbanken i det särskilda fallet granska saken och ge sitt tillstånd. Det är en ofantligt mycket mer detaljerad reglering än vad vi haft i vårt land.

Låt mig ta ett annat exempel, från Belgien. Där tar man, som ni alla känner till, ut en exportavgift på all export till EPU-länderna, och de pengar, som man får in på dessa avgifter, använder man för att premiera exporten till dollarländerna, ett system som fortfarande florerar. Jag vill bara påminna om att när vi i regeringen undersökte möjligheterna att kanske använda samma metoder för vår del, väckte det en våldsam opposition hos högern och folkpartiet.

Vad sedan skatterna beträffar, tar man i Belgien ut en extra bensinskatt. Vad använder man den till? Jo, det är något för herrar bilister och alla bilintresserade att observera: man använder den icke till vägarna, utan för att betala drivmedel åt det belgiska flygvapnet.

Ärade kammarledamöter! Om man vill göra en genomgång av alla de växlande åtgärder som praktiskt taget alla länder har vidtagit under de svåra ekonomiska förhållandena under de sista åren, skall man finna, att det icke är så, att det är något som kännetecknar socialdemokraterna, att de vilja reglera. Tvånget att tillgripa de åtgärderna har förelegat för praktiskt taget alla andra också.

I dagens ekonomiska läge är det många ting som påkallar vår uppmärksamhet, men av de krav, som har ställts på regeringen, är det framför allt två ting som det gäller att ta ståndpunkt till. Vi tycks ju alla vara överens om — jag har i alla fall inte hört någon säga nå-

got annat — att vi måste försöka hålla våra investeringar inom ramen för våra resurser, d. v. s. inom ramen för sparmedlen. Regeringen har där sin politik som vi har redovisat i dagens interpellationssvar. Däremot har ställts ett annat krav, nämligen kravet på räntehöjning. Nu har ju under diskussionen i dag detta krav på räntehöjning blivit mycket nyanserat. Det har inte från något håll sagts — herr Nordenson kanske var den som var närmast inne på den tanken — att man skulle klara den ekonomiska politiken med tillhjälp allenast av räntestegring. Det har talats här om att man fortfarande behöver kreditöverskott, och det har talats om att man behöver andra ting. Man har bara sagt nu att en räntestegring skulle hjälpa till. Det är klart, att man kan ha den meningen, och jag vill gärna medge att en räntestegring skulle kunna hjälpa till.

Herr Nordenson var inne på en fråga som i detta sammanhang också spelar en viss roll, nämligen hur hög en räntestegring behöver vara för att få effekt. Han reagerade något mot vårt uttryck »minst 1 procent». (Herr Nordenson: Högst!). Jaså — ja, det är en liten ändring. Nu är det emellertid på det sättet, att om man inte gör en räntehöjning som är så stor, att den inriktar förväntningarna på en räntesänkning, kommer räntehöjningen att verka motsatsen till åtstramning; då kommer den att utlösa en spekulation i en ytterligare räntehöjning. Det är det som gör, att när jag talat med cheferna för storbankerna, när jag fått del av vad riksbanksledningen ansett och när jag hört vad nationalekonomerna av facket sagt, har det blivit en samstämmig uppgift: en räntehöjning under 1 procent kan icke leda till åsyftat resultat.

Då ställs man inför den frågan: Även om det nu skulle vara så, att vi skulle kunna få hjälp av en räntestegring för kreditåtstramning, är det nuvarande tillfället det lämpligaste att genomföra en sådan räntestegring? Nu har priserna stabiliserat sig. Nu ser vi alla framåt mot avtalsförhandlingarna, som ju kommer att ge besked om huruvida det skall

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

bli en stabilisering eller om det skall bli fortsatta prisstegringar genom fortsatta lönehöjningar. Vi befinner oss i ett mycket känsligt läge.

En räntestegring betyder en hyreshöjning. Det är mycket sant att den kommer peu à peu och att det tar en viss tid, innan hela denna kostnadsstegring hinner slå igenom, men de, som skall förhandla om avtalen, kan genast räkna ut vad den kommer att innebära i fråga om höjda levnadskostnader. Man säger då att staten kan subventionera. Ja, staten kan subventionera bort en räntestegring på de nybyggda husen, men det finns inga tekniska möjligheter att ingripa med subventioner för det stora beståndet av gamla hus, och det är det beståndet som är det största. Vi får alltså räkna med att de, som skulle förhandla om avtalen i det läget, skulle säga ja, och så blir det en hyreshöjning. Dessutom blir det 100 miljoner, sade herr Nordenson, på jordbrukskalkylen. Vi får komma ihåg att vi höjt priserna i år motsvarande 70 miljoner kronor. Fråga konsumenterna vad de tyckte om det, och tänk på vilken inverkan det hade på människornas föreställning om vad det betydde för prispöjningen! Jag skulle för min del tro att den, som verkligen vill ha något ansvar för den kommande utvecklingen, den, som vill på allvar befrämja sig om att vi nu verkligen får den stabilitet som ligger inom räckhåll, måste säga sig att vi i detta läge inte bör gå åstad och göra en enprocentig räntestegring. Där har man att ta sin ståndpunkt, vilken man vill. Det är tillräckligt här att högern och folkpartiet vill räntestegring. Det kan väl anses fastslaget genom denna diskussion här i dag.

Det andra, som man då kommer till, är frågan om, var man skall lägga tyngdpunkten när det gäller investeringsverksamheten, det vill säga hur sparmedlen skall användas. I den valdiskussion, som har förts här i landet i höst, var det en samstämmig mening från alla partiernas sida, att det skulle byggas flera bostäder, att det skulle bli bättre vägar, att det skulle byggas flera skolor och att det

skulle bli flera sjukhus, d. v. s. att de offentliga investeringarna skulle ökas. Det måste ju betyda, att man vill vara med om att mera av sparmedel skulle flyttas över på de offentliga investeringarna. Om man inte gör det och ändå skapar en ökning av de offentliga investeringarna, så skapar man inte stabilisering utan då åstadkommer man inflation. Men om man måste skaffa mera sparmedel åt de offentliga investeringarna, får man väl å andra sidan se till att den andra delen av investeringsverksamheten inte blir i tillfälle att stiga, icke tar i anspråk mer av sparmedlen. Den andra sidan av investeringarna är näringslivets investeringar. Därför är läget det, att om man vill ha ett ökat bostadsbygge, om man vill ha ökade offentliga investeringar, så måste man hålla igen på industriinvesteringarna. Då är frågan: Hur ställer sig oppositionen till detta? Ja, jag fattar det närmast så, att herr Ohlon ansluter sig till regeringens ståndpunkt. Hur högern har gjort här, vet jag inte riktigt. Jag kan inte komma underfund med vad herr Wistrand i det avseendet hade för mening. Vad herr Wehtje hade för mening var väl däremot ganska påtagligt. Herr Wehtje ville inte alls, att man skulle hålla tillbaka näringslivets investeringar. Herr Nordenson företrädde en tredje aspekt. Han sade nämligen, att om det blir 1 procents räntestegring, så blir de långa krediterna så dyra, att industriens investeringar då skulle komma att minska av sig själva. Herr Nordenson menade alltså, att om man bara gick hans väg i fråga om kreditpolitiken, så skulle det bli minskade industriinvesteringar, och därigenom skulle balans uppkomma. Däri bör ju ligga, att herr Nordensons hjärta inte klappar så särdeles varmt för de industriella investeringarna, eftersom han med berätt mod förordar en politik, som skulle syfta till att hålla dem tillbaka. Här befinner vi oss emellertid i det dilemman, att vi måste ta vår ståndpunkt och bestämma oss för vad vi skall göra.

I detta sammanhang skall jag säga ett ord om investeringsavgiften. Den har ju kommit till stånd för att hålla tillbaka

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

näringslivets investeringar. Det är klart att investeringsavgiften kan bli en fiende till det goda i ett visst läge. När kan den bli det? Jo, det skulle den bli, om vår kapitalvaruproducerande industri skulle råka ut för allvarliga sysselsättningssvårigheter. Herr Wehtje talade mycket om hur det var inom denna industri. Det kan hända, att herr Wehtje har tillgång till senare uppgifter än jag. Jag vet att inom järnmanufakturen och framför allt inom den del av verkstadsindustrien, som skapar varaktiga hushållsvaror, är läget pressat. Men inom den egentliga maskinindustrien är det så ställt, såvitt jag vet, att det finns en orderstock på 12 månader. Här talar man nu om att vi måste förbättra vårt konkurrensläge gentemot utlandet. Det är inte lätt att konkurrera, när man inte kan erbjuda utlandet en maskin förrän om 12 månader. Det är icke skadligt, om maskinindustriens orderstock minskar ytterligare. Men det är klart att den dagen kan komma — och det vet inte jag, när den kommer, den kan komma snart nog — då det läget kan uppstå, när det inte kan vara lämpligt att ha kvar investeringsavgiften, och då skall den också försvinna. Men det läget är inte för handen i dag, och jag är icke anhängare av tanken på att i dag ta bort investeringsavgiften, det vill jag deklarerar.

Den ståndpunkt, som regeringen har intagit, nämligen att vi alltså anse oss böra gynna de offentliga investeringarna, medför, som jag också nämnde, att det blir nödvändigt att se till att sparmedlen fördelas på ett sätt, som möjliggör en ökning av bostadsbyggen och offentliga investeringar. Den frågan löstes ju genom den överenskommelse, som förra året träffades med kreditinstituten, där man kom överens om att kreditgivningen skulle följa vissa linjer, som skulle kunna leda till låt oss säga en viss dirigering av sparmedlen. Behovet av denna dirigering står kvar, men dirigeringen i sig själv — det medger jag gärna — har här skapat ett nödtvång att gå ett steg vidare. Det beror på att, när kreditöverenskommelsen träffades förra

året, ville vi inte låsa alla räntesatser. Vi kunde naturligtvis ha låst alla räntesatser — ränteregleringslagen gav ju bakgrunden härtill — och om vi hade gjort det, skulle vi inte i dag ha detta problem med försäkringsverksamheten som vi har. Vi läste emellertid bara vissa strategiska räntor, nämligen lån mot guldkantade obligationer, botteninteckningar och kommunlån, och sedan lät vi kreditmarknaden för övrigt gå sin egen väg, vilket ledde till att de kommersiella och industriella krediterna fick en högre ränta. Det var ur många synpunkter en mycket bra lösning, ty den medförde för det första, att man inte fick ett alldeles fastlåst läge utan en viss elasticitet, och för det andra medförde den en högre ränta för just de krediter, som man ville hålla tillbaka, så att, om den högre räntan spelar någon roll, fick den göra sin verkan härvidlag.

Men vad medförde detta? Jo, det medförde, som alla förstår, att industri-krediternas ränta steg, och det blev en naturlig lockelse för försäkringsbolagen att placera mer av sina medel i industrilån. Därigenom skapades ju ett hinder för det gynnande av bostadsbygget som var avsett. Därför får det nu på nytt vridas rätt. Naturligtvis kan alla de, som är motståndare till sådana regleringar, säga, att den ena regleringen föder den andra — det medger jag gärna. Emellertid kan alla dessa regleringar, som jag alltid hävdar, endast vara korttidsföretelser, men vi måste ha dem kvar ännu en tid.

Det blev bland annat nödvändigt att uppta förhandlingar med försäkringsbolagen om en vidgad överenskommelse, som ingalunda avsåg att skapa en ny struktur av försäkringsbolagens placeringar utan som avsåg att återinföra den struktur som fanns före kreditöverenskommelsen. Det är alltså inte något onaturligt som här har krävts. Man säger att det är till stor skada för försäkringstagarna. Jag skall inte gå in på det. Det rör så små ting, och herr förste vice talmannen har klart påvisat ohållbarheten i den argumentationen. Den överenskommelse som vi nu eftersträvar

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

är alltså fullkomligt i linje med den kreditöverenskommelse som träffades i fjol, och den är nödvändig för att vi skall kunna fortsätta med kreditöverenskommelsen under det år som kommer nu här efter.

Man har sagt här, att här har vi skapat ett tillstånd, där man förhandlar under tvång, med revolver. Ja, det är olyckliga omständigheter, som gör, att det ter sig så. Vi har inte haft det minsta intresse att här skapa någonting som liknar revolverhot. Det är nödtvånget som har frampressat, att förberedelserna till en lagstiftning har fått ske jämtes med förhandlingarna, och att det har fått ske beror därpå, att när riksbanken gick till sitt första sammanträde med försäkringsbolagen och begärde att de skulle diskutera en överenskommelse nästa år i något mer preciserat skick, fick riksbanken från försäkringsföretagens riksförbund det svaret, att detta förbund icke ens ville vara med om en prolongering av det gamla avtalet. Den saken finns det skriftligt på. Men nu måste man rätta till den snedvridning, som har inträffat, före den 1 januari. Det kan bara ske genom lag, om det inte blir någon överenskommelse. En lag måste emellertid först utarbetas och sedan gå till lagrådet och slutligen till riksdagen, för att beslut skall kunna fattas under höstriktsdagen. Det blir en sådan tidtabell, att det inte fanns något väl för oss, sedan riksbanken hade fått avslaget och det meddelats oss i regeringen. Vi hade då ingenting annat att göra än att sätta i gång med utarbetande av detta lagförslag, en lag som jag inte har särdeles stor lust att få men som jag väl får begära av riksdagen, om det inte blir något resultat av förhandlingarna. Jag måste säga att det är mycket orättvist att säga, såsom man på sina håll försöker göra, att riksbanken här tillgriper hot. Det är icke så, utan det är just den omständigheten att vi först fick ett avslag på vår framställning om förhandlingar, som ledde till att denna sak fick tas upp. Rätt skall vara rätt.

Nu hoppas jag för min del, att det

kommer att bli en överenskommelse och att vi inte ens skall behöva komma till riksdagen med detta lagförslag. Det är alltid bättre med en överenskommelse än med en lagreglering. För min del skall jag göra vad jag kan för att det skall bli en överenskommelse, och jag vet, att riksbanken är inställd på samma linje. Det är inte på det sättet att det från regeringens och riksbankens sida framställs några oresonliga krav.

Innan jag slutar kan jag inte underlåta att säga, att det som vi talade om i vårt interpellationssvar om löftespolitiken tydligen var en pil som träffade målet. Herr Wistrand värjde sig. Ja, jag har aldrig under den långa tid, som vi har känt varandra, märkt att herr Wistrand var böjd för någon löftespolitik, men jag undrar om herr Wistrand är någon helt adekvat företrädare för det nuvarande högerpartiet. Vi som har upplevt valrörelsen och där fått se, hur som högern varit med om att begära flera bostäder och bättre vägar, flera sjukhus och skolor och bättre sociala förmåner, har nog tyckt att högern försökt hålla folkpartiet i rockskörtet i de värsta svängarna. Vi har därför litet svårt att kunna gå med på att högern är utan del i löftespolitiken.

Och vad folkpartiet beträffar, ja, ja. Det är dock så att folkpartiet har krävt många ting — jag skall inte på nytt uppräknat dem — men alla dessa kostnadskrävande krav har alltid varit förbundna med krav på en kraftig skattesänkning. Jag undrar mycket, om det finns många människor i detta land som inte har fått den uppfattningen, att folkpartiet har lovat väldigt mycket.

Men nu fick vi höra av herr Ohlon, att skillnaden inte alls var den som vi hade uttalat i vårt interpellationssvar. Det var bara så att folkpartiet begärt en plan. Det var inte alls säkert att allt som stod i planen skulle genomföras, och det var inte heller alldeles givet, när det skulle genomföras. Det påminner, herr Ohlon, kolossalt mycket om det inlägg, som professor Ohlin gjorde i riksdagens andra kammare den 30 oktober 1951, när han med en mycket

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

kraftigt antikapitalistisk motivering efterlyste regeringens syn på skogsvinsterna. Det är klart att när vi den gången hörde hans framställning, trodde vi att nu hade folkpartiet någonting extra, som det ville ha gjort, men alla vet ju att det enda som det den gången hade i sin påse var en pannkaka. Om det nu skulle vara på precis samma sätt med alla folkpartiets antydningar under valrörelsen, att man endast vill ha en plan och att man sålunda inte vet någonting säkert, om det som står i planen skall genomföras eller vid vilken tid det skall ske, ja, då skulle det vara alldeles utomordentligt bra, om det svenska folket fick veta vad det egentligen är som folkpartiet menar med sina önskemål.

Herr Nordenson protesterade mot mitt påstående, att interpellationerna inte innefattade något alternativ. Herr Nordenson hade ett alternativ, och såvitt jag kan förstå är högern och folkpartiet eniga om det, nämligen att det nu bör bli en räntehöjning. Jag vill sluta med att säga att jag tror att det är ett ganska svagt alternativ att bilda regering på.

Herr WISTRAND (kort genmäle): Herr talman! Bara några korta randanmärkningar! Herr finansministern yttrade, att socialdemokraterna inte har något begär att reglera. Det ter sig för mig som en ganska egendomlig bekännelse av ett parti, som så starkt gått in för planhushållning. Vi har väl hört så många tal inte minst i denna kammare om att med planhushållning följer reglering, att man inte nu kan ställa sig främmande för det. Man kan inte ta planhushållning utan att reglera, och att i det sammanhanget tala om sin kärlek till frihet är att svärja vid gudar som man i annat sammanhang förnekar.

Herr finansministern talade också om att högern och folkpartiet var medskyldiga till inflationen, och han begagnade sig av det gamla konstgreppet att dela upp vägsträckan i olika avdelningar och säga, att så och så långt har vi gått gemensamt och så och så mycket finns

kvar, och att det är det senare som man kan diskutera om. Man kan väl inte göra på det viset. Ansvaret i detta fall måste dock *de* bära, som under en lång följd av år lett Sveriges politik och haft tillfälle att vidta en rad av åtgärder, ofta under kritik från oppositionspartierna eller i varje fall utan möjlighet för dem att inverka på åtgärderna. Felet är att man valt felaktig fixpunkt i sin politik. Man har slagit vakt om den fasta räntan i stället för det fasta penningvärdet.

Herr statsrådet talade också om Frankrike, där det inte på senaste år varit några socialdemokrater i regeringen. Det är sant, men Frankrikes politik har dock under hela tiden från 1936 påverkats av en mycket ödesdiger händelse i landets historia, nämligen folkfrontens genombrott. Vad det har fört med sig i fortsättningen för fransk politik, känner vi till. Det kan man inte komma ifrån. Dessutom skall man inte glömma att landet allt fortfarande är i krig.

Talaren avbröts här av herr talman, som påpekade, att den i § 12 mom. 2 av kammarens ordningsstadga bestämda tiden för kort genmäle nu vore av talaren överskriden.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr talman! Statsrådet Sköld frågade mig vad folkpartiet ville med sitt vallagsförslag i våras. Det förhåller sig ändå på det sättet, sade han, att om förslaget hade gått igenom, skulle socialdemokraterna ha såsom resultat av valet fått ytterligare ett mandat. Ja, herr finansminister, men det beror väl på var man sätter spärkvoten. Hans påstående gäller vid en spärkvot på 0,75. Sätter man kvoten till 0,67, skulle socialdemokraterna ha förlorat ett mandat jämfört med det verkliga valresultatet, och högern, folkpartiet och bondeförbundet hade fått exakt den mandattilldelning som motsvarar den proportionella principen. Vi har förlorat tre mandat på kuppen, och det är beklagligt, men vi vill rättvisa framför allt. Socialdemokraterna skulle ha fått tre mandat för mycket på kommunisternas bekostnad, och inte oss

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

emot. Men jag skulle vilja ställa en motfråga till herr finansministern: varför detta magiska tal 1,4 vid uträkningen av mandatens fördelning? Varför inte talet 1,2 eller 1,3 eller 1,25? Nej, jag har en utredning här som visar att då skulle socialdemokraterna inte ha fått mer än vad de är berättigade till, men det passade tydligen inte in i systemet.

Varje gång vi möter upp efter ett val hör vi samma tal om att vad som förekommer från oppositionens sida endast är en fortsättning av valdebatten. Jag har suttit och väntat på att den klyschan skulle komma i dag, och finansministern fångade mycket riktigt upp den. Han frågade oss, om vi verkligen menar, att Sverige skulle kunnat undandraga sig inflytande från de prisstegringar som har inträffat runt om i hela världen. Det menar vi inte, men vi reser i stället den frågan, varför levnadskostnadsökningarna i Sverige skall vara dubbelt så stora som i andra oss motsvarande länder och varför i en tid med sjunkande råvarupriser på världsmarknaden och sjunkande levnadskostnader i andra länder våra levnadskostnader icke sjunkit. Jag har här en tabell, hämtad från FN:s statistiska månadshulletin för september månad, som verkligen ger en markant upplysning om hur prisstegringarna har gestaltat sig under de två sista åren i de olika staterna. Undantar vi de notoriska inflationsländerna Österrike och Frankrike, kommer Sverige i en särklass, följt av Norge. Sedan är det ett långt språng till flertalet länder, där prisstegringarna har rört sig omkring 8, 10, 12 procent, medan de här uppgick till 28 procent. Det är en fråga, som nog borde intressera litet var i detta land.

Herr Wistrand uttalade sin förvåning över att finansministern var en sådan motståndare till allt vad regleringar heter. I socialismens väsen ligger väl ändå att samhället, det allmänna, skall i mer eller mindre hårda former dirigera och leda utvecklingen, och det måste väl oavvisligen medföra regleringar av olika slag.

Finansministern sade att vi hade svängt i dag. I interpellationen görs gäl-

lande, sade han, att en ränteförhöjning skulle vara det enda alternativet till regeringens penningpolitiska institut. Finansministern har tyvärr läst interpellationen litet slarvigt, ty under moment 2 i klämman av interpellationen understryks mycket kraftigt, att det penningpolitiska medel, som en rörlig ränta utgör, endast är en detalj i det hela och att penningpolitiken inte gör allt utan att det därutöver även behövs andra resurser.

Talaren avbröts här av herr talmannen, som påpekade, att den jämlikt § 12 mom. 2 av kammarens ordningsstadga av herr talmannen medgivna tiden för kort genmäle nu vore av talaren överskriden.

Herr WEHTJE (kort genmäle): Herr talman! Jag skall be att få ta upp två punkter av det som finansministern berörde.

Den första gäller investeringarna. Här talade finansministern om att man behöver vidta olika åtgärder för att styra investeringarna i rätt riktning. I den redogörelse, som konjunkturinstitutet har lämnat, har det mycket klart påvisats, hur investeringsbenägenheten har tvärvänt för industriens del. De investeringsplaner, som har kommit fram vid de preliminära beräkningarna, är inte av större omfattning än att de ryms inom den ram för de industriella investeringarna, som gjorts upp. Och sannolikt kommer det att bli på det sättet, att inte ens dessa planer kommer att genomföras därför att kreditätstramningen nog ännu inte har inverkat fullt ut.

Den andra punkten gäller investeringsavgifterna. Finansministern har i sitt interpellationssvar sagt, att regeringen är fullt beredd att behjärta önskvärdheten att stödja alla rationaliseringssträvanden. Finansministern tog själv ett exempel, om att man inrättat en lånefond för anskaffning av maskiner för rationalisering av byggnadsindustrin.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Man ger här med den ena handen och tar igen tiofalt mot den andra. Man lägger avgifter på alla andra investeringar, som företas för samma ändamål men som inte får stöd från denna fond, och det tänker man fortsätta med.

Går det riktigt ihop, herr finansminister? Jag tycker att det är så motsägelserfullt, att finansministern bara av den anledningen borde medverka till att föreslå, att investeringsavgifterna tas bort i enlighet med de framställningar som gjorts från näringsorganisationerna.

Jag hann vid förra tillfället inte gå in på framställningarna i övrigt. De går också ut på att man skall slopa de skärpta reglerna för varulagervärderingen. Det skulle bidra till att stärka vår beträngda exportindustri och bereda ökade sysselsättningsmöjligheter, vilket nu är en fråga av högsta angelägenhetsgrad.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag vill först ge herr Ohlon en replik angående valsättet.

Det är väl obestridligt, att det förslag som folkpartiet och högern presenterade riksdagen skulle ha lett till en större representation för socialdemokraterna än det förslag som från regeringens sida lades fram. Då måste väl också min slutsats vara riktig, att om vårt förslag avsåg att ge socialdemokratien majoritet på en minoritet, så måste det väl finnas något liknande motiv bakom högerns och folkpartiets förslag. Det befrämjade ju i alla fall inte den absoluta proportionella rättvisa, som herr Ohlon talade om.

Först säger herr Ohlon, att folkpartiet icke skall vila förrän det skapat en absolut proportionell rättvisa, och sedan säger han i sin replik, att socialdemokraterna enligt folkpartiets förslag hade fått tre mandat från kommunisterna och att han gärna unnar oss detta. Hur gick det nu med principen om den absoluta proportionaliteten? Det stämde nog inte riktigt.

Sedan skulle jag vilja säga, att det

finns mycket klara motiv för reduktionstalet 1,4. Det skulle ta för lång tid att gå igenom alla leden i detta resonemang, men det är ett faktum att i Sverige, där det normalt sett i en valkrets uppträder fyra partier, skulle om man tillämpade ett system med enkel valkvot, vilket är detsamma som uddatalsmetoden bygger på, ett parti, som får mer än ett mandat, icke kan få sina mandat billigare än för ett rösttal som motsvarar 62,5 procent av valkvoten. Om jag sedan applicerar denna spärr på uddatalsmetoden i form av en inbyggd spärr, så kommer ett tal med samma verkan som denna spärr på 62,5 att ligga närmast intill talet 1,4. Bakom vårt förslag ligger alltså den tanken, att ett litet parti icke skall kunna få ett mandat billigare än ett större. Det är motivet för vårt förslag. Men vad som är motivet för folkpartiets och högerns förslag i valsätsfrågan vid vårriksdagen svävar vi fortfarande i fullständig okunighet om.

Herr Wistrand sade, att socialdemokraterna som suttit i regeringsställning får bära sitt ansvar. Ja, vi vill gärna bära ansvar i den utsträckning som det är rimligt att utkräva det.

Herr Ohlon ställde frågan, varför levnadskostnadsstegringen blivit dubbelt så stor i Sverige som i vissa andra länder. Det beror bl. a. på devalveringen. Det visar sig av alla uträkningar, att samtliga länder, som devalverade lika mycket som England år 1949, har fått en levnadskostnadsstegring som är ungefär lika stor som den Sverige har fått. Somliga har fått något högre och andra något lägre, men det beror på sammansättningen av importvarorna. Den spelar nämligen också en roll när det gäller levnadskostnadsstegringen. Det hade varit möjligt att genomföra en politik — i varje fall teoretiskt sett — som hade lett till en eller ett par procents lägre levnadskostnad än den vi fick. Vi drev icke den politiken, därför att vi ansåg att löntagare och andra hade rätt att få kompensation för levnadskostnadsstegringen, och vi ville icke förhindra det genom vår politik.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

För dessa en å två procent får ni gärna säga att vi skall bära ansvaret. Det kommer vi också att göra.

Jag skulle kanske säga till herr Wistrand att jag aldrig har sagt att det socialdemokratiska partiet står främmande för regleringar. Jag har bara velat påvisa att i den tid vi nu genomlevat har alla regimer runt om i världen varit nödsakade att tillgripa regleringar. Vad jag har sagt är det, att inget av de partier, som sitter i regeringen nu, anser detaljregleringar vara önskvärda. Men vi avsäger oss icke rätten att använda regleringar där de är nödvändiga för att befrämja den samhällsekonomiska utvecklingen enligt de synpunkter vi företräder.

Till sist vill jag säga till herr Wehtje, att man inte skall tro för mycket på de där rapporterna om investeringsplanerna. Vi vet ju att det fortfarande sökes mycket mera byggnadstillstånd från industriens sida än vad som på något vis ryms inom kvoten. Vi kan väl inte tolka den naturliga benägenhet att skaffa sig nya lån för investeringsändamål, som industrien fortfarande visar, annat än på det sättet att det fortfarande finns en stark investeringsvilja. I det ögonblick det visar sig, att investeringarna väl ryms inom sparmedlen, skall jag inte hålla på investeringsavgiften. Byggnadsverksamheten har hittills bedrivits i högsta grad hantverksmässigt, men det visar sig nu att man kan genomföra en industrialisering. Det är då naturligt att staten griper in, i synnerhet som man vet, att den enskilde på grund av byggnadsföretagens splittring har svårt att klara detta. Men detta kan ju omöjligt vara ett motiv för att man skall ta bort investeringsavgiften på alla näringslivets investeringar. Därför menar jag att vi bör vänta och se, innan vi tar ståndpunkt till saken.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr talman! Herr finansministern frågade hur det var möjligt, att vi med vårt krav på proportionell rättvisa, så länge nu proportionalismen tillämpas, i våras

kunde komma med ett projekt, som faktiskt skulle ha gett socialdemokraterna en överrepresentation med tre mandat.

Herr finansminister, den frågan är mycket lätt att svara på. En fullkomligt proportionell rättvisa förutsätter riksmandat, och därför hade det fordrats en grundlagsändring. Det gällde här att få fram en lagstiftning, som kunde tillämpas redan i höst. Därför väckte vi detta förslag med ett utjämningsförfarande, med vilket man dock aldrig kan nå ett exakt resultat.

Jag slutade förra gången med att säga, att varje gång som spörsmålet om rörlig ränta diskuteras i detta hus, så får man höra att förfaringssättet är farligt, därför att det skulle skapa förväntan om allt högre räntor och alltså snedvrیدا hela penningpolitiken. Jag vill fråga, varför denna kalamitet skulle uppträda just i vårt land, när den som regel inte gjort sig gällande i andra länder. I andra länder har det visat sig, att om man tillämpat en rörlig ränta och låtit räntan stiga i en viss situation, så har man snart efteråt kunnat låta den gå ner igen. Det är ju inte meningen att man skall driva en sådan politik, att man har en konstant hög ränta.

Herr finansministern var inne på investeringsverksamheten. Jag skulle också här vilja ställa en fråga: Hur förhåller det sig med statens och kommunernas investeringar? Har det allmänna verkligen dessa investeringar under kontroll? Jag vet inte hur det förhåller sig, men det har sagts att så inte är förhållandet.

Det var en glädjande passus i finansministerns yttrande om schismen med försäkringsvärlden. Finansministern utlovade där att han skulle göra allt vad som var honom möjligt för att ernå en frivillig överenskommelse med livbolagen.

Det är visserligen sant att vi i vår interpellation har begärt att få en plan över den förda socialpolitiken. Att vi inte nu i höst framställt något konkret förslag beror därpå, att vår begäran i våras om de 37 miljonerna till folkpensionärerna då avslogs och att det alltså

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

inte fanns någon möjlighet att komma tillbaka med samma förslag. Inför den situationen var det enda möjliga att begära en plan för utvecklingen. Varför är finansministern så emot planläggning just på socialpolitikens område?

Finansministern sade i sitt senaste anförande att det var devalveringen 1949 som medförde att kostnaderna steg speciellt mycket i vårt land. Det förhåller sig enligt honom så att flertalet av de devalverade länderna — eller så gott som alla länder utom Schweiz — som haft lägre stegring i levnadskostnaderna än vi inte devalverat i lika hög grad som vi gjorde. Man kan då gå ett stycke vidare och ställa frågan: Vad var anledningen till att vi måste nedskryva vår kronas värde så kraftigt 1949? Men då kommer vi tillbaka till en period, som ligger före finansministeriets förvaltning av finansministerämbetet. Det skall jag inte gå in på.

Herr WISTRAND (kort genmäle): Herr talman! Jag hann i mitt förra genmäle inte slutföra vad jag sade om Frankrike. Finansministern återopade gentemot mig som ett särskilt skäl, att Frankrike nu hade en högerman som konseljpresident. Hur kom den mannen dit? Jo, allmänt betraktad som landets räddare!

Jag skall be att få tacka finansministern för det verkligt goda inlägg han hade i fråga om löftespolitiken och dess utövning. Jag instämmer till fullo med honom, och jag gör det så mycket hellre som jag förutsätter att han ändock besitter en viss expertis på området. Det är roligt att höra sådant nu, och man börjar faktiskt tro på människosläktets förädling, när man hör finansministern.

Till slut vill jag tillägga ett kort ord. Finansministern sade att regeringsunderlaget är garanterat hållfast. Jag lägger kanske inte så stor vikt vid att den andre jag frågade i saken, nämligen den närvarande ecklesiastikministern, icke har ansett sig böra besvara frågan. Han anser väl att den är besvarad av finansministern tillräckligt klart. Jag har ing-

enting att säga emot detta. Jag är inte glad åt svaret, måhända, men det var i varje fall intressant att få det. Jag undrar emellertid om jag ändå inte, herr finansminister, i det svaret får lägga in att det även i detta fall finns något av det som jag mest förebrätt regeringen för i den finansiella politiken, nämligen bristande förutseende.

Herr WEHTJE (kort genmäle): Herr talman! Jag återkommer till frågan om investeringsbenägenheten. Det är utomordentligt angeläget att detta problem blir klarlagt, och jag hoppas att den inventering, som nu göres i november månad genom kommerskollegii försorg, skall kunna ge ett säkert underlag för bedömning av utvecklingen. Det har dock genom industriens egen försorg gjorts vissa förhandsberäkningar, och de visar ju alldeles klart på en tendens till en begränsning i betydande omfattning. Jag tror nog att det var »motboksmentaliteten» som gjorde sig gällande när man förr i tiden sökte byggnadstillstånd. Detta har man nu antagligen kommit över.

Vidare är det så att kreditåtstramningen har påverkat investeringsviljan i utomordentligt hög grad, och detta kommer säkerligen att bli bestående. Om investeringsbegränsningen kommer till stånd utan direkta regleringar, skulle vi ju kunna bli fria inte bara från byggnadsregleringen utan också från de extra skattepålagor, som otvivelaktigt är mycket betungande och hindrande för utvecklingen, och till sist kanske också från den dirigerings av kapitalmarknaden, som man nu anser sig vara nödvärningen att vidta.

Till sist återigen några ord om anslaget för rationaliseringen inom byggnadsindustrien. Det är dock inte så, att den rationaliseringen börjat nu, herr finansminister. Den har pågått fortlöpande. Vi måste ändå vara fullt medvetna på alla håll om att vår ständigt ökande byggnadsstandard varit möjlig genom en betydande rationalisering även av denna industri. Och det som nu här göres är att sätta ett plåster på ett mycket, myc-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

ket litet sår, medan det stora såret ligger öppet. Det är alldeles påtagligt en rent orimlig avvägning av dessa åtgärder: stöd med ett lillfinger på den ena handen och ett slag med hela näven av den andra!

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag vill först säga några ord till herr Ohlon. Herr Ohlon undrade, om inte den företeelsen gör sig gällande i andra länder, att en liten räntestegring skapar spekulationer om en högre. Det är just vad den gör! När den nuvarande danska regeringen kom till vidtogs en räntehöjning på en halv procent. Det dröjde inte länge, förrän man fick lägga på en procent till. När den nuvarande engelska regeringen kom till började den med en halv procent, men efter några månader fick den lägga på ytterligare en procent. Vad jag här sagt är bara det, att om man vidtar en räntehöjning, som icke är tillräckligt hög för att genast skapa förväntan om en räntesänkning, gör man skada genom att man skapar spekulation i räntestegring, och det är därför, som expertisen menar att en räntestegring under en procent icke är till nytta. Det är det enda jag velat säga i detta avseende.

Herr Ohlon frågar mig, om vi har kontroll över alla offentliga investeringar. Herr Ohlon vet väl att vi inte har det. Staten har kontroll över sina egna investeringar, och staten har kontroll över bostadsbygget, men över kommunernas investeringar har staten naturligtvis inte samma möjligheter till kontroll, åtminstone inte i den mån som de faller utanför byggnadsregleringen.

De länder, som devalverade lika mycket som England, var Holland, Sverige, Norge och Danmark. Och om herr Ohlon

vill göra sig besvär med att studera levnadskostnadsstegringen skall han finna att det är små skillnader mellan dessa fem länder. Jag ser att herr Ohlon skakar på huvudet — det beror emellertid på vilken månad man använder för sin jämförelse. Jag har varit utsatt för det knepet förr från oppositionspartiernas sida, att man försökt slå fast att vi har den största levnadskostnadsstegringen, och det visar sig när man går till siffrorna att man kan nå ett sådant resultat, om man väljer en lämplig ingångsmånad och en lämplig utgångsmånad. Ett faktum är, att dessa länder är varandra så nära, att det inte är någon mening att diskutera skiljaktigheterna.

Till slut vill jag säga ett ord till herr Wistrand. Jag antar att herr Wistrand inte befann sig i denna kammare den gången när jag citerade en strof av den numera avlidne amerikanske poeten Santayana. Med den strofen uttrycker han det som både herr Wistrand och jag väl vet, nämligen den mänskliga oförmågan att se in i framtiden.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande frågor skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts proposition nr 241, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster, m. m.

Den kungl. propositionen blev nu föredragen och lägd på bordet.

Kammaren åtskildes kl. 5.21 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 5 november eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen i anledning av det av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet Sköld lämnade svaret å dels herr Wistrands interpellation angående regeringens syn på de aktuella politiska problemen, dels och herr Ohlons interpellation angående regeringens ekonomiska och sociala politik.

Herr **PERSSON, HELMER**: Herr talman! De är jag tillhört riksdagen har diskussionerna om den ekonomiska politiken mellan de borgerliga partierna och socialdemokratien i huvudsak kretsat kring regleringarna och räntan. Man kan inte komma ifrån att av denna diskussion få det helhetsintrycket, att dessa partier är eniga i de väsentliga punkterna av den ekonomiska politiken. Denna har diskuterats här i dag, men man har i debatten inte ens snuddat vid den för den ekonomiska politiken så avgörande frågan om utgifterna för upprustningen, och ändå har ju överbefälhavaren lagt fram en plan över försvarsutgifterna för den kommande sexårsperioden, som innebär en ytterligare forcerad upprustning. Enligt överbefälhavarens plan skulle utgifterna till försvaret ökas med inte mindre än 750 miljoner kronor per år under de närmaste sex åren. Den våldsamma upprustningen skall sålunda enligt överbefälhavaren inte bara fortsätta utan även stegras, och motiveringen härtill anses vara det allmänt spända internationella läget. Det är ju bekant, att man i samtliga atlantpaktstater anger samma motiv för upprustningen, men här i detta land uppställer sig obönhörligt den frågan: Måste Sverige, som officiellt

deklarerat en alliansfri kurs i utrikespolitiken, segla i atlantpaktstaternas kölvatten så till den milda grad som återspeglas i förslaget om ytterligare stegring av kostnaderna för rustningarna? Det blir intressant att i sinom tid få ta del av regeringens uppfattning på denna punkt.

Redan nu kan man emellertid säga, att de ständigt ökade kraven på upprustning i Sverige på sitt sätt återspeglar det reella militära och politiska samarbete som äger rum med atlantpaktstaterna. Folkpartiets största tidning, Dagens Nyheter, har i sina kommentarer till överbefälhavarens äskanden helt nyligen förklarat: »Åtskilligt blir dyrare — och även sämre — än det skulle ha blivit med en annan utrikespolitik, som medgivit planmässig samverkan med huvudkrafterna inom den fria världen.» Denna förklaring innebär, att denna folkpartiets största tidning icke är nöjd med det samarbete som äger rum, utan kämpar frenetiskt för att få till stånd fullkomligheten på detta område, och jag har fått det intrycket i dag av de yttranden, som två högerrepresentanter har fällt här, att de egentligen är av samma uppfattning som folkpartiets största tidning här ånyo har gett till känna.

Denna debatt skulle vara bland annat också en ideologisk debatt, och därför önskar jag säga några ord om folkpartiets s. k. socialliberalism. I sitt politiska framträdande opererar ju detta parti med en demagogi, som har många drag gemensamma med det national-socialistiska partiet i förutvarande Hitlertyskland. Jag syftar nu närmast på folkpartiets propagandistiska framträdande i fråga om klasser och klassindelning i vårt land. Folkpartiet säger i sin propaganda ungefär så här: »Gör slut på klasstänkandet! Klasser och klasstänkande är konstruktioner.» Vidare säger det: »Vi i folkpartiet skall göra

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

slut på klasser genom att utrota klasstänkandet.»

Folkpartiet har en professor till ledare, som man tycker borde begripa att existensen av klasser återspeglar en objektiv verklighet, den nämligen att den väldiga folkmajoriteten är egendomslös, medan ett litet fåtal behärskar och äger de utslagsgivande produktionsmedlen. Ur dessa objektiva förhållanden har klasstänkandet uppstått, och det lever och kommer att leva, ända tills orsaken till samhällets uppdelning i klasser har ryckts upp med rötterna. Hitlerfascismen sökte utplåna klasserna genom att förbjuda klasskampen, och den sökte ersätta klasstänkandet med ideologien om folkgemenskapen, utan att kröka ett hår på de finansherrar, som utnyttjade fascismen för sin öppna, obeslöjade diktatur. Den misslyckades som bekant, men denna historiska sanning tycks inte ännu vara bekant för alla.

Jag har därmed inte jämställt folkpartiet i Sverige med ett fascistiskt parti, men jag har velat peka på de farliga tendenser, som otvivelaktigt på grund av kapitalismens allmänna kris och den i allmänhet ökade motsättning mellan klasserna, vilken uppstått icke minst efter krigsslutet, har utvecklats sig och yppar sig bland annat inom folkpartiet. Socialdemokratiens hela politik under efterkrigsåren har också varit ägnad att skapa gynnsammare betingelser för folkpartiets demagogiska framstötter i fråga om klasser och klasstänkande.

En annan fråga i detta sammanhang! Folkpartiet säger sig vara bärare av de bästa gamla liberala traditionerna. Vad var då den gamla liberalismen för något? Jo, det var bland annat protesten mot att den framstormande och uppåttigande kapitalismen i sina grottekvarnar berövade individen både fri- och rättigheter. I Viktor Rydbergs dikt Grottekvarnen återspeglas just liberalismens syn på detta problem i den kapitalistiska utvecklingsprocessen. Finns det då kvar någonting av denna gamla liberalism i våra dagars folkparti? Nej. Finns det kanske inte en massa bevis på hur folk-

partiets ledning, framför allt vid valtillfällena, gör allt för att övertyga de stora monopolerna och koncernerna att det ligger i deras intresse att satsa pengar på folkpartiet? Sådana bevis har levererats icke minst under de senast förflutna åren. Var det kanske inte folkpartiet, som i folkfrisinnets skepnad införde stripadirektiven, dessa direktiv som bland annat gav de arbetslösa friheten att välja mellan att ständigt gå utan arbete eller att låta sig kommenderas att bli strejkbrytare? Var det kanske inte folkfrisinnets, numera folkpartiet, som i fullt medvetande om Ivar Kreugers transaktioner medverkade till den ekonomiska katastrof, som berövade en mängd småsparare i detta land sina under hårt arbete förvärvade slantar? Så var det, och därmed bevisas att folkpartiets ledning sätter i första hand friheten för en storfinansens man att fritt och obehindrat utplundra de mindre i samhället. Det kan mycket väl hända, att en del av de yngre generationerna även bland arbetarna låtit sig duperas av folkpartiets demagogiska propaganda om individens fri- och rättigheter. Därför är det en politisk nödvändighet att här ytterligare exemplifiera, hur illa verkligheten rimmar med folkpartiets propagandistiska framträdande inför svenska folket.

Var det kanske inte en folkfrisinnets regering, som 1931 i namn av individernas fri- och rättigheter gav sitt medgivande till att strejkbrytare forslades till Ådalen för att stjäla brödet ur munnen på de strejkande arbetarna? Jo, så var det. Och kronan på verket satte samma folkfrisinnets regering genom att sända militär upp till Ådalen för att skjuta ned fredligt demonstrerande arbetare. Här handlar det inte om att skydda individernas fri- och rättigheter, här handlar det om att skydda en enda individs fri- och rättighet att misshandla sina arbetare efter eget gottfinnande. Det var inte folkets fri- och rättigheter, som till priset av fem dödade arbetare framför allt skulle bevaras. I stort sett upprepades samma historia år 1932 i Sandarne, i Clemesnäs och i Luleå under pappersmassekonflikten och transportarbe-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

tarknas solidaritetsstrejk. Innehållet i folkfrisinnets, folkpartiets fri- och rättigheter för individerna visar sig vara friheten för en handfull människor inom cellulosaindustrien att med hjälp av militär, polis, strejkbrytare och folkfrisinnets regering genomföra sina hungerdekrat.

Till detta genmäler man emellertid nu, att allt detta tillhör det förflutna — en stormig och svår tid. Nu, säger man, är det annorlunda. Nu upplever liberalismen en ny renässans under professor Ohlins ledning. Hur ligger det till med den saken? Är kanske icke hävdandet av den nationella suveräniteten, försvaret av den nationella självständigheten ett den gamla liberalismens kännetecken? På detta måste man svara obetingat ja. Vårdar och utvecklar folkpartiets ledning denna gamla liberalismens tradition? Nej! Folkpartiets ledning är överens med Dagens Nyheter att den nationella suveräniteten är ett föråldrat begrepp, att vårt land icke skall försvaras i händelse av angrepp från västmakts-håll, och i linje med denna uppfattning, som helt strider emot den gamla liberalismens bästa traditioner, handlar folkpartiets ledning i dag. Och tyvärr, jag säger tyvärr, har den också lyckats att göra en stark genombrytning för denna uppfattning i de ledande skikten inom svensk socialdemokrati.

Folkpartiets ledning skryter efter valet med att partiet är det andra arbetarpartiet i storleksordning. Jag tror att det är en väldig överdrift och att det mesta av detta är skryt, men i den mån det finns något underlag i folkpartiets påstående, bör man uppmärksamma, att det är socialdemokratiens politik, inte minst dess ekonomiska politik, som har skapat en gynnsam grundval för folkpartiets demagogiska propaganda. Och man måste ju fråga, även med säker utsikt att inte få något svar: Vad har folkpartiet gjort för att exempelvis industriarbetarna skall erhålla högre löner och över huvud taget en högre levnadsstandard? Ingenting, absolut ingenting. Finns det något exempel på att en enda folkpartitidning inför avtalsuppgörelser-

na de senare åren allvarligt menat och sagt till arbetarna, att vi nu har den största högkonjunkturen i vårt lands historia och att arbetarna nu måste se till, att de får högre löner och i övrigt vidtar åtgärder som kan höja levnadsstandarden? Något sådant exempel finns inte och kan inte heller finnas, och denna primära sak bör de arbetare, som eventuellt låtit sig duperas av folkpartiet, uppmärksamma.

Finns det då någon egentlig motsättning mellan Ohlins socialliberala program och Erlanders program om den s. k. demokratiska socialismen? Jag vill svara: Nej, någon avgörande motsättning finns icke.

Nå, hur står det till med bondeförbundets ideologi, dess samhällslika livssyn? Herr von Heland, andre vice talmannen, har här i dag sökt att närmare precisera innehållet i bondeförbundets samhällssyn, dess ideologi. Då återstår ju bara frågan: Är herr von Heland tillräckligt auktoritativ i bondeförbundet för att göra detta? I alla fall sade han i rätt patetiska ordalag ungefär så här: Det amerikanska ekonomiska tänkandet bör bli varje svensk medborgares egendom, så att han förstår att var och en har chansen att bli kapitalist. Ja, det skulle vara herr von Helands samhälliga patentlösning — jag vet inte, om det är bondeförbundets. Men herr von Heland tillhör själv en adlig ätt, och han kanske därför har haft ett bättre utgångsläge än andra människor att bli kapitalist. Vore det inte skäl i att bondeförbundet inför kommunalvalen 1954 höll herr von Heland i karantän, så att han inte under den valrörelsen går åstad och predikar denna lära för de svenska småbönderna, ty det skulle väl ytterligare förstöra utsikterna för bondeförbundet?

Mellan hög-socialdemokratiens teoretiska avhandlingar om den s. k. demokratiska socialismen och folkpartiets teoretiska utläggningar om socialliberalismen är det emellertid ytterst svårt att upptäcka några ideologiska skiljaktigheter. En granskning av den utformning dessa partier ger sin praktiska politik

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

endast bestyrker denna slutsats. Samhällsutvecklingens egen logik har tvingat dem att bekänna färg. En gemensam ideologi bildar utgångsläget för deras politik. Men det är inte så, att folkpartiet övergett sin borgerliga ideologi och anammat en socialistisk. Ånej, det är högersocialdemokratien som i de politiska stormarnas virvel undan för undan avancerat hän emot en fullödig borgerlig ideologi. Högersocialdemokratien är icke bärare av en socialistisk ideologi, och lika litet är folkpartiet, det understryker jag, bärare av liberalismens bästa gamla traditioner.

Utifrån detta blir det ju inte heller så svårt att förstå de borgerliga partiernas och den socialdemokratiska ledningens samspel i uppläggnings- och genomförandet av detta års valkampanj. Målsättningen var man enig om; det gällde att krossa kommunisterna i Sverige. Förberedelserna för att lyckas hade pågått i flera år, men hur gick det? Den frågan har talarna från de borgerliga partierna och socialdemokratien mycket samvetsgrant sökt att undvika i dagens diskussion. Vårt parti gick ur detta val med väl bibehållna politiska positioner. Ni lyckades inte, ni kommer icke heller att lyckas att isolera oss från det arbetande folket i detta land. Framför allt sökte ledarna för de borgerliga partierna och socialdemokratien att kasta all politisk anständighet över bord och rikta huvudangreppet emot vårt parti i Norrbotten. Det skall här sägas att för den uppgiften var bl. a. kärnan i det svenska polisväsendet mobiliserad i årtal. Valkampanjen i Norrbotten kom därför att i ordets egentliga bemärkelse bli ett polisval. De borgerliga tidningarna ropade våren 1952: »Låt polisbilarna rulla genom länet!» Ja, polisbilarna rullade genom länet. Vad var polisens uppgift? Formellt att fråga de radikala arbetarna i Norrbotten, om de köpt böcker av Artur Karlsson. I verkligheten var det för att utså skräckstämning, spionpsykos och fientliga stämningar emot kommunisterna. Man räknade med att ingenting fick klicka. Folk med speciella kontakter

med amerikanska ambassaden dirigerades upp till Norrbotten för att i regeringspressen leda kampen emot kommunisterna.

En sak hade ni inte tagit med i beräkningen, nämligen att vårt parti i Norrbotten blåser man inte omkull med några propagandastormar och inte heller med polisuppbåd och provokationer. Och varför? Ja, svaret kan ni hitta i vårt partis förflutna och i nuet. Det är nämligen inte så lätt att övertyga de arbetande människorna i Norrbotten om att de partier, som under 1930-talet använde stadsfiskal Hallberg som slagträ mot vårt parti, attacker som kulminerade i attentatet på Norrskensflamman, nu skulle ha mera rätt, därför att en eländig provokatör användes till slagträ mot kommunisterna. Ännu lever i färskt minne politiken under krigsåren. Det var inte vi, som tillät finska och tyska officerare att stövla fritt omkring i Kalixlinjen. Det var inte vi som släppte igenom tysktågen. Det var inte vi som placerade en Dagspostman som högste befälhavare i övre Norrland. Det var inte vi som smugglade tyska förband genom Luleå våren 1940. Inte heller var det vi som presenterade den tyske mästerspionen Fleck för befälet i Boden. Var det vi, som organiserade interneringen av antifacister vid den tidpunkt då Hitlers arméer stormade fram över Europa? Och inte är det väl vi som tilllät att en amerikansk koloni, dåligt camouflerad, sedan flera år tillbaka söker motivera sin existens i Luleå med att den skall omvända norrbottningarna till mormoner? Men vem är verkställare av den politik som jag här har gett exempel på? Det är samma partiers ledningar som i mycket dålig demokratisk förklädning med alla medel sökt släppa stormen lös speciellt mot vårt parti i Norrbotten. Inför det som förevarit särskilt mot vårt parti i Norrbotten under det senaste halvåret vill jag här ytterligare säga: Den politik, som utformats av ledningarna för de borgerliga och socialdemokratiska partierna gentemot Norrbotten, har i många avseenden varit sådan att den disponerat till upp-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

komsten av provinsialistiska stämningar med långt gående politiska konsekvenser i vårt nordliga län. Framför allt var så fallet under 1930-talet och delvis också i början av 1940-talet. Vårt parti har icke understött sådana strömningar. Vårt parti har i stället gjort allt för att genomsyra arbetarna och bönderna med en kärlek till den norrbottniska hembygden som inte står i någon som helst motsättning till det arbetande folkets sunda patriotism och allmänna strävanden i övriga delar av landet och inte heller i motsättning till kampgemenskapen med de arbetande massorna i andra länder. Det är en hembygdskänsla med udden riktad mot det moderna baggböleriet, som tar sig uttryck däri att länets naturrikedomar ännu i huvudsak används för utplundring och åstadkommande av jätteprofiter åt de svenska monopolkapitalisterna. Jag vill här poängtera att vissa förbättringar till länets och folkets fördel har skett under senare år. Det vore i allra högsta grad omdömeslöst att förneka detta, i all synnerhet som vårt partis insats för att åstadkomma en bättre tingens ordning i fråga om folkförsörjningen har varit av avgörande betydelse. Men detta rubbar inte totalomdömet i vad jag tidigare har sagt. Därför bör det hädanefter stå klart att ni icke kommer att lyckas i de onda uppsåten mot vårt parti i Norrbotten. Det lyckades inte under krigsåren, och det har icke heller lyckats med användande av den s. k. Enbomsaffären. När tänker ni upphöra att använda moraliskt ruttna personer till slagträ mot kommunisterna? Fick ni inte en läxa då skandalen med stadsfiskal Hallberg rullades upp våren 1940? Har ni ingenting lärt av detta? Man får inte det intrycket, då man erinrar sig vad som ägt rum senast förflutna halvår. Sextio års hemligstämpel kommer inte att hindra att hela sanningen skall komma fram i dagsljuset. Och då, om inte förr, skall det inför den svenska allmänheten klart framstå att folk från våra leder är oskyldigt anklagade.

Jag erinrar till sist om att i vårt land utvecklades en stark rörelse för att be-

fria de oskyldigt anklagade i den s. k. Leipzig-processen. Den gav resultat. Den svenska arbetarklassen gör rätt i att handla på samma sätt i den nu aktuella situationen. Den kräver att hela affären omprövas under för rättssäkerheten betryggande former, att en medborgarkommission tillsättes, i vilken det kommunistiska partiet vederbörligen blir representerat, att provokationens anstiftare ställs till ansvar och att fullt skadestånd och frihet ges åt Artur Karlsson och Fingal Larsson.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN

(kort genmäle): Herr talman! Det är egentligen förskräckligt att kammarens tid skall behöva upptagas av sådant tal som herr Persson här presterat. Det är ju i alla fall lyckligt för herr Persson att han lever i ett demokratiskt samhälle, så att han utan risk kan stå och prata så mycket ovederhäftigheter som han nu har gjort.

Det går inte att i en replik bemöta allt vad han här sade, och det vore för övrigt ingen mening med att göra det. Jag förstår över huvud taget inte, varför herr Persson står här och pratar sådana saker. Gör han det för oss riksdagsmän. upptar han tiden fullkomligt i onödan, ty vi har ju redan vår bestämda uppfattning i dessa frågor. Gör han det för sina valmän, må det för all del vara hänt.

Jag vill bara bemöta herr Persson på en enda punkt. Vi två har ju fullständigt olika samhällsuppfattning. Jag tror alltså att det är till lycka för ett land, om den enskilde individen har lusten att arbeta, därför att han därigenom kan skaffa sig en bättre ställning. Jag tror alltså att det är mycket lyckligt för vårt land att småbrukarna här i Sverige alltså har möjlighet att, låt vara under svåra förhållanden, arbeta och göra sig skuldfräa på sin gård och därigenom skapa en förmögenhet. Jag skulle vilja rekommendera herr Persson att undersöka, hur Sveriges jordbrukare har det och hur de fått sin ställning. Om han gör detta, kommer han nog underfund med

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

att flertalet av dem utan att äga någon-
ting från början har arbetat sig upp och
skaffat sig en liten förmögenhet genom
att de gjort sig skuldfria på sin gård.
Jag tycker inte att man bör fördöma en
sådan sak, utan jag säger ännu en gång
här ifrån talarstolen att jag tror det vore
lyckligt, om svenska folket hade den in-
ställningen att man inte bör se snett på
dem som skaffat sig en bättre ställning,
utan att man bör försöka göra likadant
själv genom att arbeta sig fram.

Nu har ju herr Persson och jag så
fullständigt olika samhällsuppfattning,
att det är lönlöst att vi båda diskuterar
sådana frågor. Det är därför jag inte
skall bemöta de övriga åsikter som han
framförde.

Herr **PERSSON, HELMER** (kort gen-
mäle): Herr talman! Jag måste säga till
herr andre vice talmannen, att detta om
att vi har olika ideologiskt utgångsläge
inte är någon nyhet, men det har ju inte
hinderat vare sig bondeförbundets led-
ning eller de övriga borgerliga partierna
eller socialdemokratiens ledning att fara
ut i de största otidigheter emot vårt
parti, inte minst emot mig. När vi nu
passar på att efter valet i remissdebatten
i anslutning till diskussionen om just
valresultatet uttala vårt hjärtas mening,
då säger herr von Heland, att detta är
någonting förskräckligt. Men herr von
Heland och hans medbröder i partiled-
ningen har inte tyckt alls det varit nå-
got förskräckligt, när de under mer än
ett halvt år har slungat ut alla möjliga
äreröriga beskyllningar gentemot ett po-
litiskt parti.

Det är en bekant sak, att vi inte har
samma ideologi — det är således ingen
diskussionsfråga. Men när herr von He-
land här, 1952 i november månad, säger
att bönderna kan bli kapitalister de ock-
så, så är det en primitiv förkunnelse,
som han väl har hämtat in någon gång,
när han var liten och satt i mormors
knä.

Herr **ELOFSSON, GUSTAF**: Herr tal-
man! Jag har under dagens lopp suttit

och åhört den här förda debatten och
kommit till den uppfattningen, att det
är andra tongångar i dag från opposi-
tionens sida än det var under valstri-
den. Det är med glädje man kan kon-
statera, att oppositionen efter att ha vi-
lat upp sig en smula har kunnat tänka
över sin ställning och gått in för mera
sunda former än under valet.

Men detta kan jag tyvärr inte säga om
den siste ärade, kommunistiske talaren.
Det är förvånansvärt, att herr Persson
vill stå och slunga ut sådana beskyll-
ningar, som han gjort här, både på det
ena området och på det andra: mot rik-
ets myndigheter på olika områden, mot
polisväsendet, mot militären. När herr
Persson själv vet, hur det kommunistis-
ka partiet är inblandat i den ena spio-
nerihistorien efter den andra, tycker jag
herr Persson borde ta sig litet mera
till vara. Jag vill försäkra herr Persson,
att om han känner det så bedrövligt att
bo här i Sveriges land, skall jag i den
mån det är mig möjligt bidra till att
han får resa till Ryssland och stanna i
paradiset där, men det på villkoret att
han inte kommer tillbaka hit igen.

Om man skulle något diskutera den
kritik, som har framförts från högerns
och folkpartiets sida gentemot regering-
en och gentemot bondeförbundet, som
är engagerat i denna, måste jag säga att
tongångarna ändrat sig avsevärt, och jag
skall därför inte ta upp någon längre
debatt om den saken. Det är bara ett
par frågor jag skulle vilja ställa.

Oppositionen lovade ju i valtiderna
sänkta skatter, höjda folkpensioner, fri
byggnadsverksamhet, fri sjukvård, all-
män pensionsförsäkring och högre so-
ciala förmåner på olika områden. Nu
skulle jag gärna vilja fråga folkpartiets
representanter, om de tror sig ha möj-
lighet att infria alla dessa löften till väl-
jarna samtidigt som man sänker skat-
terna. Jag tycker det är ett problem,
som vi borde lösa, ty jag tror att en
mycket stor del av den viüst, som både
högern och folkpartiet gjorde i valet, har
berott på löften, som folket har trott
vara möjliga att uppfylla.

Herr Wistrand riktade en fråga till

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

bondeförbundet, som jag skall be att få besvara. Han frågade: Känner bondeförbundet sin ställning lika stark nu som före valet? Jag förvånar mig över att denna fråga kom från herr Wistrands sida. Han borde ju mycket väl veta, hur det känns, eftersom det parti han tillhör varit på tillbakagång de senaste årtiondena. Den lilla återhämtning, som skett vid årets val, har ingalunda varit av sådan art, att man kan känna sig så mycket starkare. Vi från bondeförbundets sida bagatelliserar inte alls den förlust, som gick över vårt parti, men vi tror och vi hoppas, att när väljarkåren ute i landet får se, att alla de bragelöften, som gavs, kanske inte kan uppfyllas, skall en hel del komma tillbaka till bondeförbundet vid ett annat tillfälle.

Man har frågat här, om den tvångslag som man har ställt i utsikt gent emot försäkringsbolagen är nödvändig. Jag vill i detta fall deklarerar, såsom jag har gjort vid alla tidigare tillfällen då tvångslagar har ifrågasatts, att jag ogillar en sådan åtgärd. Men då man nu från folkpartiets och högerens sida har ställt dessa frågor vill jag bara påminna båda dessa partier om att år 1941 under samlingsregeringens tid antogs en tvångslag gent emot svenska jordbruket, när detta inte ville odla sockerbeter till det pris, som regeringen bestämde. Då anslöt sig både högern och folkpartiet hundra procentigt till en sådan lag. Är högern och folkpartiet nu beredda att hundra procentigt stödja en lag som går ut på tvång, när det gäller försäkringsföretagen? Det skulle vara ganska intressant att veta om man är med om en sådan lag bara när det gäller bönderna, men inte när det gäller en annan samhällsgrupp?

Jag tycker det skulle vara mycket angeläget att få klart besked om högerens och folkpartiets inställning till en sådan lag. Själv vill jag deklarerar att jag kommer att ställa mig avvisande.

Jag skulle knappast upptaga tiden med att tala om de retroaktiva grisapengarna, svartrosten m. m., om inte detta hade varit det stora slagnumret i folkpartiets propaganda. Det är ganska egen-

domligt när regeringen, jordbrukarnas ekonomiska föreningar och jordbruksnämnden, där de olika partierna varit representerade, inte gjort någon som helst anmärkning. Jag vill dock ge högern en eloge för att den alltid har sagt att den varit med om beslutet och står för detta. Det har inte folkpartiet gjort. Inom folkpartiet har man sagt att man inte kan hjälpa vad en enskild medlem av dess riksdagsgrupp företar sig inom jordbrukets organisationer. Det är ju självklart att om ni vill sprida ut osanningar, om man vill sprida ut missämja mellan små och stora jordbrukare, om man vill sätta konsumenten mot producenten, skall man företa en valkampanj med sådana affischer och med sådana annonser som herr Waldemar Svensson i Ljungskile varit pappa för i detta val. Jag kan ta ett belysande exempel. I ett valtal hörde jag en folkpartist säga, att folkpartiet ville göra allt för att förbättra jordbrukets standard, och särskilt ville man höja mjölkpriset. Dagen efter stod det en annons i en av folkpartiets största tidningar — och denna annons har genomlöpt hela den svenska pressen: »Sänk smör- och margarinpriset med 30 öre per kilo. Det fordrar konsumenterna.» En sådan sänkning av smörpriset betyder att mjölkpriset måste sänkas med 1,2 öre per kilo mjölk. Jag skulle kunna draga upp flera sådana exempel, men jag skall inte upptaga kammarens tid därmed.

Man har här i dag kritiserat valmetoden. Jag skall inte ingå på några närmare detaljer, men när jag ändå har ordet kan jag inte underlåta att säga, att hade den gamla valmetoden använts vid årets val, hade bondeförbundet haft två mandat mera i andra kammaren. Vi blev beskyllda för att ha medverkat till att antaga en vallag, som gynnade regeringspartierna. Men jag tror inte att folkpartiet i dag vill påstå att vi blev gynnade genom den nya lagens tillkomst. Jag hörde visserligen att herr Ohlin sade i andra kammaren att det var slumpen, som föranledde det, men att det kunde ha blivit en annan utgång. Jag vet inte vari den slumpen skulle bestå.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Den innebar i varje fall att vi gick miste om två mandat som vi inte annars hade förlorat.

Jag skall också ta upp ett anförande av folkpartiets ledare i Kristianstad, där han poängterade att om man hade gått folkpartiets väg och gett retroaktiv betalning för bara 20 grisar, så hade det blivit så mycket pengar över, att man hade kunnat utge förbättrad folkpension, såsom folkpartiet föreslagit. Detta yttrande fällades i konserthuset i Kristianstad. Jag skulle då vilja fråga: Är det folkpartiets mening att, sedan man tagit en liten del av de medel, som riksdagen ansett böra tillföras bönderna, skall återstoden användas till att höja folkpensionerna för hela det svenska folket? Jag skulle vara mycket tacksam att få ett svar på den frågan.

Jag tror inte att man kan, om man vill vara rättvis, beskylla jordbruket, såsom man gjort, för att ha skurit pipor i vassen och vunnit fördelar på andra samhällsgruppers bekostnad. Det har varit så tyst hela dagen i dag från oppositionens sida. Man har haft klar kännedom om den oerhörda katastrof, som övergått en stor del av det svenska jordbruket i höst. Man har fullt klart för sig, att det är mycket av spannmål och rotfrukter, som icke kan komma till någon användning utan som ruttnar och förstörs. Men man har inte ägnat någon som helst tanke åt vad som borde göras för dessa människor. Man kritiserar här de åtgärder som vidtagits på jordbrukets område. Då vi vet vilken katastrof som ägt rum, tycker jag att det borde vara lika angeläget att diskutera frågan, om man inte borde försöka vidtaga några åtgärder för att på ett eller annat sätt hjälpa de människor, som drabbats. Visserligen har jag sett ett förslag om att de skall kunna få upptaga lån till 4 procents ränta. Jag tror inte att de människor, som drabbats hårdast av denna regnkatastrof, blir hjälpta därmed, i den mån de behöver ett dylikt lån. För att de skall kunna klara upp situationen, tror jag att man måste gå åtminstone så långt att man beviljar dem räntefria lån.

Här har riktats stark kritik mot regeringen och bondeförbundet från oppositionspartiernas sida. Jag anser dock att de bör tänka sig litet bättre för, om det verkligen går att genomföra allt vad man lovar. Jag tror inte att svenska folket tror att alla dessa bragelöften, som under höstens val gavs från oppositionens sida, är möjliga att infria. Det är angelägnare att man försöker jämna ut motsättningarna och genom samförstånd uppnå målet.

Herr PERSSON, HELMER (kort genmäle): Herr talman! Jag tycker att herr Elofsson sade en massa bra saker när det gäller folkpartiet. Därför blev jag så förvånad över att han skulle förstöra detta helhetsintryck genom att i viss mån ovederhäftigt polemisera gentemot mig. Han lever väl i den föreställningen, att vad jag sagt saknar faktiskt underlag och att vad som skrivits under det senaste halvåret gentemot oss är sanning. Jag beklagar att herr Elofsson har den inställningen. Vi stödjer oss emellertid på en hel del fakta, och faktum är, herr Elofsson, att beskyllningen mot en av de iblandade i denna affär, som jag talade om, från så gott som hela den svenska pressens sida var grov i allra högsta grad, och den personen stod folkpartiet närmast. Han blev helt frikänd, och jag har hävdad här att gentemot två av mig namngivna personer är beskyllningarna precis lika grova och grundlösa som gentemot Tage Wickström.

Ni sade åt oss under 1930-talet, att vi var ovederhäftiga i vår karakteristik av stadsfiskal Hallberg i Luleå. På samma sätt uppträdde ni och sade att vårt uppträdande var någonting oerhört. Historien visade att vi hade rätt och att ni hade fel. Jag kan gärna förlåta herr Elofsson att han i det nu aktuella fallet svävar i okunnighet och använder diverse propagandafloskler — ty det är ingenting annat än propagandafloskler, när herr Elofsson säger, att det kommunistiska partiet är inblandat i spioneriaffärerna. Det finns inga fakta bak-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

om det påståendet. Och denna billiga platthet, att när en kommunist uppträder och talar, erbjuder sig någon att skramla ihop pengar för resan över till Sovjetunionen, såvitt vederbörande förbinder sig att stanna där i evig tid, den hämtar herr Elofsson direkt från hyllan. Den är mer än 35 år gammal.

Talaren avbröts här av herr talmanen, som påpekade, att den i § 12 mom. 2 av kammarens ordningsstadga bestämda tiden för kort genmäle nu vore av talaren överskriden.

Herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Det har ställts några direkta frågor till mig under debatten, och jag skall försöka att med några ord besvara dem.

Herr Arrhén har riktat en kritik mot övergångstidens skolformer, speciellt beträffande realskoleundervisningen, alltså realskoleundervisningen under tiden till dess enhetsskolan blir genomförd. Det är väl alla bekant att vi har stora svårigheter för närvarande att bereda plats till alla som vill in i realskolan. Jag har tagit fram några siffror och funnit att medan det år 1942 var 23 procent av en årskull som gick över till realskola var det år 1946 28,8 procent, år 1950 35,6 procent och år 1951 36,6 procent, och likväl har ju inte de största årskullarna nått upp till realskolestadiet. Även om procentsatserna inte skulle stiga så mycket ytterligare, blir det ändå många fler än tidigare som vill ha realskoleundervisning.

Redan innan jag började min verksamhet i ecklesiastikdepartementet hade man där gått in för att bereda dylika platser, men inte genom att upprätta några nya femåriga realskolor, vilket väl torde vara herr Arrhén bekant, då ju denna fråga har godkänts av riksdagen, utan vi har i stället gått in för att inbygga linjer i folkskolorna på större orter, där trängseln är störst.

Vid årets vårriksdag sades det klart ut att man skulle fortsätta på denna väg. Det fanns visserligen en reservation, och herr Arrhén var med bland

reservanterna, men reservationen blev inte bifallen, och jag vill erinra om att utskottet bland annat påpekade, att man direkt bör inrikta sig på att få försöksverksamheten så långt möjligt knuten till den nioåriga enhetsskolan. Detta instämde jag själv också i under debatten, vilket herr Arrhén också mycket riktigt har framhållit, och jag hade givetvis inte vare sig möjlighet eller intresse att annat än effektuera detta, i den mån det har vari fråga om att fatta några direkta beslut, vilket de ju också varit så till vida att skolöverstyrelsen begärde direktiv för sitt handlande. Det tycktes som om herr Arrhén kritiserade detta beslut, därför att vi inte hade tagit upp alla punkter i skolöverstyrelsens hemställan. På de punkter, där skolöverstyrelsen var enhällig — och det var den ju på de flesta punkterna — fanns det ju emellertid inte någon anledning för Kungl. Maj:t att fatta något särskilt beslut. Den spingande punkten, där meningarna gick isär, gällde huruvida det s. k. Malmösystemet, vilket ju innebär ett inbyggande av en hel femårig realskola i folkskolan och vilket nu är genomfört i Malmö och fyra andra större städer, ytterligare skulle utökas. Jag menade att det stod i strid mot riksdagens beslut, som jag här i korthet hänvisar till, och jag tror att herr Arrhén måste ge mig rätt på den punkten.

Av denna anledning formulerades vårt beslut så, att Kungl. Maj:t först gjorde ett allmänt uttalande att ändringarna i varje särskilt fall skall inskränka sig till vad som är oavvisligen erforderligt med hänsyn till den avsedda organisationen av realskolestadiet. Vidare påpekade Kungl. Maj:t i beslutet att klassläraresystemet i princip skall bibehållas. Avvikelse från undervisningsplanen skall i regel begränsas till sådana saker, som skolöverstyrelsen kan medge, och det är ju i regel endast i fråga om sådant som direkt betingas av att engelska införes i femte klassen. Längre gående avvikelser förutsätter Kungl. Maj:ts medgivande och skall endast förekomma i undantagsfall, där

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

med hänsyn till skolorganisationen på orten eller ortsförhållandena i övrigt särskild ändring är påkallad.

När herr Arrhén påstår, att vi avsågat det kommunala initiativet och sålunda gått in för en trängre linje, är det ju inte riktigt. Visserligen har vi uttalat en klar huvudregel, och jag är övertygad om att det absoluta flertalet orter utan veikan kan foga sig i denna, men det är ju i alla fall på det sättet, att kommuner kan få lov att göra framställningar på litet olika linjer också.

Försöken kommer således att fortgå, och vi har inte på något sätt företagit någonting som strider mot riksdagens klart uttalade önskan. Att vi får fler och fler försök just enligt den nioåriga enhetsskolans riktlinjer tycker jag bara är riktigt, och vi har ju också i år medgivit åtskilliga nya distrikt att sätta i gång försök på detta område, däribland ett så stort distrikt som Södertälje stad. Kungl. Maj:t anbefaller också i samma beslut skolöverstyrelsen att utreda kompetensfrågan för de examensfria linjerna på realskolestadiet inom såväl enhetsskolan som folkskolan i övrigt.

Jag menar sålunda att vi gör vad vi kan för att verkligen få försöksverksamheten att gå i enlighet med riksdagsbesluten och för att få fram de jämförelser, som är önskvärda och möjliga. Det är därför väsentliga överdrifter, när såväl herr Arrhén som herr Ohlson talar om att det för närvarande är en standardsänkning i vår undervisning. Det är väl inte så egendomligt, om resultaten åtminstone i vissa skolor ligger något lägre än för en del år sedan; man måste ändå ta någon hänsyn till den våldsamma ansvällning av lärjunge-materialet, som har skett och som jag tidigare pekat på.

Herr Arrhén menade också, att det var landsbygdsintressen som trädde för nära genom det nya systemet. Det kan jag inte finna. Landsbygden har ju tidigare inte haft så mycket med av de femåriga realskolorna, och när vi nu försöker skapa flera platser dels genom inbyggande i folkskolan och dels ge-

nom att upprätta nya, fyraåriga realskolor i en del glesbygder, så finner jag det uppenbart att vi tillgodoser landsbygdens intressen. Då vi inbygger realskolelinjer i större städernas folkskolor, är det väl ändå tydligt att den omkringliggande landsbygdens befolkning därigenom får större möjligheter att utnyttja elevplatserna i de läroverk som finns.

Herr Arrhén sade vidare att lärarbristen är stor, och det var väl underförstått att vi inte gjorde tillräckligt för att motverka den. Det är nog i alla fall inte våra kritiker obekant, att intresset är stort för de akademiska kurser som kommer att hållas, även om vi ännu inte kunnat fastställa på vilka orter de skall ordnas.

Jag tar nog inte heller fel, om jag säger att den lönereglering, som just har föreslagits i proposition till riksdagen och som väl åtminstone våra kritiker gärna ger sitt stöd, kommer att verka i den riktningen att vi får flera lärare. Vissa kurser vid universiteten och Stockholms Högskola för utbildning av lärare har redan måst dubbleras. Och jag kan även peka på att vi söker utnyttja de nya adjunkturer i 29 lönegraden, som väl kommer att inrättas, på ett sådant sätt att bristorterna får nytta av dem.

Herr Arrhén talade om skolkommisionens förslag, att realexamen skall avskaffas, på ett sådant sätt att det föreföll mig som om han ansåg, att saken redan var beslutad. Så är emellertid ingalunda fallet. Framställningen befinner sig nu på remiss hos bl. a. skolöverstyrelsen, och Kungl. Maj:t har ännu inte på något sätt tagit ställning till frågan. Om det kan lugna herr Arrhén, vill jag gärna som min mening uttala att det givetvis inte kan bli fråga om att omedelbart avskaffa realexamen. Liksom beträffande enhetsskolan kommer det säkert att behövas en viss försöksverksamhet för att avgöra, vad som skall komma i stället, antingen det nu skall bli de standardiserade prov som föreslagits av skolkommisionen eller någonting annat.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Herr Ohlson sade i sitt första anförande, att planeringen på skolans område för närvarande just inte liknar någonting. Jag tycker att det var ett ganska inkonsekvent yttrande av herr Ohlson, ty vore det riktigt skulle planeringen precis likna herr Ohlsons egna idéer om skattesänkning; han talade ju om att han bara hade planerat för det närmaste budgetåret och inte hade brytt sig om vad som därefter kom.

Herr Wistrand väntar kanske, att jag skall säga någonting med anledning av hans fråga. Jag tycker dock inte att det vid denna tid på dagen finns den minsta anledning att upprepa sådant som redan sagts, utan jag nöjer mig med att hänvisa till vad som på den punkten yttrats först av herr andre vice talmanen, sedan av finansministern och nu sist av herr Gustaf Elofsson.

Herr **ARRHEN** (kort genmäle): Herr talman! Herr statsrådet började sitt anförande med att erinra om att riksdagen tidigare — det var ju i fjol — beslutat, att man icke skulle inrätta några nya femåriga realskolor. Han övergick därefter till att säga, att man i stället skulle bygga in realskolorna i folkskolan. Det syntes alltså vara den linje som statsrådet själv omfattar. Jag ber då att i min tur få erinra om att det var på den punkten som statsutskottets skrivning i våras var så underfundig. Utskottet skrev: »Utskottet har likväl icke kunnat undgå att observera att i en mängd fall intresset i huvudsak inriktats på att inom folkskolans ram söka inarbeta den nuvarande realskolan. Skulle detta mera allmänt bli fallet synes det utskottet som om försöksverksamheten skulle bli föremål för en alltför ensidig utveckling.» Det var i det uttalandet som herr statsrådet instämde. Detta utskottets skrivsätt skulle då också innebära, att man i stället hänvisade till att all försöksverksamhet på det här området skulle vara förbehållen den nioåriga enhetsskolan, och det har herr statsrådet också instämt i.

Herr statsrådet hävdar därefter att detta står i överensstämmelse med 1950

års beslut. Jag säger att det inte gör det, och jag kan för att styrka detta mitt påstående åberopa ett uttalande, som ordföranden i 1950 års särskilda utskott, herr Sandler, gjorde här i våras. Han yttrade bl. a., att »det var en av förutsättningarna för enigheten i skolutskottet, att det skulle vara en ganska vid latitud för försöksverksamheten». Vidare yttrade han: »Det är värdefullt att man får erfarenheter av olika möjliga varianter.» Han tillade: »Det är möjligt att utskottets skrivsätt inte exakt återger de verkliga förhållandena på det här området.» Jag ber att få understryka att utskottets ordförande i våras erinrade om 1950 års beslut, vilket han tydligen fann stå i dålig överensstämmelse med det skrivsätt, som statsutskottet i våras hade presenterat.

Det är den ena saken. Det är alltså enligt min mening inte riktigt, när herr statsrådet här hävdar, att det s. k. Malmö-systemet, som även har använts i Linköping, Gävle, Växjö och Lidingö, inte skulle stå i överensstämmelse med 1950 års beslut. Även om herr statsrådet har den uppfattningen, bör det i alla fall vara av förtägen stort intresse att man kan iakttaga, att det svenska folkets tankar spontant går i annan riktning.

Jag kan acceptera herr statsrådets uttalande i övrigt, när han säger, att han här velat presentera en huvudregel. Jag vill bara anhålla om att herr statsrådet då inte glömmet att ett sådant uttalande också förutsätter, att försök får anställas även i de andra sammanhangen, vilket också utan tvekan var meningen enligt 1950 års beslut.

Vidare sade herr statsrådet, att någon standardsänkning inte är på väg. Jag ber att få understryka, att mitt uttalande innebar en hypotes. Jag sade, att om man icke gör en differentiering nu i folkskolans femte eller sjätte klass och senare i enhetsskolans motsvarande klasser men det oaktat bibehåller den nuvarande realexamens studiemål, måste det bli antingen en standardsänkning eller ett våldförande av eleverna, eftersom man då tvingar dem till ett omänsk-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

ligt arbete. Det är den sistnämnda synpunkten, herr talman, som vi på lärarhåll i elevernas intresse känt oss skyldiga att uppmärksamma och tala om för offentligheten.

När herr statsrådet här talar om landsbygdsbarnens intressen och vad därmed sammanhänger, vill jag framhålla, att just dessa barn har ett speciellt intresse av att få sina kunskaper preciserade vid en betygssättning. De kommer nämligen ofta från ekonomiskt mindre bärkraftiga hem, och realskolebetyget representerar för dem ett kapital, som de sedan kan nyttiggöra under en fortsatt verksamhet.

Talaren avbröts här av herr talmannen, som påpekade, att den jämlikt § 12 mom. 2 av kammarens ordningsstadga av herr talmannen medgivna tiden för kort genmäle nu vore av talaren överskriden.

Herr **OHLON** (kort genmäle): Herr talman! Tyvärr måste jag säga ecklesiastiministern, att det inte var någon överdrift i min skildring av den standardsänkning som inträtt på vissa håll vid våra högre skolor. Jag skulle ännu en gång vilja på det enträgnaste uppmana ecklesiastikministern att ta och fundera litet på det problemet, så att vi finge en plan över hur denna del av undervisningsväsendet skall utvecklas under de närmaste åren. Statsrådet Persson hänvisade till den lönereglering, som är i görningen och som naturligtvis kommer att stimulera rekryteringen. Han hänvisade också till de många anmälningarna till folkskollärarens fortsättningskurser. Men vi får komma ihåg att alla dessa saker verkar först på lång sikt. Vi befinner oss för närvarande i en vågdal, och det gäller att se till, hur vi skall komma ut ur svårigheterna så länge vi befinner oss i denna vågdal.

För övrigt får jag bekänna att jag har svårt att följa ecklesiastikministern i hans resonemang angående sambandet mellan eventuell skattesänkning och det problem, som här föreligger. Här är det ju ett problem, som verkar långt in i

framtiden, medan däremot skattesatsen lagenligen skall fastställas för varje år.

Herr statsrådet **PERSSON**: Herr talman! Det är sant, herr Ohlon, att det inte finns något direkt sakligt samband mellan dessa ting. Vad jag emellertid skulle vilja säga till herr Ohlon, men som jag kanske inte tillräckligt klart fick fram, var, att när herr Ohlon anklagar regeringen för bristande planering på skolområdet, är det ju i alla fall inte sämre ställt därmed än när det gäller folkpartiets bristande tankegångar i fråga om skatterna enligt vad herr Ohlon själv medgav.

Om det är en viss standardsänkning på sina håll, tycker jag att detta inte är så märkvärdigt, ty faktum är väl ändå att en del av vår realskoleungdom för närvarande kunde med fördel ha haft annan utbildning, mera praktiskt inriktad, och vi gör vad vi kan för att öka möjligheterna till praktisk utbildning. Vi har ju höjt statsbidragen till yrkesskolorna under de sista åren. Även enhetsskoleförsöken breder ut sig allt mer och mer. De kommer ju att för flertalet lärjungar sluta med en förberedande yrkesutbildning, som jag hoppas kommer att väcka lust hos dem att skaffa sig en mera fullständig utbildning. Jag beklagar bara för min del att vi av flera olika kända orsaker inte kan utbygga enhetsskolorna i större omfattning under de närmaste åren. Vill herr Ohlon egentligen att vi skall avvisa lärjungar, som söker sig till realskoleutbildning? Det är väl egentligen det enda alternativet till vad regeringen söker förverkliga.

Vad sedan herr Arrhéns genmäle beträffar skall jag tillåta mig att citera ännu en mening ur sagda utskottsutlåtande. Jag gjorde visserligen ett försök att ta med det väsentliga i mitt första anförande, men det är kanske bättre att citera direkt ur utlåtandet. Det heter där: »Utskottet förutsätter därför att, även om försöksverksamheten i nyss nämnd omfattning i viss utsträckning kan godtagas, strävandena mera direkt böra inriktas på att få försöksverksamheten

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

knuten till den nioåriga enhetsskolan med den särskilda målsättning, som därmed måste anses given.» Jag tyder inte detta på det sättet, att vi inte skall ha annan försöksverksamhet än just med den nioåriga enhetsskolan, och herr Arrhén uppfattade det inte heller på det sättet. Men saken är i alla fall den att enhetsskolan tillgodoser just båda studieinriktningarna, nämligen den teoretiska och den praktiska utbildning, som jag nyss varit inne på, när jag replikerade herr Ohlon. Och det är ju för det fall, att man icke är inriktad åt något av dessa håll, som försöksverksamheten kritiserats i de av herr Arrhén citerade meningarna. Det var sålunda inte något nytt för regeringen, att vi går på den linje som utskottet har gjort. Om jag inte misstänker mig var också herr Sandler, trots vissa kritiska formuleringar, inne på den linjen.

Jag vill i alla fall erinra om att vi ju här har en försöksverksamhet såväl med nioårig enhetsskola som i form av olika typer av befintlig högre skola. Vi har sålunda inte heller gått in för någon ensidighet. Jag erinrar mig nu att herr Arrhén i sitt första anförande citerade vad ecklesiastikminister Weijne på sin tid sade om olika skolformers rättighet till utveckling. Vi har inte klippt av denna tankegång heller med den försöksverksamhet, som nu bedrivs. Men jag kan inte finna det vara något fel att just den målsättning, som man har uppställt med den nioåriga enhetsskolan, skall få komma till uttryck på ett icke alltför ringa antal ställen, ty herr Arrhén, vi kan väl vara överens om att det inte bara är den och den minneskuns-kapen som är det väsentliga i vår utbildning för våra realskolelärjungar och andra lärjungar, utan det är det sätt, på vilket de förberedas för att så att säga klara sig i livet, så att de kan komplettera sina minneskuns-kaper — om det behövs — genom att själva skaffa sig andra värdefulla kunskaper. Det är således inte a priori givet att enhetsskolans utbildning, om den är litet annorlunda när det gäller att meddela minneskuns-kaper, därför är av mindre värde än

den nuvarande realexamen. Det kommer säkerligen att kunna utrönas ganska väl under den fortsatta försöksverksamheten, och det kommer ju också att prövas i samband med att kompetensen av olika slag av realskolelinjer skall utredas av skolöverstyrelsen.

Då herr Arrhén tycks vara så förfärligt biten av att det måste finnas ett betyg, tillkommet under den mest minutiösa kontroll, så vill jag i alla fall erinra om att vi har en motsvarande skola, som inte har denna examensrätt, nämligen flickskolan, och såvitt jag vet har herr Arrhén tidigare värderat den ganska högt.

Herr OHLON (kort genmäle): Ecklesiastikministern skall inte inbilla sig, att att det problem som jag tagit upp bara gäller realskolan. Jag skulle vilja ta ecklesiastikministern ur den uppfattningen. Det gäller framför allt gymnasiet. Det är meningslöst att inrätta gymnasier på orter, där man inte kan skaffa lärarkrafter som fyller minimikrav i fråga om kompetens, samtidigt som kanske grannstadens gymnasium delvis är obesatt. Då är det bättre att skaffa ungdomarna från den förra orten undervisning i den sistnämnda, där de kan få en hygglig undervisning. Man skall inte förespegla föräldrar och elever en undervisning som inte håller måttet.

Herr ARRHÉN (kort genmäle): Herr talman! Skillnaden mellan herr statsrådets och min uppfattning på denna punkt är bara den, att jag har betonat, att 1950 års beslut innebar att man skulle bedriva en *allsidig* försöksverksamhet, medan herr statsrådet i våras sade, att han hoppades att de från huvudlinjen avvikande försöken »inte skulle få bli allt för många». Det är ju däri, som herr statsrådets avvikelse från 1950 års beslut kommer fram. Herr statsrådets skyldighet, enligt min mening, är att iakttaga objektivitet beträffande resultatet; det måste vi alla göra, ty annars är försöksverksamheten fullkomligt meningslös.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Sedan frågade herr statsrådet, om de minneskunskaper som man förvärvat i realskolan hade något värde. Det är inte det som det i realskolans undervisning kommer an på. Där gäller det att under viss tid genomgå ganska omfattande elementära kurser, och detta är det enda man hinner med. Realskolans huvudmål är att ge denna breda orientering i olika ämnen. Det kan bli knepigt nog att göra det, om tiden kortas av. Eventuellt kommer man att anstränga eleverna för mycket.

Betyget har ett eget värde, därför att arbetsgivare, högre skolor och alla andra frågor vilka kunskaper som finns, och dessa kunskaper måste bli bäst redovisade i betygets form.

Sist sade herr statsrådet, att flickskolans egenskap att vara examensfri skulle vara ett särskilt dräpande argument mot realexamen. Ja, men herr statsrådet glömmmer, att studietiden där är två år längre. Det är skillnaden, och den är rätt väsentlig.

Herr statsrådet **PERSSON**: Herr talman! Det är alldeles tydligt att vi behöver försöksverksamhet av olika slag, och att den också i de olika fallen kommer att bedömas objektivt, det är jag övertygad om.

Vad herr Ohlons funderingar om gymnasier beträffar så är det ju bara det felet, att våra gamla gymnasier är så överbelagda, att de inte kan ta emot flera lärjungar, och då måste man försöka att så gott det går ordna även på nya orter. Jag vet inte heller annat än att det, med något enstaka undantag för något ämne, hittills har gått ganska bra.

Herr **LUNDQVIST**: Herr talman! Jag tänker inte fortsätta den skoldebatt, som nu en längre stund har upptagit vår diskussion. Jag hade inte heller för min del tänkt att fortsätta den allmänpolitiska debatt, som har upptagit våra förhandlingar under hela förmiddagen och ett stycke till. Jag hade tänkt att ta upp några speciella frågor. Innan jag går in på dem skulle jag emellertid också vilja sä-

ga några ord med anledning av det anförande som nyss hölls här i kammaren av herr Helmer Persson.

Herr Persson låtsades vara mycket förvånad över de stora försvarskostnaderna i Sverige och i Atlantpaktstaterna. Var det inte underligt, herr talman, att han alldeles glömde bort att uttala sin förvåning över att försvarskostnaderna — eller rättare sagt krigskostnaderna — i det land som står honom närmast är så oändligt mycket större än i något av de andra länderna? Det är väl ingen som inte vet, att kostnaderna där är så stora och att vi väl däri också har den väsentliga förklaringen till att även vi i vårt fredsälskande land är tvungna att lägga ned så stora kostnader som vi gör på vårt nationella försvar.

Herr Perssons anförande var i övrigt späckat av beskyllningar emot andra talare, som hade uppträtt här i kammaren, för demagogi.

Herr Persson borde väl, tycker man, vara den siste, som skulle framkasta en sådan beskyllning, ty om det var något, som var utmärkande för hela hans långa anförande med hans patetiska brösttoner, var det väl just att allt vad han sade var en enda lång kedja av demagogiska ovederhäftigheter.

Det var också, herr talman, lustigt att höra honom pretera en ideologisk karakteristik över de olika partierna här i riksdagen. Det var bara förvånande, att han alldeles förbigick att därvidlag karakterisera sitt eget parti. Kanske berodde detta på att han visste att vi ändå kände så bra till det. Ty här vet vi ju alla, att för honom och hans meningsfränder gäller ingenting annat än att i alla väder ängsligt och villigt lyssna till »Husbondens röst».

Han slutade med att säga, att trots alla ansträngningar från de demokratiska partiernas sida att kasta ut kommunisterna ur riksdagen, hade detta inte lyckats. Han föreföll att vara riktigt nöjd med resultatet. Själv skulle jag nog vilja säga, att om det är någon punkt i årets val som man måste beteckna som särskilt beklämmande mörk, är det väl, herr talman, den, att det ändå anno

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

1952, efter allt som har hänt under den senaste tiden, fortfarande finns bortåt ett par hundra tusen myndiga svenska män och kvinnor, som har röstat kommunistiskt.

Sedan skulle jag vilja ta upp de andra frågor som jag närmast hade tänkt att något uppehålla mig vid. Jag skulle då först vilja återkomma till de svårigheter, som vållats hantverk och småindustri icke minst genom den investeringsavgift, som statsmakterna förra året införde och som det ju också har talats åtskilligt om här i dag.

I motioner förra hösten och i början av detta år har jag med exempel från mitt eget län belyst de ökade bördor och olägenheter i olika avseenden, som denna avgift vållar. Tyvärr lyckades jag inte med mina motioner åstadkomma något positivt resultat i det avseendet.

Inom såväl hantverket som den mindre industrien föreligger emellertid alljämt betydande eftersatta rationaliseringsbehov. Småföretagens verkstadsbestånd har i många fall blivit allt sämre, och genomgripande saneringsåtgärder är mångenstädes av nöden, redan för att arbetslokalerna över huvud taget skall kunna sägas vara någorlunda tillfredsställande och än mer för att driften skall kunna effektiviseras och bästa möjliga produktionsresultat skall kunna uppnås. Till alla tidigare skäl mot denna investeringsavgift har på sistone nu också kommit den alltmer hårdnande konkurrensen utifrån, varom ju talats så mycket här under de första timmarna av denna debatt. Denna konkurrens har för övrigt helt nyligen kommit till särskilt uppmärksammat uttryck i en tävlan om en ganska stor statlig beställning, varvid den svenska småindustrien som bekant drog det kortaste strået.

Detta fall är förvisso icke något alldeles enstaka. Det vore inte svårt att här dra fram åtskilliga exempel av liknande slag, alla visande hur angeläget det är för den viktiga småindustrien, att statsmakterna under nu rådande ekonomiska förhållanden söker underlätta och inte försvåra eller rent förhindra en fortsatt önskvärd rationalise-

ring, så att den skärpta konkurrensen utifrån kan effektivt mötas.

Jag är ledsn över att inte finansministern är inne i kammaren nu, men om jag inte missuppfattade ett uttalande av honom under middagen, så medgav statsrådet Sköld, att investeringsavgiften i vissa fall kunde bli en fiende till det goda — jag tror att orden föll så ungefär.

Finansministern förklarade vidare i det sammanhanget, att när avgiften utan olägenhet kunde tas bort, skulle den också slopas. Den tiden var emellertid inte kommen enligt herr statsrådets uppfattning.

Jag skulle i anledning av dessa sista ord i uttalandet vilja fråga, om det ändå inte är så, att läget i detta avseende är något olika inom olika industrier. Jag tror inte att man kan tala om en gemensam tidpunkt för alla, då avgiften skulle övergå till att bli verkligt skadlig. Varför då inte utan tidsutdräkt ta bort denna avgift, åtminstone där det såsom i de här föreliggande fallen är ett faktum, att den redan har blivit till skada?

I detta sammanhang kan jag inte heller underlåta att påtala, vilket allvarligt bekymmer den nuvarande kreditransoneringen utgör för småindustrien, såväl när det gäller redan befintliga företag som vid nystartandet av sådana. Vad man enligt mitt förmenande här måste reagera mot är, att den nuvarande kreditransoneringen genom det sätt varpå den utövas drabbar så blint och framför allt drabbar sådana företag, som för driftens upprätthållande är nödsakade att lånevägen skaffa kapital. Det är följaktligen de små inom företagavärlden som särskilt hårt drabbas av denna regeringens kreditpolitik.

Jag inskränker mig, herr talman, i nu berörda avseenden till vad jag nu sagt och vill därtill endast foga en livlig förhoppning och vädjan till regeringen, finansministern särskilt, att investeringsavgiften åtminstone på här ifrågasvarande områden snarast möjligt måtte slopas och vidare att nödig kreditåstramning ordnas på ett mera rationellt sätt än för närvarande är fallet.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Vägväsendets upprustning var ju föremål för en mycket livlig debatt i våras. Från högerhåll väckte vi då bland annat en partimotion, som syftade till att ge väg- och vattenbyggnadsstyrelsen väsentligt ökade möjligheter utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, då det gällde att forcera den av alla erkänt nödvändiga upprustningen av vägväsendet. Vi föreslog också, att riksdagen skulle godkänna en femårig investeringsplan, vilken vi ansåg vara ett minimum för att inom rimlig tid kunna få ordning på vägarna.

Vi uttalade också förvåning över att, ehuru man genom regeringsombildningen i höstas fått en särskild vägminister, den angelägna vägupprustningen icke hade fått sätta mera märkbara spår i statsverkspropositionen än vad som skett. De äskanden som Kungl. Maj:t då gjorde måste, enligt vad vi underströk i motionen och sedan i reservation till statsutskottets betänkande i frågan, anses vara alldeles för otillräckliga.

Någon investeringsplan ansåg sig riksdagen emellertid inte kunna anta i våras. Men i anledning av högermotionen framhölls i statsutskottets av riksdagen godkända utlåtande, att vägande skäl kunde åberopas för den uppfattning, som kommit till uttryck i motionen, nämligen att investeringsverksamheten borde ytterligare intensifieras och avslutas till en mera långsiktig plan. Det borde enligt utskottets mening ankomma på Kungl. Maj:t att — sedan ytterligare erfarenheter vunnits rörande de olika faktorer som påverkar hithörande spörsmål — närmare pröva, i vad mån det kunde finnas ändamålsenligt att för riksdagen framlägga ett investeringsprogram för vägväsendet på längre sikt.

Även om någon investeringsplan alltså då icke fastställdes, utslöt detta emellertid icke — enligt statsutskottets uppfattning — att investeringsverksamheten ytterligare ökades, därest reella förutsättningar härför skulle visa sig föreliggande. Utskottet förklarade sig vidare icke ha något att erinra emot att i ett dylikt läge vederbörande medelsförbrukningsramar utökades i erforderlig mån. Såsom i högermotionen hade framhållits torde

därvid, fortsatte utskottet, om så skulle visa sig nödvändigt, frågan om anvisande av tilläggsstatsanslag få upptas till övervägande.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har uppenbarligen i allra högsta grad tagit fasta på vad utskottet sålunda, närmast i anledning av högermotionen, anförde i sitt utlåtande under värriksdagen. Man har inom vägväsendet sett till alla klutar för att påskynda vägarnas upprustning.

Det säger sig självt, att vi på högerhåll är mycket glada över att vår partimotion i våras och de positiva uttalanden i anslutning till denna, som statsutskottet och riksdagen gjorde, redan har lett fram till ett så tillfredsställande resultat i fråga om upprustningsarbetet. Såvitt jag kunnat finna av tillgängliga handlingar, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i dessa sina upprustningssträvanden lyckats t. o. m. i en utsträckning, som väsentligt överstiger icke bara vad som från vårt håll beräknades kunna komma till utförande under den tid anslagen för budgetåret 1952/53 var avsedda att räkna utan även vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen själv i sina petita till årets värriksdag ansåg vara möjligt.

Ett annat resultat av dessa i och för sig så lovvärda kraftanstängningar har nu emellertid också blivit att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen är i angeläget behov av nya högst betydande anslag och därför redan i augusti och september i år gjort framställningar till Kungl. Maj:t om anvisande av betydande medel å tilläggsstat för budgetåret 1952/53 å vissa väganslag m. m.

När det t. ex. gäller anslaget till »Förstärkning och förbättring av vägar» beräknar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att nu tillgängliga medel icke ens förslår att täcka medelsförbrukningen under innevarande kalenderår och som helhet betraktat kan man konstatera, att de anslag som beviljades av riksdagen i våras, avsedda att räkna ända till den 1 januari 1954, icke kommer att förslå ens fram till innevarande budgetårs slut, den 1 juli 1953. I sin septemberskrivel-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

se, där styrelsen begär nya anslag för innevarande budgetår, hemställas om icke mindre än sammanlagt 183,5 miljoner kronor på tilläggsstat.

Nu förefaller det visserligen, som om denna summa delvis innefattar vissa beredskapsåtgärder, eller rättare sagt att man synes vilja ha pengar tillgängliga, för den händelse arbetsmarknadssituationen skulle utveckla sig så ogynnsamt, att betydande hjälparbeten måste igångsättas med kort varsel. De sålunda begärda anslagens sammanlagda storlek är emellertid uppenbarligen så betydande, att de fordrar en mycket noggrann prövning från riksdagen sida. Man kan givetvis icke, herr talman, räkna med att, hur glädjande alla än anser en snabb upprustning av vägväsendet vara, riksdagen skulle vara villig att lämna ett verk alldeles fria händer, med rätt alltså att utan riksdagens hörande disponera huru mycket medel som helst. En viss — i och för sig generös — maximering måste väl inte minst i nuvarande ekonomiska läge anses böra uppdragas av riksdagen, redan för att riksdagen inte alldeles skall förlora sina möjligheter till önskvärd kontroll över medelsförbrukning och medelsfördelning inom olika statliga verksamhetsgrenar.

Minst sagt förvånande synes det mig därför vara, att ännu ingen proposition i detta ärende förelagts riksdagen nu i höst. Jag känner mig föranledd att närmast till statsrådet Hjalmar Nilson rikta en direkt fråga, huruvida regeringen har för avsikt att under denna höstriksdag framlägga någon proposition med förslag om anslag på tilläggsstat för vägväsendet och när denna proposition i så fall kan vara att förvänta. Det är ju ganska angeläget, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i någorlunda god tid har reda på vilka medel man kan räkna med skall komma att stå till styrelsens disposition för innevarande budgetår. Väginvesteringarna fordrar ju en planering, som icke bör göras alltför forcedrad. Det var ju också av den anledningen som statsrådet i våras föreslog och riksdagen accepterade en omläggning av anslagsberäkningen så, att den i fort-

sättningen skulle komma att omfatta kalenderår i stället för budgetår. Denna omläggning blir, såvitt jag förstår, av noll och intet värde, om man nu genom ett onödigt förhalande av propositionens framläggande sätter en käpp i hjulet för väg- och vattenbyggnadsstyrelsens planeringsarbete.

Till sist, herr talman, vill jag säga att i skrivelse den 26 juli i år till Konungen har järnvägsstyrelsen gjort framställning om vissa ändringar av den nuvarande distriktsindelningen vid SJ, innebärande bl. a. att det nuvarande östersundsdistriktet skulle delas upp och det nuvarande distriktskansliet i Östersund helt slopas. Den senaste tidens kraftiga stegringar av personalkostnaderna har enligt järnvägsstyrelsens skrivelse aktualiserat en sådan ändring av distriktsorganisationen med därmed följande kostnadsbesparingar.

Såsom av pressen framgått har emellertid den föreslagna indragningen av distriktschefstjänsten i Östersund väckt stor besvikelse inte blott inom hela Jämtlands län utan även på flera andra håll i Norrland.

Utän att här vilja närmare uttala mig om vare sig de skäl som järnvägsstyrelsen anfört till stöd för sitt förslag eller de argument som från den berörda ortsbefolkningen samt olika myndigheter och näringsorganisationer framförts mot en så relativt genomgripande förändring, skulle jag här endast vilja säga att den opposition, som sålunda kommit till synes, i varje fall i mina ögon ter sig mycket lättförståelig. Att en bortflyttning från Östersund av den nuvarande distriktsledningen åtminstone för vissa orter och trafikanter kan komma att medföra ganska kännbar försämring ur allmän servicesynpunkt får väl anses obestridligt.

I sin skrivelse säger sig järnvägsstyrelsen i detta sammanhang också ha diskuterat möjligheterna att inom här ifrågavarande område få ett organiskt sammanhängande »smådistrikt» med huvudorten kvar i Östersund, alltså ett distrikt och en distriktsorganisation i huvudsaklig överensstämmelse med det

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

organisationsförslag som i februari 1948 framlades av 1947 års järnvägsutredning.

Vid närmare övervägande säger sig järnvägsstyrelsen emellertid ha kommit till den uppfattningen, att avskiljandet av ett dylikt smådistrikt skulle innebära en icke motiverad dubbling av vissa tjänster och därigenom ökade kostnader utan att medföra däremot svarande vinster.

Någon närmare redogörelse för vilka tjänster som enligt ett sådant alternativ måste dubblas har järnvägsstyrelsen tyvärr inte lämnat i sin skrivelse. Redan av den anledningen är det omöjligt för en utomstående att bedöma, hur mycket högre kostnaderna verkligen skulle behöva bli, därest man behöлле distriktschefstjänsten i Östersund och organiserade upp tillhörande distrikt i ungefärlig överensstämmelse med den av styrelsen omnämnda smådistriktsprincipen. Med stöd av vad 1947 års järnvägsutredning i sitt betänkande framhållit förefaller det emellertid, som om vid ett sådant alternativ vissa högre tekniska och även andra högre distriktstjänstemän skulle med fördel kunna vara gemensamma för de båda gävle- och östersundsdistrikten, och att därför den av järnvägsstyrelsen befarade dubblingen av tjänster inte borde behöva få någon större omfattning.

Såvitt jag förstår torde alltså merkostnaden för ett sådant »smådistrikts»-alternativ med bibehållande av Östersund som distriktshuvudort i jämförelse med järnvägsstyrelsens eget inför Kungl. Maj:t framlagda förslag knappast behöva bli särskilt stor. För allmänheten måste väl å andra sidan en sådan organisationsändring, som jag här tillåtit mig att skissera, bli betydligt fördelaktigare i olika avseenden än det förslag som järnvägsstyrelsen förordar.

Eftersom jag har glädjen att se herr kommunikationsministern i kammaren medan jag nu talar, skulle jag vilja tillåta mig föreslå att herr statsrådet, om herr statsrådet över huvud taget anser någon ändring av östersundsdistriktets organisation nu böra vidtagas, ville taga

under övervägande det kompromiss- eller medlingsförslag som jag här har tillåtit mig att antyda.

Herr **PETRÉN**: Herr talman! Min avsikt är inte att ta upp någon kritik av den av regeringen tidigare förda politiken. Berättigad kritik framfördes under vårriksdagen, och vi inom oppositionen underlät inte att upprepa denna kritik i valrörelsen. Inte heller hade jag tänkt ge mig in i den allmänna debatten, utan min vana trogen vill jag mer hålla mig till ett begränsat fält där jag har egna erfarenheter. Emellertid har någon av de föregående talarna ställt en del frågor till folkpartiet vilka jag först vill passa på att besvara.

Herr Elofsson i Vä räknade upp vilka sociala reformer folkpartiet önskade och frågade hur de skulle kunna infrias. Svaret är att vi vill ha dem infria i den takt som de ekonomiska resurserna möjliggör. Men det finns sådant som vi i motsats till regeringen anser vara möjligt redan i år. Vi anser det möjligt att genomföra en höjning av folkpensionerna så att folkpensionärerna få sin andel i den standardhöjning som har kommit andra grupper till del. Jag tror att herr Elofsson i Vä riktigt citerade någon folktoppartialare i Kristianstad när han angav den summa detta kostar. Storleksordningen är ungefär densamma som kostnaden för de retroaktiva grispremierna. Vi har emellertid ansett att en höjning av folkpensionerna skulle vara möjlig helt oberoende av jordbruksuppgörelsen. Det finns tillräckliga medel i överbalanseringen av budgeten.

Herr Elofsson i Vä frågade vidare hur vi kunde våga oss på förslag om skattesänkningar i det läge som råder. Jag vill då svara att vi aldrig har begärt större skattesänkningar än sådana som ryms inom en väl balanserad driftbudget. Jag vill gärna i sammanhanget erinra om hurusom en enhällig skattekommitté framhöll att skattesänkningar skulle verka stimulerande på arbetsvilja och deklarationsmoral.

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Herr Elofsson i Vä nämnde vidare att det var förvånansvärt att folkpartiet kunde gå emot en uppgörelse mellan jordbrukarnas förhandlingsdelegerade och jordbruksnämnden. Jag vill då erinra om att uppgörelsen inte träffats mellan förhandlingsdelegerade och jordbruksnämnden — den sistnämnda hyste en avvikande mening — utan den kom fram genom förhandlingar med regeringen, och folkpartiet må väl ha sin fria kritikrätt av regeringens ståndpunkter. Jag skulle sedan vilja säga några ord med anledning av herr andre vice talmannens anförande tidigare i dag. Herr andre vice talmannen nämnde att han icke hade deltagit i valrörelsen, och det var väl därför han tog skadan igen nu och upprepade de synpunkter han i våras framförde på folkpartiets ställning, på konjunkturvinsskatt och regeringens förslag till sterilisering av skogsvinsterna. Detta är väl inte så mycket att orda om nu, där emot kanske litet mer om vad herr andre vice talmannen sedan kom in på, och det var hans uppfattning om grispremierna, om förmögenhetsskatten och kvarlåtenskapsskatten. Jag vill till detta säga, att det var synd att detta inte ingick i ett valtal av herr andre vice talmannen, ty det skulle ha varit folkpartiet till en god hjälp i dess ståndpunkter.

Jag vill sedan lämna ett bidrag till debatten om verkstadsindustriens sysselsättning och investeringsavgiftens inverkan på särskilt denna industri. Jag vill då börja med att referera vad konjunkturinstitutet i sin höstrapport säger om sysselsättningen inom verkstadsindustrien.

Enligt uppgift från Sveriges verkstadsförening har under året mellan 1 500 och 2 000 arbetare berörts av permitteringar. Även korttidsarbete förekommer i någon utsträckning. Den friställda arbetskraften har i regel kunnat placeras i nytt arbete och förskjutningar hittills kan närmast karakteriseras som en förbättrad balans. Fortfarande råder inom många företag brist på yrkesarbetare.

Risker för ytterligare driftinskränkningar föreligger emellertid, och man kan räkna med att på vissa orter svårigheter att omplacera arbetskraften kan uppstå.

Sedan detta skrevs har situationen ingalunda ljusnat. Verkstadsindustrien har otivelaktigt en hel del svårigheter att brottas med. Till en del hänger detta samman med kundernas nedskärning av sina lager och kanske med en temporär konsumtionsminskning, men också, och det är allvarligare, beror detta på vårt lands höga kostnadsnivå, som gör konkurrensen med utlandet om marknaden så svår. Verkstadsindustrien måste på flera håll ställa om sin produktion; vissa tillverkningar måste inskränkas eller nedläggas, medan man åter söker utveckla andra. Det är viktigt att en sådan omställningsprocedur göres så smidigt som möjligt och att sysselsättnings-svårigheter, där de kan bedömas vara av tillfällig art, överbryggas. Med de pressade priserna och åtstramningen på penningmarknaden har företagen själva allt intresse av att söka hålla nere sina investeringar, men omställningen av produktionen och nödvändigheten av att förbilliga tillverkningen kan kräva nyanskaffningar av maskiner eller för att använda konjunkturinstitutets formulering: konkurrensen från utlandet framtvingar investeringar i syfte att nedbringa produktionskostnaderna. Det är investeringar som behövs *just nu*, och investeringar som man många gånger är beredd att göra trots den åtstramade penningmarknaden. Men då ligger här en 12-procentig investeringsavgift och bromsar upp, en avgift som bortfaller först med nästa års utgång, och sålunda antingen fördyras investeringarna eller också uppskjutes de ett år och dessa investeringar som borde göras nu, inte minst med hänsyn till sysselsättningen. En investeringsavgift kan vara berättigad i en annan konjunkturbild men inte i dagsläget, när det också gäller för industrien att snabbt anpassa sig efter läget. Jag tror inte heller att någon skulle vara beredd att yrka på införandet av en sådan avgift nu, om den inte hade

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

funnits. Det är en osmidig form av investeringsbegränsning att gå över en investeringsavgift. Ju längre investeringsavgiften i den ändrade konjunkturen är kvar, desto allvarligare kan skadeverkningsarna bli. Från vårt håll inom folkpartiet hade vi fullt klart för oss att investeringsavgiften måste vara konjunkturberoende och vi begärde att den skulle beslutas för endast ett år. Jag förmodar att när beslutet nu kom att gälla två år är det svårt att ta bort avgiften. Den borde emellertid tas bort senast vid årsskiftet och helst redan nu.

Vi har fått höra finansministerns ställning här i dag. Han sade att om den kapitalvaruproducerande industrien får allvarliga sysselsättnings svårigheter, var han beredd att utan vidare ta bort investeringsavgiften. Men skall vi då vänta tills sådana svårigheter uppkommer? Dessa borde väl förebyggas. Med den tendens som nu råder, gäller det såvitt jag förstår att förekomma svårigheterna och därför nu ta bort investeringsavgiften.

Finansministern nämnde, att det inte rådde några svårigheter här hemma för sysselsättningen. Orderstocken från maskinbyggande verkstäder var ofta upp till 12 månader. Jag tror inte detta är någon riktig bild av situationen. Det råder ett mycket splittrat läge. Läget i fråga om de maskinbyggande företagen är väl närmast sådant i dag att standardmaskiner levereras i de flesta fall omgående från lager. Många gånger finns det inte alls någon orderstock att tala om. Finansministern tänkte kanske på större och mera komplicerade maskiner, och i fråga om dessa är hans uppfattning nog riktig.

Hur ser det ut t. ex. i fråga om lastbilsproduktionen? Det är rätt naturligt att om man har en investeringsavgift gällande lastbilarna, som man beräknar upphöra om ett år, blir det nu en uppämning av efterfrågan. Vi har kunnat följa svårigheterna för den inhemska lastbilsproduktionen. Om man skall tro tidningarna har det t. ex. skett permitteringar vid Volvo-fabrikerna. Vad blir resultatet? Jo, när avgiften upphör kom-

mer en ökad efterfrågan, och då har de inhemska fabrikerna kanske inte sina resurser intakta och kan inte tillgodose efterfrågan. Det blir något ryckigt över det hela.

Inom järn- och plåtmanufakturbranschen är enligt vad jag tror ordersituationen i dag sådan att man arbetar ur hand i mun. Och det finns svårigheter på många andra områden.

Investeringsavgiften har ogynnsamma verkningar också när det gäller för vår beredskap nödvändiga ting. Jag vill här bara erinra om hurusom för industriens del byggandet av skyddsrum är belagt med investeringsavgift. Här finnes utrymme för ett initiativ av inrikesministern, under vilken civilförsvaret lyder. Jag har en gång här i kammaren under en interpellationsdebatt, då inrikesministern var närvarande, frågat honom hur han ser på frågan om skyddsrummen inom industrien. Motsvarande förhållanden gäller ju inte för anläggande av skyddsrum i bostadsfastigheter. Jag fick inte den gången något svar. Jag förväntar inget heller i dag, och något ytterligare tillfälle att framställa frågan får jag inte.

När jag nu är inne på beredskapsfrågorna skulle jag vilja ta upp ett annat spörsmål som indirekt berör verkstadsindustrien. Under den tid vi hade överfull sysselsättning och långa leveranstider, var det ofta svårt att få fram för vår beredskap viktig materiel i önskad takt. Jag tänker då närmast på krigsmateriel. Inte minst i riksdagsdebatterna har det många gånger vittnats om dessa svårigheter. Möjligheterna i dagens läge torde vara betydligt större, och det borde därför nu vara ett lämpligt tillfälle att skaffa fram vad vi släpar efter med. Säkert har också många beställningar till följd av de förut gällande långa leveranstiderna inom vår egen verkstadsindustri placerats i utlandet, och detta gäller i många fall sådant som det ur beredskapssynpunkt vore värdefullt att vi tillverkade inom landet. Jag har ingen anledning att tro att inte myndigheterna vill beakta de möjligheter som den ändrade konjunkturen inom verkstadsindu-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

strien ger i detta avseende. Men en samlad översyn vore här på sin plats, så att man verkligen utnyttjar alla möjligheter som står till buds.

Jag har ännu i friskt minne från förra världskriget, när det i ett skärpt beredskapsläge gällde att sätta i gång en forcerad krigsmaterielltillverkning, vilka oerhörda svårigheter man då stötte på, bland annat genom bristen på verktyg. Jag har undersökt litet hur det förhåller sig i det avseendet i dag, då svensk industri på många håll har en ledig verktygskapacitet. Jag tror att bilden delvis är densamma i dag. I de fall, där jag efterlyste tillverkning av sådana verktyg, fann jag att staten inte utan vidare skulle kunna placera beställningar på dem. Man var nog medveten om att de behövdes, men man släpade efter med konstruktionsarbetet. Då är det på den punkten vi måste göra ökade ansträngningar. Ty det vore riktigt att utnyttja de möjligheter, som nu finns inom svensk industri, för att få fram för vår beredskap nödvändiga saker.

Jag läste i går i tidningen om att vårt nya reoplan var försett med utländsk motor. För i varje fall den i dessa frågor oinvidge är detta ägnat att förvåna. Då man vet att vi har mycket kunniga konstruktörer på detta område och att det har bedrivits ett ganska intensivt utredningsarbete i landet och betänker vad det säkerligen betyder för vår beredskap att ha en inhemsk flygplansindustri, så måste man beklaga att det inte varit möjligt att få fram denna flygmotor inom landet. Det är bara att hoppas att alla ansträngningar därvidlag verkligen har gjorts från myndigheternas sida.

Jag hade sedan velat ta upp en annan fråga som har berörts i herr Ohlons interpellation, nämligen i vad mån det socialdemokratiska partiet alltjämt står fast vid den principiella socialistiska åskådningen. Finansministern har i sitt interpellationssvar inte gått närmare in på samhällsåskådningsfrågorna, utan nöjt sig med att konstatera att socialdemokratien inte är doktrinär i sin uppfattning och att man har att handla efter vad som bedöms vara lämpligt i varje läge.

Diskussionen i den frågan måste tydligen tyvärr föras på annat håll. Det behöver för övrigt inte tas något initiativ därtill från vår sida — debatten är redan i full gång i de egna leden. Senast förekom i sista numret av landsorganisationens organ Fackföreningsrörelsen en belysande artikel under rubriken »Socialdemokrati i dimma». Denna dimma blir i varje fall tydligen inte skingrad i debatten här i dag.

Jag skulle helt ha förbigått frågan, om inte den regeringsmedlem, statsrådet Andersson, som under årens lopp tydligen haft till uppgift kanske mer än någon annan att följa de industriella problemen och som jag därför särskilt intresserat lyssnar till, hade gjort några uttalanden därom i Tiden för inte så länge sedan. Där säger statsrådet Andersson bland annat, att det alltid måste höra till partiets aktuella politik att söka vidga sektorn av samägda företag inom näringslivet. Det skulle vara bra intressant att få höra vad som menas med samägda företag, och vilka aktuella planer det nu finns på att vidga den sektorn. Syftar möjligen statsrådet Andersson på företag med delägarskap från de anställdas sida? I så fall är det såvitt jag förstår nya signaler av ganska överraskande art, som framförs, då sådana tankar i varje fall här i riksdagen aldrig förut rönt något stöd från socialdemokratiskt håll.

Herr NILSSON, BROR: Herr talman! Under våra resor mellan våra hemorter och huvudstaden har vi nog alla lagt märke till att skörden ännu i stor utsträckning står ute på fälten. I vissa landsändar har det kommit nederbörd nästan varje dag ända sedan den 21 september. På grund av det kyliga vädret under sommarens senare del har växternas utveckling och mognad försenats. Trots detta har höstskörden mognat och inbärgats och enligt skörderapporterna gett en något över medelmåttig skörd. Endast i undantagsfall har det förekommit skador av insekter och svampar. Farhågorna för att svartrosten skulle

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

återkomma i år visade sig dess bättre ogrundade. Vårt brödsädesbehov torde alltså i huvudsak vara tryggt. En fullt medelgod höskörd har också kunnat bär-gas.

Det är alltså vårsäd och vårsådda oljeväxter samt potatis och rotfrukter, som i stor utsträckning icke har kunnat bärgas, ja, säden har i vissa fall icke ens kunnat skäras. Fälten har varit vatten-dränkta och omöjliga att beträda för människor, dragare eller maskiner.

Statistiska centralbyråns sammandrag av årsväxt- och skörderapporter för den 15 oktober — alltså helt nyligen — ger en dyster bild av läget. Värst drabbade synes smålandsläna vara. Från Norra Vedbo härad i Jönköpings län rappor-teras exempelvis: »Vårsäden till största delen obärgad och en stor del oskuren. Svårt skadad av regn (och snö ^{24/10}). En del vårvete grönt, frostskadat och osku-ret.» Från Vista härad rapporteras: »Vår-säd: större delen obärgad, delvis osku-ren.» Från Kronobergs och Kalmar län föreligger liknande rapporter, exempel-vi för Sunnerbo: »Omkring 50 % obär-gat, skador, kornet bättre.» I Kalmar län och på Gotland har stora områden över-svämmats och står ännu under vatten. Även från Blekinge rapporteras att sär-skilt havre på mossjord står ute och i flera fall icke kunnat skäras. I Älvsborgs län har särskilt Dalsland varit utsatt för både regn och frostsador. Från vissa områden i södra delen av Älvsborgs län föreligger liknande rapporter. Skara-borgs län rapporterar stora groddskador, och i Viste härad var ännu 25 å 30 procent obärgat och delvis oskuret. Från alla hjälmar- och mäljarlandskapen även-som Östergötland föreligger liknande rapporter. Norrut har frosten härjat jäm-te den alltför rikliga nederbörderna av regn och snö. Sålunda rapporteras från Jämtlands norra domsagas tingslag: »Under-målig utveckling, frostsador, mycket säd ute, även oskuren, Hammerdals soe-ken 90—95 % skördeskador.» Från Jämtlands östra domsagas tingslag rap-porteras: »All vårsäd mer eller mindre frostskadad och praktiskt taget ingen

säd mogen utan skördats grön. Till stor del ute i hässjor och skylar. Snöskador.» Liknande rapporter förekommer från de övriga nordsvenska länen. I dagens tid-ningar läser jag, att stora delar av bet-skörden i Skåne icke kunnat och till äventyrs icke kan bärgas på grund av regnet, som gjort jorden så mjuk, att den inte kan beträdas av människor eller dragare.

Herr talman! Det är länge sedan en så mörk bild av skördeförhållandena i vårt land förelåg. Många av vår jords brukare ser nu frukten av ett helt års möda gå förlorad. En hjälpkaktion är här av nöden, och det är med tillfredsstäl-lelse och förväntan som man erfarit att jordbruksministern föranstaltar om en grundlig undersökning av skördeskador-na. Det är sedan att hoppas att rege-ringen så snart ske kan framkommer med förslag om hjälpåtgärder.

Jag skulle sedan, herr talman, göra några reflexioner även jag i anledning av årets valkampanj. Det har talats så mycket om grispremier och annat som rör den svenska landsbygdens förhållan-den, men det besynnerliga är att medan man pratat och endast i någon ringa mån handlar, så vandrar det en jämn ström, en ständigt tilltagande ström av unga människor från landsbygden till städer och tätorter. Där står de och vän-tar på bostäder och bildar grunden till vårt största sociala problem, bostads-frågan, vilken hittills trotsat alla våra an-strängningar att lösa den. Finansminis-tern lät visserligen hoppfull i dag. Det har under det senaste året byggts 5 000 fler lägenheter än föregående år, sade han. Det är gott och väl, men skaran av bostadssökande ökar ju än mer. Vare det mig fjärran att tänka på eller föreslå något hinder för människor att bege sig dit, där de tror sig finna utkomst och lycka. Detta är en av människornas fun-damentala rättigheter. Men nog förefal-ler det underligt att man vid den nu igångsatta regionalplaneringen i första hand sätter i gång med planeringen av städer och tätorter samt deras närmaste omgivning. Vore det inte minst lika

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

nödvändigt att sätta in undersöknings- och planeringsarbetet i de mera avlägsna socknarna, varifrån den alltför häftiga utvandringen sker — ty alltför häftig är den ju åtminstone ur den synpunkten, att man inte hinner bygga bostäder till de inflyttande i städerna och tätorterna och därför att den rubbar ålders- och könsfördelningen i den gamla hemorten, vilken helt plötsligt verkar övergiven, tyst och grå som en gammal far eller mor. Jag vet vad jag talar om. Jag har sett och verkat i sådana bygder. Vore det nu inte minst lika angeläget att sätta in planeringen på dessa övergivna orter som på tätorterna? Jag tycker det.

Nu ämnar man visst överlåta på lantbruksnämnderna att verkställa planering i de mera avlägsna orterna. Men när skall dessa av arbete överbelastade institutioner, för vilka lantbruksstyrelsen i år begärde 40 nya befattningshavare, som riksdagen nekade att ge dem, hinna med att lösa sådana uppgifter? Det blir då även i fortsättningen så, att den ena sidan av problemet belyses men icke den andra. En blomstrande landsbygd med ett differentierat näringsliv borde vara målet för våra strävanden. Detta är ett av de förnämsta mål för vilket landsbygdspartiet bondeförbundet kämpat och kämpar. Vi vet, att detta mål icke är någon utopi. Det finns orter i vårt land — och jag känner väl till även sådana — där den gamla jordbruksbygden berikats av industri, hemslöjd och hantverk, där befolkningen stannat kvar i sin hembygd och försökt göra någonting av den och lyckats förträffligt. Enskilt initiativ är här den förhärskande drivkraften, och det bör enligt min mening förbli så. Men det allmänna borde utfinna former för att mera än som nu sker främja den antydda utvecklingen. Den redan beslutade och delvis igångsatta regionalplaneringen syftar härtill, men då bör denna planering icke, såsom nu i huvudsak sker, i första hand syssla med städernas och tätorternas problem. Problemets kärnpunkt är att söka i den periferi, varifrån människomaterialet utvandrar.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Vid denna sena tidpunkt skall jag bara säga några få ord. Jag har mycket litet att tillägga till denna debatt. Valrörelsens frågor har nu vädrats på nytt, den ekonomiska politiken, socialpolitiken och i någon mån skattepolitiken. Inget parti har haft något egentligt nytt att säga.

Regeringspartierna och oppositionen är djupt oense om den ekonomiska politiken. Oppositionens enda programpunkt är en liten, liten räntehöjning — hur liten, har man svårt att ange. Regeringen ämnar fortsätta sin kraftfulla ekonomiska politik med riksdagsmajoritetens gillande, och härför är begränsningen av industriens investeringar fortfarande behövlig.

Om socialpolitikens huvudlinjer är alla partier ense. Vi väntar oss av 1953 års riksdag en de sociala reformernas riksdag. Ingen blir förvånad, om folkpartiet och kommunisterna kommer att i olika avseenden bjuda över, de vet bara ännu inte var de skall bjuda över och med hur mycket.

Om skattepolitiken är vi oense. Folkpartiet talar om konfiskatoriska skatter. All skatt är konfiskatorisk; den tages utan omedelbart synlig ersättning. Vi genomförde i våras en skattereform, som sänkte skatten för det stora flertalet men väsentligen för folk med smärre och måttliga inkomster och borttog eller sänkte skatten för de måttliga förmögenheterna. Man frestas fråga: Är vårt skattesystem konfiskatoriskt därför att vi inte genomförde den del av skatteförslaget, som väsentligen sänkte skatten för de större inkomsttagarna, och därför att skatten inte nog sänktes för de största förmögenheterna? Folkpartiet har ingenting i princip emot vad de kallar en konfiskatorisk skatt. De ville ju ha konjunkturvinstbeskattning på 1952 års skogs- och exportvinster sedan högkonjunkturen försvunnit.

Koalitionen mellan socialdemokrater och bondeförbundare har tydligen gått särskilt folkpartiet på nerverna. Reaktionen från folkpartiets sida förra hösten var mycket stark. I en liknande situation — vid den rödgröna koalitionen

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

efter 1936 — skrev en folkpartitidning om högern: »Litet av den försmåddes känslor kommer då och då fram i det sätt man på högerhåll omtalar den, ack så onaturliga, alliansen mellan bönder och socialdemokrater.» Skribenten hette Torgny Segerstedt. Detsamma kunde nu ha skrivits om folkpartiet.

Folkpartiet har även på obestämd tid skrinslagit sina förhoppningar om en regeringskoalition mellan folkpartiet, högern och bondeförbundet. Jag skulle önska se folkpartiet i den situationen. Vilket inbördes gräl skulle det inte bli! Men vad annat skulle man vänta av ett sådant politiskt tvegitte?

Från kommunistiskt håll har hörts nya toner. Herr Öhman har talat om socialdemokratisk och kommunistisk samverkan. De nya parollerna är förmodligen hemtagna från partikongressen i Moskva. Vi måste tacka nej. Socialdemokratien kan inte samverka med ett parti, som går så snällt och lydigt i sin moskovitiska herres koppel, och inte heller med ett parti, som där det kommer till makten, arkebuserar friheten.

Herr NORDENSON: Herr talman! Jag vill göra några reflexioner med anledning av den tidigare debatten. Det är kanske litet meningslöst inför en så glest besatt kammare och med så svag representation på regeringsbanken, men jag tror att det i alla fall kan vara angeläget att framföra några synpunkter.

Det var som alltid intressant att höra finansministern utveckla sina synpunkter på vår ekonomiska politik, men jag gjorde i dag den reflexionen, att hans yttranden var ovanligt litet nyanserade. När det var fråga om regleringar, framhöll han att man i alla länder sett sig nödsakad att tillgripa sådana och att alla partier varit med om det. Det är alldeles riktigt, men här föreligger dock en ganska bestämd åtskillnad i fråga om ställningstagandet från olika håll. Det är en mycket väsentlig skillnad, om man tillgriper regleringar för att planmässigt undvika alla andra åtgärder eller om man tillgriper andra åtgärder än regle-

ringar för att undvika regleringar och tar till dem först i sista hand. Det blir en väsentlig skillnad i den politik, som blir resultatet av så olika inställningar.

Även beträffande räntan tycker jag att finansministern hade litet svårt att hålla begreppen isär. Han hade för sin del uppfattat att alla sakkunniga yrkat på minst en procentens höjning. Jag vill vidhålla att de yttranden, som gjorts på den punkten från finanshåll och nationalekonomiskt håll, gått ut på att man sagt ifrån, att en procent i detta ögonblick skulle vara en tillräcklig procentsats för att få den önskade effekten. Att man samtidigt har sagt — det tror jag också är ganska allmänt — att denna procent bör tillgripas genast, är någonting annat än vad finansministern sade. Finansministern kom till en procent såsom minimum, medan jag har påstått och vidhåller att sakkunskapen talar om en procent såsom maximum, men att man borde ta till denna maximisats med en gång. Det finns dock en viss skillnad mellan de två inställningarna, precis som alla vet att det är skillnad på maximipriser och minimipriser.

Finansministern framhöll att vi i högerpartiet också har yrkat på offentliga investeringar och understrukt angelägenheten av att tillgodose dem i mesta möjliga grad, och han menar att det inte skulle förenas med vår ekonomiska politik. Jag vill bestämt vidhålla att så är fallet, ty vi har alltid sagt ifrån mycket tydligt, att det centrala i vårt ekonomiska program är penningvärdets stabilitet och åtgärder för att hävda detta. Om striden för penningvärdet kräver åtgärder, som innebär restriktioner för investeringarna, tar vi dem, och vi menar att då får även de mest önskvärda offentliga investeringar för det ena eller andra ändamålet tills vidare träda tillbaka. Penningvärdets bevarande är nummer ett från våra utgångspunkter, och om detta så kräver måste alla investeringar träda tillbaka, både de offentliga och de enskilda.

Herr finansministern ville göra gällande att jag inte hade intresse för industriens investeringar. Jo, det har jag, men

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

såsom ett sekundärt önskemål, sedan åtgärderna för kampen för penningvärdets bevarande har blivit tillgodosedda.

När det sedan gäller att avgöra vilka investeringar som i första hand bör tillgodoses, är det min uppfattning att räntan är en mycket god särskiljare, för bedömning av vilka investeringar som bör komma i första rummet. De, som är mest lönande, bör få företräde, och räntan verkar i den riktningen.

Herr Sköld avvisade mycket bestämt, att man skulle kunna göra några jämförelser med Tyskland. Jag tror, att om vi över huvud taget skall kunna föra en politik, som håller i framtiden, måste vi genom analogier försöka bilda oss en uppfattning om vilka möjligheter som finns, och då måste vi även kunna jämföra oss med andra länder. Finansministern menade att felet med den tyska politiken var att den hade arbetat med arbetslöshet på marknaden, och det skapade ju andra förutsättningar. Man borde därför inte ta detta land till mönster. Ja, jag vill ju säga att en politik, som inte bara har möjliggjort ett utomordentligt uppsving, en högt utbildad industri med hög konkurrenskraft, utan också stärkt valutaställningen och därtill lyckats absorbera omkring 10 miljoner flyktingar och sysselsätta dem, har väl ändå gjort någonting som kan värderas ur sysselsättningssynpunkt.

Den politik som det socialdemokratiska partiet har slagit in på, kan sägas i valet mellan ett fast penningvärde och den fulla sysselsättningen ha valt den fulla sysselsättningen. Det innebär emellertid att man får ett försämrat penningvärde, och det i sin tur innebär att våra möjligheter till konkurrens blir mycket sämre och att vi kan riskera att få mycket stora svårigheter att hävda oss gentemot andra länder.

Herr finansministern menade att det var ett mycket torftigt alternativ att yrka på en rörlig ränta. Att vi begränsar vårt yrkande på det sättet har en psykologisk förklaring. Vi har i många år krävt att penningvärdet skulle försvaras genom en rad olika åtgärder, bland annat den rörliga räntan. Men på ett tidi-

gare stadium har vi främst hävdade kravet att riksbanken skulle iakttaga återhållsamhet och framför allt inte sprida köpkraft. Vi måste driva denna kampanj under minst två år, innan det blev någon effekt, men slutligen kom vi därhän, att man accepterade högersns ståndpunkt, att likviditeten på kapitalmarknaden borde stramas åt. Nu tar vi nästa steg och kräver räntehöjningen. Vi har funnit att det är pedagogiskt riktigt att kräva en sak i taget. Det dröjer kanske ytterligare två år, innan vi får herr Sköld att gå med på en räntestegring, men när det har skett, skall vi nog kunna föra fram andra önskemål och krav. Och vi hoppas att socialdemokratiska partiet så småningom skall inse, att dessa tankegångar är riktiga.

Det verkar på mig ganska nedslående, att herr Sköld på detta sätt betonar att vi inte har något annat än en räntehöjning att föreslå. Herr Sköld vet lika väl som någon annan här, att vi från högersns sida ständigt har krävt att man i kampen för penningvärdet skall gripa till alla de medel som kan bidra till ett gott resultat, således även en räntestegring. Vi har krävt, att man skulle arbeta utefter hela fronten för att nå detta viktiga mål. Men vi har aldrig någonsin sagt, att räntan ensam skulle kunna ge resultatet, och inte heller har vi trott att man skulle kunna lösa alla svårigheter genom att höja räntan hur mycket som helst. Räntan kan bli ett effektivt hjälpmedel endast om den verkligen kombineras med övriga åtgärder.

Jag hyser innerst den övertygelsen, att herr Sköld inte är så onyanserad, att han inte har kunnat fatta vad det är vi verkligen sagt och yttrat. Men det skulle vara värdefullt, om han också ville låta denna sin säkerligen mycket klara insikt komma till uttryck i debatterna här i kammaren.

Herr DE GEER: Räntan som kostnadsstegrande faktor har upprepade gånger belysts under aftonens debatt såväl här som i medkammaren. Särskilt har man inriktat sig på dess kostnadsstegrande

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

betydelse när det gäller nyproduktionen av bostäder.

Innan jag kommer in på den frågan, skall jag emellertid göra en liten parentes. Det finns även andra, nära till hands liggande faktorer, som inverkar på kostnaderna för nyproduktionen; jag syftar på de mycket kända oarter, som förefinns på detta område av arbetsmarknaden. Det vare mig helt fjärran att påyrka ett statligt ingripande i detta fall — parterna själva bör nog reglera förhållandena — men det skadar kanske inte att man för saken på tal exempelvis här i riksdagen för att dymedelst påverka den allmänna opinionen och därigenom indirekt bidra till att en rättelse sker.

Jag tänker särskilt på våra murare. Vänersborg och Trollhättan ligger ganska nära varandra, och nästan alla murare i Trollhättan arbetar i Vänersborg, medan nästan alla murare i Vänersborg utför arbete inte i sin hemstad utan i Trollhättan. Varför? Jo, varje murare som arbetar på främmande ort kommer i åtnjutande av ett skattefritt bidrag på 13:50—15 kronor. Skattemyndigheternas praxis varierar något, men jag tror att det i regel är två kronors avdrag man får för detta kostuppehåll. Kostnaderna för det hela får konsumenterna betala, inte minst andra arbetargrupper med lägre löner än murarnas. Jag vet att arbetsmarknadsstyrelsen, fackföreningarna och de centrala fackliga organen har sin uppmärksamhet riktad på förhållandena. Men det blir ingen förändring.

För övrigt är självsvåldet ibland ännu större. Om man byter arbetsort, har man åtminstone skenet för sig, men i en stor stad i Norrbotten, som jag känner väl till och där det pågår en livlig byggnadsverksamhet, har byggmästarna icke lyckats få några murare till arbetsplatserna utan att betala dessa traktamentsersättningar, trots att vederbörande bor i staden.

Efter denna parentes återgår jag till frågan om en räntehöjnings eventuella kostnadsstegrande betydelse. All erfarenhet från gången tid säger oss, att en rän-

testegring har en kostnadsminskande effekt. Den tvingar vederbörande att släppa ut sina lager i marknaden och att vara mera försiktiga. Så var det förr. I medkammaren medgav också statsministern i ett inlägg, att förr kunde man säga att en räntestegring innehöll kostnadsminskande faktorer, men i vårt reglerade samhälle med våra starka organisationer gällde inte denna regel längre. Framför allt framhöll han att jordbrukskalkylen måste räknas om, ifall vi får en räntestegring.

Jag måste verkligen starkt ifrågasätta detta sista. Får vi en räntestegring på — högt tilltaget — en procent, varför skall då jordbrukskalkylen räknas om? Kommer den att på något sätt höja jordbrukarnas kostnader? De har sina lån förut, de kommer med sina grisväxlar — de köper alltid sina grisar mot växel — och får betala litet högre diskonto, men inte kan väl det påverka jordbrukskalkylen?

Sannolikt är det fel i jordbrukskalkylen på så sätt, att där är förutbestämt att räntan inte skall ändras. Därför kommer vi aldrig ifrån regleringarna. Man skyller den ena regleringen på den andra. Man säger att man inte kan ändra räntan därför att jordbrukskalkylen kräver en fast ränta. Jag kan inte göra annat än att på det varmaste rekommendera jordbruksminister Norup att med det allra snaraste ändra jordbrukskalkylen så att man får litet friare händer i detta hänseende. I annat fall blir vi alltid låsta av regleringarna.

Jag skall be att få svara herr Elofsson på en fråga, som han ställde direkt till folkpartiet. Han sade att vi ganska skarpt kritiserade förslaget om tvångslag med anledning av förhandlingarna med försäkringsbolagen. Han påstod att vi är synnerligen inkonsekventa, eftersom vi nu kritiserar detta lagförslag men 1941 liksom högeren var beredda att ansluta oss till en tvångslag mot våra jordbrukare, som inte ville odla betor på de villkor som föreslagits av våra statsmyndigheter. Ja, ärade kammarledamöter, nog var det skillnad mellan krigsåret 1941 och fredsåret 1952. Nu har vi ju fred, då

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

var det krig. Det är en mycket stor skillnad. Jag anser därför inte att folkpartiet varit inkonsekvent.

Herr **ELOFSSON, GUSTAF** (kort genmäle): Herr talman! Jag får verkligen säga att jag tycker, att det var ett svagt försvar, som herr De Geer presterade för folkpartiets olika ståndpunkter till de båda tvångslagarna. Han sade endast att det då var ett krigsår men att det nu är ett fredsår, och han antydde att det nu skulle vara andra tongångar från olika partiers sida, när det gäller sådana tvångslagar.

Jag sade i mitt anförande att jag röstade mot lagen 1941, och jag röstade mot tvångslagen när det gällde poliserna. Jag kommer även att rösta emot en tvångslag, om det inte nu blir någon uppgörelse med försäkringsbolagen. Jag vill bara säga till herr De Geer: Om det nu inte — vilket jag tror det blir — skulle bli en fredlig uppgörelse med försäkringsbolagen, skulle då motivet till att folkpartiet inte skulle ansluta sig till lagen vara, att det år 1952 inte i samma utsträckning som 1941 är krig ute i världen?

Herr **DE GEER** (kort genmäle): Det är mycket lätt att svara på herr Elofssons fråga. Om jordbrukarna 1941 inte skulle ha odlat sockerbeter, hade vi fått klara oss utan socker till kaffet och för andra ändamål. Det hade varit en katastrof för vårt folk, det måste man säga.

Herr **ANDRE VICE TALMANNEN**: Herr talman! Jag tycker att det har varit rätt intressant i dag att efter de rätt häftiga angreppen från oppositionens sida under valrörelsen få åhöra en debatt som har kunnat flyta i lugna fåror.

Herr Lundqvist gav i sitt också mycket lugna anförande en bild av oppositionens taktik. Om man säger att man är missbelåten med en sak, är det regeringens fel, men är en sak bra, är det tack vare den egna motionen och even-

tuellet någon Kungl. Maj:t underordnad styrelse. Det gällde exempelvis när herr Lundqvist talade om vägnslagen. Han framhöll kritiken mot vägnas tillstånd i våras och högerens önskemål. Då var det alltså regeringens fel att det var som det var. Nu har man kunnat konstatera — det har jag uttryckt min tillfredsställelse över — att vägfrågan ligger i ett helt annat läge och att allting löper mycket bättre när det gäller vägnslagen. Det konstaterade herr Lundqvist, men vems var då förtjänsten? Ja, då var inte förtjänsten vägministerns eller regeringens utan högermotionens och väg- och vattenbyggnadsstyrelsens. Regeringen fick inte alls vara med.

Jag klandrar inte herr Lundqvist för detta, jag bara konstaterar att det förhåller sig på det sättet, att oppositionen har möjligheter att lägga till rätta frågorna för valmännen. Vad vägnslaget beträffar skall jag vara elak nog att göra det omöjligt för herr Lundqvist att ta äran åt sig att med dagens anförande ha åstadkommit en ytterligare förbättring. Herr Lundqvist nämnde, vilket är mycket viktigt, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen behöver högre anslag och har äskat detta, och han efterlyste en proposition i frågan från regeringens sida. Nu har emellertid statsministern i andra kammaren delgivit riksdagen den upplysningen, att det inom ett par dagar kommer att framläggas en proposition som går ut på att bevilja pengar i enlighet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsens önskan. Jag har inte på något sätt velat kritisera herr Lundqvist, och jag instämmer i herr Lundqvists önskemål. Jag bara drog upp detta som ett litet exempel på hur utmärkta möjligheter en opposition alltid har att kritisera regeringen och berömma sig själv. Säkerligen är vi lika goda kålsupare allihop i dylika fall, när det gäller en hygglig argumentering — jag kallar den hygglig i motsats till den argumentering, som förekom under valrörelsen.

Nu vet jag inte, om herr Lundqvist kritiserade att vägnslaget ställdes för mycket i klump till väg- och vatten-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

byggnadsstyrelsens förfogande. Jag fattade det inte som någon kritik, men som länschef måste jag uttala min belåtenhet med att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen på detta sätt får större summor till sitt förfogande, så att den kan dirigera utan att riksdag eller regering lägger sig i detaljer hur pengarna skall användas. Jag har nämligen kommit underfund med att man, inte minst i sådana tider som de nuvarande, när det kan bli besvärligt i arbetsmarknadsfrågan på en viss plats och det i närheten skall byggas en väg som inte står i förtur men som enligt planläggningen skall förbättras, har möjlighet genom att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen disponerar dessa pengar att på ett mycket smidigt sätt sätta i gång arbete just på detta ställe. Jag har velat uttala med anledning av herr Lundqvists resonemang, som jag i övrigt anser innehålla mycket riktiga påpekanden, att det nog är fördelaktigt om väg- och vattenbyggnadsstyrelsen även i fortsättningen har samma möjligheter som styrelsen haft under detta år och jag ber att få uttala min tillfredsställelse över den kommande propositionen.

Herr Ohlon och herr Petrén har i sina anföranden visat en relativ tillfredsställelse, som ju inte heller riktigt stämmer med valrörelsen. Men jag ber också såsom talesman för bondeförbundet att få uttrycka min tillfredsställelse över att man från folkpartiets sida dock i dag är relativt belåten med regeringsdeklarationen. Nu skall enligt både herrar Ohlon och Petrén alla kulturella och sociala åtgärder således infrias i takt med de ekonomiska resurserna, alltså precis i överensstämmelse med regeringspartiernas uppfattning, och herr Petrén sade yttermera att folkpartiet inte ville förorda större kostnader än som ryms inom ramen för en balanserad budget. Jag ber också få uttala min tillfredsställelse härmed.

Det var emellertid på en punkt — och det var egentligen anledningen till att jag begärde ordet — i herr Petréns anförande, som jag inte är säker på att vi är överens trots herr Petréns påstå-

ende. Detta gäller jordbruksuppgörelsen, men jag vill samtidigt uttala att jag skulle bli mycket tillfredsställd om vi verkligen är överens även på den punkten.

Herr De Geer var också inne på jordbruksuppgörelsen — jag blev då litet förvånad. Herr De Geer talade om räntan och räntans roll i jordbrukskalkylen, och jag tyckte han ville låta påskina att det faktiskt är jordbruket som gör att det inte kan bli någon räntehöjning. Jordbrukarna har under valrörelsen spelat en mycket stor roll och fått skulden för allt möjligt, i synnerhet för denna jordbrukskalkyl. Men det var första gången jag fick höra att det är jordbrukets fel att det inte kan bli någon räntehöjning; tidigare har man hört den argumenteringen att räntehöjningen skulle ha spelat för stor roll när det gällt bostadsfrågan och annat. Men jag måste säga herr De Geer att jag ändå inte, trots hans påstående om jordbrukskalkylen, kan tro att någon, som sysslat med jordbrukskalkylen, har haft en aning om att räntefrågan i jordbrukskalkylen har varit avgörande för tvisten mellan oppositionen och regeringspartierna.

Anledningen till att jag tog upp debatten om jordbrukskalkylen var herr Petréns konstaterande att vi var överens. Det kan möjligtvis bero på att jag sade att jag som jordbruksunderhandlare från början inte var glad åt grispremierna. Dessa grispremier har spökat så mycket i valrörelsen, att man egentligen skulle låta dem vara begravda. Men då jag tillhörde underhandlingsdelegationen från jordbrukets sida, skall jag be att få nämna ett par saker om själva grispremierna. Jordbruket skulle ha en viss summa, och från jordbrukets håll hemställdes att den summa, som då inte var fördelad, skulle få fördelas genom ytterligare subvention i form av mjölkpristillägg. Men det var jordbruksnämndens representanter — icke minst de som står folkpartiet nära, konsumenterna alltså — som med bestämdhet hävdade att de inte ville öka subventionen på mjölkpristilläggen yt-

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

terligare, ty om man så småningom skulle kunna plocka bort del av jordbrukssubventionen, som nu både högern och folkpartiet sagt att man önskar, skulle det bli ytterst svårt att göra detta när det gällde mjölkpristillägget som är det känsligaste regleringsbidraget.

Det var då man inte kunde finna någon annan väg att fördela dessa pengar, som dessa olycksaliga grispremier bestämdes. Jag säger fortfarande, att jag tror att det var olyckligt, att vi inte kunde hitta på något annat sätt för pengarnas fördelning. Nu efteråt har det resonnerats om att man kanske kunde ha givit ytterligare tillägg på mjölken retroaktivt. Men om en enig jordbruksdelegation, där folkpartiet hade sina representanter, inte funnit någon annan utväg än att fördela pengarna på sätt som gjorts och när man visste att småbruken aldrig hade fått en bättre uppgörelse, då tycker jag att det inte var riktigt rätt av folkpartiet att på sätt som man gjort under hela valrörelsen gå till storms mot dessa premier. Nu tycker jag inte att dessa grispremier är något att tala om vidare — det är väl första och sista gången de använts — utan det väsentliga är enligt min mening att få en överensstämmelse med folkpartiet i stort i jordbruksfrågan.

Men vad säger man från folkpartiets sida? Jag tror inte herr Ohlin begriper jordbruksfrågorna trots att han är professor i nationalekonomi, men han säger ideligen, antagligen efter påtryckning av herr Svensson i Ljungskile, liksom det sagts från folkpartiet här i kammaren: det är de stora jordbrukarna som får för mycket; vi vill ge mera åt de små. Ja, vad menar man då inom folkpartiet med småbruk, och hur många småbrukare finns det? Om jag bortser ifrån jordbruk upp till 2 hektar — de är ungefär 100 000, men dem räknar man väl egentligen inte som småbruk utan mera som stödjordbruk — och stannar vid brukningsdelarna mellan 2 och 10 hektar — man är väl i allmänhet enig om att det är dem man bör räkna som småbruk — är de enligt den senaste räkningen år 1944 202 600. Som de medel-

stora gårdarna, alltså de egentliga jordbruken som sköts av jordbrukarna själva, kan man väl räkna gårdarna mellan 10 och 50 hektar, och de utgör 86 200. Jag skall inte dela upp jordbruken i mer än tre grupper.

Hur många är då storjordbruken? Ja, om man säger att man räknar dit dem som är på 50 hektar eller mera, är de enligt den räkningen 7 400, fast jag skulle vilja säga, att jordbruken över 50 hektar inte alltid är storjordbruk. Det är dessa arma 7 400 jordbrukare, som enligt folkpartiet håller på att fullständigt förvränga jordbruksstödet.

Jag har inte någon statistik på vad medelinkomsten är för dessa arma 7 400 storjordbrukare, som man skäller dem för. Men låt oss säga att, även om man räknar in skogsinkomsterna, de kanske har 10 000 kronor i nettoinkomst. Dessa storjordbrukare vill man inte hjälpa utan dem föraktar man nästan — och om vi tar ifrån dem deras nettoinkomst, 10 000 kronor, så blir det, om jag räknat rätt, ett sammanlagt belopp av 74 miljoner kronor. Detta belopp, säger man, skall fördelas på småbrukarna, men då förmodar jag, att man inte vill ge dem som har jordbruk på mellan 10 och 50 hektar någonting, ty de kanske också är för stora för att de skall få någonting enligt folkpartiets mening. Då utgör antalet av de jordbrukare, som man skall ge någonting, omkring 200 000, och dessa skulle alltså kunna få ungefär 350 kronor var, om man toge ifrån storjordbrukarna allt vad de kan ha i netto på sitt jordbruk. Är detta verkligen en argumentering, som är värdig ett parti, i en så viktig fråga som jordbruksfrågan?

Jag är mycket glad, om herr Petrén och jag är överens om att man kan stryka ett streck över den där agitationen för att vigla upp småbrukarna emot de stackars 7 400 storjordbrukarna.

Jag vill vidare säga till herr Ohlon, som jag såg begära ordet nu, att jag med förtjusning skall ta emot herrarna nere i Blekinge och skjutsa er omkring i småbrukarbygden mot smålandsgränsen och gå igenom hur lantruktionsnämnden där försöker komma till rätta med dessa

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

småbrukarproblem. Jag är övertygad om, att om herrarna, som är förståndigt folk, sätter sig in i dessa frågor, kommer ni inte att gilla den agitation, som bedrivs på vissa håll när det gäller småbrukarfrågan. Jag tycker att det vore glädjande, om vi faktiskt kunde komma överens om att hädanefter bedöma jordbruksfrågorna ur rent sakliga synpunkter. Ty om man lägger upp dessa politiskt-demagogiskt, kan följden lätt bli en och annan politisk åtgärd, där man har tagit hänsyn till den demagogiska agitationen, vilket alltså snedvrider det hela.

Jag skulle också önska att herrarna i folkpartiet ville litet mera lyssna till Ahlsten, som sitter med i underhandlingsdelegationen. Han kan dessa frågor och har sysslat med dem i underhandlingsdelegationen år efter år. Jag tror att det vore mycket värdefullt för vårt framtida samarbete, om folkpartiet faktiskt studerade jordbruksfrågan så att man åtminstone sluppe tvista när det gäller den vitala fråga, som avser småbrukarna, och så att den kan lösas till fördel både för samhället och för småbrukarna själva.

Herr LUNDQVIST (kort genmäle): Herr talman! Jag är tacksam för att herr von Heland erkände, att mitt anförande i stort sett var sakligt riktigt, och jag tror att ingen annan heller kan säga någonting annat.

Jag vill bara erinra om hur frågan låg till i våras. Vi hade då statsverkspropositionen med dess förslag till anslag, och så hade vi högerens stora partimotion med dess förslag och givetvis väg- och vattenbyggnadsstyrelsens framställning i botten. Jag tror, att om herr von Heland vill vara vänlig att läsa igenom här berörd del av statsverkspropositionen ännu en gång, han liksom jag skall finna det uteslutet, att det kunde vara dess förslag och dess uttalanden som var den verkliga anledningen till den förbättrade upprustning som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har kommit fram till. Alla de uttalanden, som gjordes i statsutskottets betänkande i vad rör av mig berörd fråga, vilka jag också skulle

vilja rekommendera till förnyat studium, anslöt sig till de yrkanden och uttalanden som vi hade gjort i vår motion, och det är på den grund som jag vågar säga, att det är vår motion och de positiva uttalandena från statsutskottets sida i anslutning till denna som närmast är orsaken till att man har fått denna fart på väg- och vattenbyggnadsstyrelsens upprustningsarbeten, över vilken vi är glada.

Jag är tacksam för att jag genom herr andre vice talmannen har fått besked om att en proposition är att vänta. Innan jag beslöt mig för att framställa denna fråga till statsrådet Nilson, gjorde vi för några få dagar sedan i departementet ett försök att få reda på hur det låg till med proposition i frågan. Det väckte då min förvåning, att man inte ens var så vänlig där att man ville lämna oss något som helst besked i saken utan bara avfärdade oss. Men då må det väl också vara mig förlåtet, om jag tillåt mig att här i kammaren fråga, om det över huvud taget är att vänta någon proposition eller inte.

Vidare vill jag bara säga, när herr von Heland uttrycker sin glädje över att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har fått denna fullmakt, att det är jag givetvis också glad över. Men jag är litet tveksam, om riksdagen i varje fall utan vidare vill finna sig i om ett verk på detta sätt förbrukar kanske bortåt 100 miljoner mer än vad det har att disponera enligt sin stat. Jag tycker att det strider litet grand emot vad riksdagen eljest brukar vilja ha med sådana ekonomiska frågor att göra. Det är därför jag menar, att det hade varit angeläget att få fram denna proposition så tidigt som möjligt under höstriktsdagen. Nu har i alla fall denna höstsession pågått i snart tre veckor. Jag hade därför hoppats att den propositionen skulle ha kommit litet tidigare.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte vid denna sena timme ta upp någon jordbrukspolitisk debatt med herr von Heland. Herr von

Ang. regeringens ekonomiska och sociala politik m. m.

Heland förklarade sig vara nöjd med den diskussion, som har förekommit här i dag, och underströk att den har förts på en saklig bas. Jag vill då till von Heland säga efter alla dessa angrepp på folkpartiet, att vår propaganda under valrörelsen har förts på samma sakliga plan som våra inlägg i dagens debatt. Ingen kan vara mera nöjd med koalitionsregeringens verksamhet än herr von Heland, men hur skulle han kunna bete sig annorlunda på grund av den status, i vilken han tack vare koalitionsregeringen för närvarande befinner sig?

Herr DE GEER: Herr talman! Herr von Heland påpekade, att jag var den förste och sannolikt den ende som åberopat jordbrukskalkylen som hinder för en räntestegring. Ja, jag var själv av samma uppfattning som han i morse, men nu kan jag åberopa en mycket stor auktoritet på detta område, nämligen herr statsministern, ty jag var alldeles nyss inne i medkammaren och hörde på de skäl, som han åberopade mot en räntestegring. Han sade då följande: »Blir det

en räntestegring, kommer omedelbart våra organisationer att spetsa öronen; det kommer att leda till en omräkning av jordbrukskalkylen och således en fördyring på detta område.»

Den ena regleringen binder således den andra. Här kommer protokollet från debatten att tala sitt otvetydiga språk, och herr von Heland får tillfälle att senare läsa statsministerns yttrande.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och lades till handlingarna den av bankoutsittet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjorda anmälan, att till utskottet inkommit framställning från fullmäktige i riksbanken rörande riksbankens organisation efter utgången av 1952, m. m.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.44 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.